

Utlandsstudier – till vilken nytta?

EN UTVÄRDERING AV EFFEKTER AV
UTLANDSSTUDIER

Högskoleverkets rapportserie 1999:10 R

 HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education

Utlandsstudier *– till vilken nytta?*

EN UTVÄRDERING AV EFFEKTER AV
UTLANDSSTUDIER

Högskoleverket 1999

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Utlandsstudier – till vilken nytta?

En utvärdering av effekter av utlandsstudier

Producerad av Högskoleverket i augusti 1999

Högskoleverkets rapportserie 1999:10 R

ISSN 1400-948X

ISRN HSV-R--99/10--SE

Innehåll: Avdelningen för utvärdering och kvalitetsarbete

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Printgraf, Stockholm, september 1999

Innehållsförteckning

Förord	7
Foreword	8
Sammanfattning	9
Resultat	9
<i>Perioden före utlandsstudier</i>	9
<i>Perioden under utlandsstudier</i>	11
<i>Perioden efter utlandsstudier</i>	13
<i>Arbetsgivarna</i>	19
<i>Utlandsstudier är en bra investering</i>	20
Summary	21
Results	23
<i>Period prior to studies abroad</i>	23
<i>Period during the studies abroad</i>	25
<i>Period after studies abroad</i>	27
<i>The employers</i>	33
<i>Studying abroad is a good investment</i>	35
Tabeller och figurer	36
Inledning	39
Syfte och frågeställningar	42
Genomförande	44
Avgränsningar	44
Projektorganisation	44
Datainsamling	44
<i>Studenterna</i>	44
<i>Urvalsförfarande</i>	45
<i>Frågeformulär, utsändning och svarsfrekvens</i>	46
<i>Generaliseringsproblem</i>	46
<i>Arbetsgivarna</i>	47
Rapportens uppläggning	47
Resultat	49
Perioden före utlandsstudier	49
<i>Ålders- och könsfördelning</i>	49

<i>Föräldrarnas utbildning</i>	50
<i>Utbildningserfarenhet i Sverige före utlandsstudierna</i>	51
<i>Tidigare utlandserfarenhet</i>	52
<i>Motiv till utlandsstudier</i>	53
<i>Information och hjälp i Sverige</i>	54
<i>Val av utbildningsnivå</i>	56
<i>Val av ämnesområde</i>	57
<i>Val av ämnesområde i förhållande till föräldrarnas utbildningsnivå.</i>	57
<i>Val av världsdel och land</i>	58
<i>Val av land i förhållande till utbildningsnivå</i>	60
<i>Val av land i förhållande till ämnesområde</i>	61
<i>Val av land i förhållande till föräldrarnas utbildningsnivå</i>	63
<i>Utbytesprogram</i>	64
<i>Perioden under utlandsstudier</i>	65
<i>Längden på utlandsstudier</i>	65
<i>Utlandsutbildningens omfattning för freemovers</i>	66
<i>Studieavbrott</i>	67
<i>Kontakt med heminstitutionen</i>	69
<i>Erfarenheter av utlandsstudierna</i>	70
<i>Problem med språk och ekonomi</i>	73
<i>Finansiering av utlandsstudierna</i>	74
<i>Perioden efter utlandsstudier</i>	77
<i>Problem vid återkomsten till hemlandet</i>	77
<i>Påverkan av transkulturella studier</i>	80
<i>Nytan av utlandsstudier</i>	81
<i>Användning av utlandserfarenhet</i>	83
<i>Undervisningsspråk och användningsområden</i>	85
<i>Bedömning av studietiden utomlands</i>	86
<i>Bosättning utomlands efter studietiden</i>	87
<i>Sysselsättning utomlands efter studietiden</i>	87
<i>Utlandsstudier efter den aktuella perioden</i>	88
<i>Sysselsättning</i>	89
<i>Inkomst</i>	97
<i>Arbetsgivarnas värdering av utlandsutbildning enligt studenterna</i>	100
<i>Arbetsgivarnas värdering av språkfärdigheter enligt studenterna</i>	101
<i>Speciella förväntningar på utlandsstuderande enligt återvändande studenter</i>	102
<i>Högsta utbildning i nuläget</i>	103
<i>Ekvivalering enligt studenterna</i>	103
<i>Positiv inställning till utlandsarbete</i>	103
<i>Arbetsgivarna</i>	106
<i>Personalens utbildning</i>	106

<i>Rekryteringspolicy</i>	107
<i>Inställning till kompetensutveckling</i>	107
<i>Betydelsen av utlandsstudier vid anställningstillfället</i>	108
<i>Användning av språk i arbetet enligt arbetsgivarna</i>	108
<i>Betydelsen av utlandsstudier för lönenivån</i>	108
<i>Krav på utlandsstudier vid anställning</i>	109
<i>Föredrar blandade utbildningar</i>	109
<i>Förväntningar på återkommande studenter</i>	109
<i>Ekvivalering enligt arbetsgivarna</i>	110
<i>Större behov av utlandserfarenhet i framtiden</i>	111
Får vi valuta för pengarna?	112
Dyrare för studenter att studera utomlands	112
Utlandsstudier är bra för staten och samhället	113
Arbetsgivarnas intresse av utlandsstudier	116
Slutord	117
Referenslista	118
Bilagor	120
Bilaga 1	120
Bilaga 2	132

Förord

Världen håller på att förändras i en tilltagande takt. De politiska, ekonomiska och sociala sammanslutningarna försvinner för att istället bli till ett än större samarbetsfält. Dessa förändringar har å ena sidan ökat kravet på högskolans förmåga att möta globaliseringen och å andra sidan skapat ett ökat intresse för internationellt utbyte bland våra studenter och forskare.

Den alltmer rörliga arbetsmarknaden skapar ett behov av omvärldskunskap och internationellt utbyte för unga och vuxna. Det är mycket betydelsefullt att man på alla nivåer i utbildningsväsendet får möjligheter till utlandsstudier och internationella kontakter. Internationalisering är en viktig kvalitetsfråga och svensk utbildning skall präglas av en hög kvalitet i internationell jämförelse.

Systematiska satsningar bl.a. i form av mer generösa regler för studiemedel för utlandsstudier har underlättat för dem som önskar förlägga sina studier helt eller delvis utomlands. Det är därför naturligt att Högskoleverket tagit initiativet till uppföljning och utvärdering av utlandsstudier.

Rapporten ger en bild av ett område som är lika intressant som önskvärt. Den belyser hela utlandsstudieprocessen, med tonvikt på effekter, ur återvändande studenter, arbetsgivarnas och samhällets perspektiv.

Min förhoppning är att resultaten i föreliggande rapport kommer att diskuteras och ligga till grund för konstruktiva åtgärder.

Sigbrit Franke

Foreword

The world is changing at an ever-increasing pace. The old political, economic and social alliances are disappearing and are being replaced by spheres of cooperation of an even greater size. On the one hand these changes have put greater demands on universities to acquire the capacity to meet the challenges of globalisation and, on the other, they have created a growing interest in international exchanges among students and researchers.

The increasingly flexible labour market creates a need for knowledge of the world around us and for international exchanges for both young people and adults. It is extremely important that people at all levels in the educational system are given the opportunity to study abroad and to establish international contacts. Internationalisation is an important quality issue and the Swedish education system shall be characterised by high levels of quality in an international comparison.

Systematic measures, for example more generous rules in respect of study support for students wishing to study abroad, have made it easier for those who wish to pursue their studies wholly or partly abroad. It is natural therefore that the National Agency for Higher Education should take the initiative to have a follow-up and evaluation made of studies abroad.

The report provides a picture of a subject which is as interesting as it is desirable. It sheds light, with an emphasis on effects, on the entire process of studying abroad from the perspective of students, employers and society in general.

It is my hope that the results of this report will be the subject of discussion and form the basis for constructive proposals.

Sigbrit Franke

Sammanfattning

*Internationalisering är en viktig likvärdighets- och kvalitetsfråga
(Utbildningsdepartementet 1998/99:121)*

Föreliggande rapport är den första och den mest omfattande delen av en utvärdering om transkulturella studier. Det primära *Syftet* med den här delen av utvärderingen är att identifiera effekter (fördelar och nackdelar) av utlandsstudier ur studenternas- och arbetsgivarnas perspektiv samt diskuteras frågan ur ett samhälleligt perspektiv och fokuseras bl. a. på följande övergripande områden:

1. Vilka effekter har studier utomlands fått för *återvändande studenter*?
2. Hur ser *arbetsgivarna* på värdet av att svenska studenter studerar utomlands?
3. Lönar sig svenska studenters utlandsstudier i ett *nationellt perspektiv*?

Initiativet till denna utvärdering har tagits av Högskoleverket.

Studenterna har tillfrågats om sina erfarenheter genom en enkät och arbetsgivarnas synpunkter om utlandsstudier fångades in med hjälp av intervjuförfarande.

Resultatet av denna utvärdering grundar sig på 1820 inkomna enkäter från återvändande *freemovers* och *utbytesstudenter* samt 36 intervjuer med arbetsgivare från olika branscher. Svarsfrekvensen på studentenkäten är 61 procent.

Resultat

Av de erhållna enkätsvaren kan om respondenterna konstateras att:

Perioden före utlandsstudier

- Kvinnorna är överrepresenterade inom gruppen *freemovers*, 65 procent. Könsfördelningen bland *utbytesstudenterna* är jämnare än

bland *freemovers* (52 procent män och 48 procent kvinnor). Inom både grupperna är männen i genomsnitt något äldre än kvinnorna.

- En majoritet, med övervikt för *freemovers*, kommer från familjer där en av föräldrarna har studerat på högskolenivå. Fäderna har i högre grad än mödrarna en högskoleutbildning som omfattar mer än 120 poäng.
- Fyra av tio *freemovers* hade viss erfarenhet av högskolestudier i Sverige med en variation mellan 40 och över 200 poäng innan de påbörjade sina utlandsstudier. Motsvarande siffra för *utbytesstudenterna* är 95 procent. Nästan tre fjärdedelar av *utbytesstudenterna* hade klarat mer än 80 poäng i sin utbildning innan de påbörjade sina utlandsstudier.
- 44 procent av *freemovers* och 42 procent av *utbytesstudenterna* hade tidigare erfarenhet av utlandsvistelse och utlandsstudier innan de påbörjade sina utlandsstudier under perioden 1991–94.
- *Freemovers* har fått information huvudsakligen från familj, vänner, ambassader och utländska lärosäten medan en stor grupp av *utbytesstudenterna* har fått information av internationella sekretariat vid svenska universitet och högskolor, lärare och studievägledare.
- De mest återkommande motiven för både *freemovers* och *utbytesstudenterna* att välja studier utomlands var att få möjlighet att utvecklas på ett personligt plan, att vidga den kulturella erfarenheten, intresse för landet i fråga och att förbättra sina språkfärdigheter.
- 66 procent av *freemovers* har uppgett att de har fått praktisk hjälp med att hitta lämplig utbildning, fylla i ansökningshandlingar, hitta bostad m.m. Framförallt var det av vänner de fått hjälp men också av enskilda utbildningsförmedlare och stiftelser. Bara en liten andel hade fått hjälp av internationella sekretariat vid svenskt universitet eller studievägledare/lärare.
- De flesta, i synnerhet kvinnor, genomförde sina utlandsförlagda studier på grundläggande högskolenivå. *Utbytesstudenterna* läste på påbyggnadsnivå i signifikant större utsträckning än *freemovers*, liksom

män i förhållande till kvinnor. Överhuvudtaget var det större andel män som valde påbyggnads- och forskarutbildning utomlands än kvinnor.

- Över hälften av *freemovers* läste språk och språkvetenskap och bland dessa dominerade kvinnorna. Näst vanligast var samhällsvetenskap, juridik, ekonomi och beteendevetenskap.
- *Utbytesstudenterna* studerade i mycket högre grad än *freemovers* samhällsvetenskap, juridik, ekonomi och beteendevetenskap samt teknik. Språkområdet stod för en mycket liten andel bland *utbytesstudenterna*.
- *Freemovers* och *utbytesstudenters* val av världsdelen var relativt likartade. Europa dominerade starkt som val för båda grupperna. Drygt två tredjedelar valde att åka dit för sina studier. Därefter kom, fastän i mycket lägre grad, USA/Kanada. En mycket liten andel valde Afrika eller Asien som studieplats. En något större andel *freemovers* än *utbytesstudenter* valde Mellan- eller Sydamerika.
De populäraste länderna för utlandsstudier för *freemovers* var Frankrike, USA och Kanada. Drygt en tiondel av studenterna åkte till Storbritannien och något färre till Spanien och Tyskland. *Utbytesstudenterna* valde Storbritannien i stort sett i lika hög grad som USA/Kanada. Därefter följer Frankrike och Tyskland. Kvinnorna valde oftare länder inom Europa medan männen valde USA och Kanada.
- 43 procent av *utbytesstudenterna*, med viss dominans för kvinnor, valde utbytesprogrammet Erasmus. Var tredje *utbytesstudent* med viss övervikt för män ordnade sina utlandsstudier genom olika bilaterala avtal. Andra utbytesprogram stod för cirka 16 procent.

Perioden under utlandsstudier

- *Freemovers* stannade i genomsnitt längre tid på sina studieorter än *utbytesstudenterna* (medellängd 12,6 respektive 9,6 månader).
- 32 procent av *freemovers* med viss dominans för kvinnor, åkte utomlands för att komplettera sin redan avslutade svenska högskoleutbildning. 27 procent avsåg att genomgå en hel högskoleutbildning i

utlandet och var fjärde valde utlandet för att genomföra en del av den svenska högskoleutbildningen. Ytterligare 15 procent uppgav att utlandsstudier utgjorde en del av den utländska högskoleutbildningen.

- Var femte *freemover* fullföljde inte sina utlandsstudier. Avbrotten var vanligare bland manliga *freemovers* än bland de kvinnliga. Av dem som inte fullföljde sina studier hade 31 procent genomfört mer än hälften av sin studietid innan de avbröt sin utlandsutbildning. Den vanligaste orsaken till studieavbrott var familje- eller sociala skäl, tätt följt av ekonomiska skäl, vilket var vanligare bland män än kvinnor, samt att man kom in på någon annan utbildning.

Av de som avbröt sina studier i förtid hade 42 procent börjat förvärvsarbete, hälften i Sverige och hälften i utlandet. 37 procent hade påbörjat andra studier, så gott som samtliga i Sverige.

- Fyra procent av *utbytesstudenterna* gjorde avbrott i sina utlandsstudier och att det var ingen större skillnad mellan könen. Av de som avbröt sina utlandsstudier hade drygt var tredje genomfört mer än hälften av studierna innan de gjorde avbrott.

Av de som inte fullföljde sina utlandsstudier hade en tredjedel påbörjat andra studier, samtliga i Sverige. Var femte hade börjat förvärvsarbete, utomlands och i Sverige.

- Cirka 60 procent av *utbytesstudenterna* hade haft kontakt med heminstitutionen någon eller några gånger under utlandsvistelsen. En större andel män än kvinnor hade kontakt med heminstitutionen men de kvinnorna som hade kontakt med institutionen hade å andra sidan oftare kontakt. Nästan ingen sade sig ha frekventa kontakter med heminstitutionen.
- Både *freemovers* och *utbytesstudenter* hade överlag positiva erfarenheter av både praktiska, administrativa, sociokulturella och akademiska aspekter. De mest negativa erfarenheterna hänförs till den administrativa aspekten och vägledning angående program och kurs.
- Väldigt få av båda grupperna hade under studietiden utomlands problem med språket. Dock sade sig fler kvinnor än män bland *freemovers* ha haft problem med språket.

- Nästan en tredjedel av *freemovers* uppgav att de hade haft problem med sin ekonomi mot cirka en sjuandedel av *utbytesstudenterna*.
- Endast 20 procent av *freemovers* och 19 procent av de tillfrågade *utbytesstudenterna* finansierade sina utlandsstudier *enbart* med studiemedel (lån och/eller bidrag).
- Av *freemovers* hade 72 procent, med viss övervikt för männen, använt sig av studiemedel (lån och bidrag) och 29 procent hade tagit *enbart* studiebidrag. Hälften hade använt egna sparade medel och att det var ingen skillnad mellan könen. En tredjedel hade stöd från föräldrarna, vilket var vanligare för kvinnorna. En relativ stor grupp, framförallt män, hade också stipendium och en dryg tiondel förvärsarbetade i värdlandet.
- Av *utbytesstudenterna* hade 81 procent använt sig av studiemedel (lån och bidrag) och till skillnad ifrån *freemovers* var det en större andel kvinnor som tog studielån. Ytterligare 19 procent använde sig av *enbart* studiebidrag. Hälften, med övervikt för kvinnor, hade använt sig av egna sparade medel för att klara av ekonomin. Finansiellt stöd från föräldrarna var en annan relativt vanlig finansieringskälla för *utbytesstudenter*. Drygt hälften, med stark dominans för männen, hade stipendium i kombination med studiemedel. Andelen som hade förvärsarbetat i värdlandet var liten.

Perioden efter utlandsstudier

- Drygt 20 procent av *freemovers* har uppgett att de hade haft svårigheter/problem vid återkomsten till Sverige. Motsvarande andel för *utbytesstudenterna* är 15 procent och bland dem är kvinnorna överrepresenterade. Det vanligaste problemet var återanpassning till det svenska samhället. Männen är överrepresenterade framförallt bland *utbytesstudenterna*. En relativ stor grupp uppger att de kände sig socialt isolerade.

I gruppen *utbytesstudenter* gällde det för en större andel kvinnor än män. En större andel *freemovers* än *utbytesstudenter* uppgav att de hade ekonomiska problem och svårigheter att skaffa arbete vid återkomsten till Sverige. Problem med att återuppta studier framfördes oftare av *utbytesstudenterna* än *freemovers*.

- De som vistades utomlands över en längre period hade i större utsträckning haft svårigheter vid återkomsten.
- Av dem som uppgivit att de haft problem vid återkomsten anser 73 procent av *freemovers* och 66 procent av *utbytesstudenterna* att de har fått hjälp. Det vanligaste var att hjälpen, inom båda grupperna, kom från föräldrar och vänner. Framförallt gäller detta kvinnorna. En relativt liten andel av *utbytesstudenterna* säger sig ha fått hjälp från sin institution.
- En överväldigande majoritet av både *freemovers* och *utbytesstudenterna* ansåg att utlandsstudierna givit ökad självständighet, ökat intresse för andra kulturer och ökad självkänsla. Styrkan i påverkan hos *freemovers* i nästan samtliga frågor är något större än för *utbytesstudenterna*. Den mest uttalade effekten bland både *freemovers* och *utbytesstudenterna* uppgavs vara på det personliga planet. I alla de dominerande aspekterna är kvinnorna, oavsett gruppstillhörighet, överrepresenterade. Utlandsstudierna visar sig ha haft mindre inverkan på ökat intresse för akademiska studier, valet av yrke och valet av studieinriktning.
- Både *freemovers* och *utbytesstudenter* har i mycket hög grad fått sina förväntningar på utlandsstudierna infriade. En stor majoritet bland både grupperna anser att de har förbättrat sina språkkunskaper, bekantat sig med landet i fråga, skaffat sig nya vänner, bekantat sig med andra inlärningsmetoder än de var vana vid och anser sig ha utvecklat sig på ett personligt plan.
- Erfarenheterna från utlandsstudierna visar sig ha ett brett användningsområde. En överväldigande majoritet av *freemovers* och *utbytesstudenterna* har uppgivit att de har stor användning av sina erfarenheter som utlandsstudent i samband med utlandsresor, i sociala sammanhang och i privatlivet. Användning av utlandserfarenheter i arbetet och i möjligheterna att få det arbete de ville ha, var jämförelsevis mindre.
- En betydande stor majoritet inom båda grupperna anser att de har fått bättre valuta för den tid och de pengar de har investerat i privatlivet jämfört med i yrkeslivet. *Utbytesstudenterna* sade sig dock ha haft

större nytta av sina utlandsstudier i arbetslivet än *freemovers*. En större andel kvinnor bland båda grupperna tyckte att utlandsstudier var en bättre investering för privatlivet.

- Av *freemovers* hade 43 procent engelska, drygt 25 procent franska och cirka 10 procent spanska som undervisningsspråk. Tyska var det fjärde vanligaste undervisningsspråket. En signifikant större andel av *utbytesstudenterna*, 57 procent, än *freemovers* bedrev sina utlandsstudier på engelska. Tyska var det näst vanligaste språket med nästan 15 procent, därefter franska med nästan tio procent.
- Nio av tio anser att de har stor användning av sina språkfärdigheter i samband med utlandsresor. Ytterligare en stor andel anser att de har stor användning av de förvärvade språkfärdigheterna i sociala sammanhang. Detta gäller båda grupperna. *Utbytesstudenterna* har i genomsnitt större användning av undervisningsspråket än *freemovers*. De som använde engelska som undervisningsspråk, bland både grupperna, har störst användning av språket i arbetet. I båda grupperna är det en majoritet av män som anser att de har nytta av språkkunskaperna i sitt arbete.
- En klar majoritet av respondenterna, med viss övervikt för männen, bedömde studietiden utomlands som positiv jämfört med tidigare högskolestudier i Sverige.
- Omkring 28 procent av både *freemovers* och *utbytesstudenterna* har tillbringat en period på mer än tre månader utomlands efter utlandsstudierna. För *freemovers* var det störst andel kvinnor och för *utbytesstudenterna* störst andel män. Över hälften av dessa har förvärvat arbetat. Männen i högre utsträckning än kvinnorna. En relativt stor grupp, med viss övervikt för *utbytesstudenterna*, fortsatte att studera.
- Cirka 10 procent av *utbytesstudenterna* och sju procent av *freemovers* hade valt att utöver studierna under den aktuella perioden 1991–94, studera på högskolenivå utomlands i mer än tre månader. Det var både bland *freemovers* och *utbytesstudenterna* större andel män än kvinnor som åkte utomlands igen för högskolestudier.

- En liten grupp bland både *freemovers* och *utbytesstudenterna* sökte arbete redan under utlandsstudierna. Nästan dubbelt så stor andel av *freemovers* som bland *utbytesstudenterna* sökte arbete direkt efter sina utlandsstudier. Övervägande delen av *utbytesstudenterna*, till skillnad ifrån *freemovers*, hade efter avslutade studier sökt arbete i Sverige såväl som utomlands. De allra flesta i båda grupperna hade sökt arbete bara i Sverige. Omkring en tredjedel hade sökt arbete både i Sverige och utomlands med viss dominans för männen. Jämförelsevis få sökte arbete bara utomlands, dock fler *freemovers* än *utbytesstudenter*.
- En överväldigande majoritet av de som hade sökt arbete, med viss övervikt för *utbytesstudenterna*, hade också fått arbete. Andelen kvinnor som fått arbete var något större än andelen män. *Freemovers* som sökte arbete direkt efter utlandsstudierna eller avklarad utbildning fick snabbare arbete än motsvarande grupp bland *utbytesstudenter*. Drygt en tredjedel av de som sökt arbete fick arbete så gott som omedelbart.
- *Utbytesstudenterna* i mycket större utsträckning än *freemovers* hade fått ett arbete som överensstämde med deras utbildning. För båda grupperna gäller det i högre grad för männen än för kvinnorna.
- Arbetslösheten efter avslutade studier både var vanligare och längre bland *freemovers* än bland *utbytesstudenterna*.
- En mycket större andel av *utbytesstudenterna* än *freemovers* förvärvsarbetade huvudsakligen under veckan 20–26 april, 1998. Kvinnorna förvärvsarbetade i lägre grad än männen i båda grupperna. Andelen *freemovers* som huvudsakligen studerade var drygt fyra gånger större än andelen *utbytesstudenter*. En motsatt bild konstaterades i fråga om andel forskare och doktorander. Drygt hälften av *freemovers* och drygt var fjärde av *utbytesstudenterna* deltog i någon utbildning. Många, framförallt bland *freemovers*, studerade något annat ämnesområde än det de läst utomlands. Det vanligaste var att man studerade på högskolenivå, vilket var tydligast för *freemovers*.
- Under den aktuella tidsperioden i april 1998 fanns tre av fyra av de förvärvsarbetande inom enskild verksamhet inkluderande affärsdrivande statliga och kommunala bolag. Skillnaden var liten mellan

freemovers och *utbytestudenterna* men stor mellan män och kvinnor. Kvinnorna, inom båda grupperna, är överrepresenterade i samtliga sektorer utom enskild sektor. Gruppen kvinnor övervägde som mest i kommunal sektor.

- De vanligaste branscherna för både *freemovers* och *utbytestudenterna* var tillverkningsindustrin, företagstjänster och utbildning. Största skillnaden mellan grupperna gällde tillverkningsindustrin där omkring 20 procent av *utbytestudenterna* var verksamma mot cirka tio procent av *freemovers*.
- *Freemovers* var relativt jämnfördelade bland de små, medelstora och stora/internationella företagen/arbetsplatserna. Av *utbytestudenterna* fanns nära hälften i de stora och internationella företagen, en tredjedel i de medelstora och bara en sjättedel i de små företagen.
- *Utbytestudenterna* visade sig ha tryggare anställningsvillkor än *freemovers* genom att en signifikant större andel av dem hade en fast anställning eller tillsvidare anställning jämfört med *freemovers*. Kvinnorna hade i mindre utsträckning fast anställning än männen.
- En majoritet inom båda grupperna hade haft det arbete de hade under den aktuella veckan mindre än två år.
- En stor majoritet av dem som hade ett förvärvsarbete under veckan 20 till 26 april 1998 hade ett arbete som överensstämde med deras utbildning. Andelen som hade ett arbete som till stor del stämde med kompetensområdet var signifikant större för *utbytestudenterna* än för *freemovers*. Männen tycks i högre grad än kvinnorna haft arbeten som stämde med det egna kompetensområdet.
- *Utbytestudenterna* hade i genomsnitt högre inkomst än *freemovers*. Kvinnorna inom båda grupperna tjänade i genomsnitt mindre än männen.
- Väldigt få arbetsgivare tycks ställa krav på utlandsutbildning för anställning. 70 procent av *freemovers* och 83 procent av *utbytestudenterna* uppgav att deras utlandsutbildning värderades som en merit när det gällde det arbete de hade under veckan 20–26 april

1998. Ännu en större grupp menade att deras utlandsutbildning uppskattades av arbetsgivaren.

- De flesta, både *freemovers* och *utbytestudenterna*, uppfattar att arbetsgivarna lägger större vikt vid språkkunskaperna i sig än själva utlandsutbildningen. Enligt 32 procent av *freemovers* och 42 procent av *utbytestudenterna* var deras språkfärdigheter ett krav och en förutsättning för att få det arbete de hade under veckan 20–26 april 1998. Enligt en majoritet var språkkunskaper en merit för att kunna få arbetet. Någon större majoritet, med övervikt för *utbytestudenterna*, uppfattade att deras språkkunskaper uppskattades av arbetsgivaren vid anställningssituationen.
- Drygt var femte förvärvsarbetande *freemover* och *utbytestudent* ansåg att deras arbetsgivare har speciella förväntningar på dem just p.g.a. att de har studerat utomlands.
- En majoritet av respondenterna, med stor övervikt för *utbytestudenterna*, var vid frågetillfället var färdiga med en svensk högskoleutbildning, påbyggnadsutbildning eller forskarutbildning. Det var mycket vanligare för *freemovers* att läsa enstaka kurser eller en kortare utbildning än för *utbytestudenterna*.
- En större andel av *freemovers* än *utbytestudenterna* hade en utländsk högskoleutbildning som var längre än tre år, medan förhållandet är det motsatta för påbyggnads- och forskarutbildning.
- Cirka nio procent av *freemovers* som har läst hela sin utbildning utomlands har fått sin utbildning värderad av Högskoleverket. Mer än hälften av dessa fick sina utbildningar helt ekvivalerade, var fjärde fick delar av sin utbildning ekvivalerad och var femte fick ingen del av sin utbildning ekvivalerad.
- En mycket stor andel av både *freemovers* och *utbytestudenter* kunde tänka sig att arbeta utomlands (minst ett år), männen i högre grad än kvinnorna. Bland *freemovers* var cirka åtta procent osäkra och bland *utbytestudenterna* drygt sex procent. Kvinnorna är mer osäkra än männen.

Arbetsgivarna

36 intervjuer har genomförts i sammanlagt 34 företag. Av intervjuerna kan om företagen och dess syn på utlandsstudier konstateras att:

- de vanligaste utbildningarna i intervjumaterialet är civilekonom och civilingenjör. Därutöver finner vi sjuksköterskor, läkare, samhällsvetare, biologer och humanister.
- de flesta arbetsgivare värderar social kompetens högt liksom flexibilitet, handlings- och initiativkraft, gott självförtroende och integritet.
- en absolut majoritet av företagen har anställt medarbetare med erfarenhet av utlandsstudier, dock utan att speciellt ha efterfrågat det. I en valsituation mellan i övrigt lika meriterade sa sig dock några företag vilja välja någon med utlandsstudier.
- så gott som alla företag satsar på språkutbildning för sina anställda. Andra prioriterade utbildningar är framförallt data, projektledarutbildningar, ledarutbildningar och yrkesspecifika frågor.
- de flesta utbildningar äger rum i Sverige. De i stort sett enda utlandsförlagda utbildningarna inom företagen är ledarutbildningar på hög nivå, masterutbildningar, fackspecifika kurser och språkutbildningar. Skillnaden mellan företagen ligger i storleken snarare än i branschen. Multinationella företag tycks mer benägna att förlägga utbildningar utomlands.
- cirka 1/3 av de svarande antar att personal med utlandsstudier i bakgrunden har större möjlighet att göra snabb karriär med åtföljande löneökningar.
- vidare framkommer att man som arbetsgivare uppskattar effekter av utlandsstudier såsom språkfärdigheter, den internationella rörligheten, internationella kontakter, ökad kulturell förståelse och öppenhet och ett annorlunda förhållningssätt. Andra aspekter som relateras till personer som har läst eller bott utomlands är social kompetens, flexibilitet och ett utåtriktat sätt.

- arbetsgivarna anser att de som studerat utomlands är berikande för företaget och bidrar i företaget med kulturell förståelse, internationell rörlighet och flexibilitet. Det är också de förväntningar man har på de personer som studerat utomlands.
- arbetsgivarna föredrar en svensk utbildning med delar av utbildningen förlagd utomlands, jämfört med en helsvensk- eller en hel-utländsk utbildning.
- arbetsgivarna har svårt att bedöma (ekvivalera) utlandsstudier.
- arbetsgivarna anser att behovet av medarbetare med utlandserfarenhet blir större i framtiden och poängtera att det inte är nödvändigt med studier, utan att det lika gärna kan vara arbete eller vistelse utomlands.

Utlandsstudier är en bra investering

- Internationalisering i form av utlandsstudier är positivt för staten och för utvecklingen i samhället.
- Utlandsstudier är lärorikt och utvecklande för studenterna. Genom att förlägga sina studier utomlands utvecklas studenterna på ett personligt plan och vidgar deras vyer men kan förlora ekonomiskt.
- De flesta arbetsgivare lägger stor vikt vid effekter av utlandsstudier, såsom språkfärdigheter, internationell rörlighet, internationell kontakter, flexibilitet och öppenhet. Arbetsgivarna tycks dock behöva en ökad medvetenhet om värdet av utlandsstudier.
- Både studenter och högskolevärlden behöver bättre kunskap om arbetsgivarnas behov av kompetens. Detta gynnar både studenterna och näringslivet.

Summary

*Internationalisation is important for both equality and quality
(Ministry of Education 1998/99:121)*

Most surveys of transcultural studies tend to focus on the period before and during the studies abroad and focus on issues such as the students' reasons for studying abroad, academic results, administrative issues, the numbers of students involved, difficulties and problems confronting the students, their living conditions and study situation, the educational system in the country in question, changes in attitudes, and so on. On the other hand evaluations of the period after the studies abroad, of the effects of the studies in general and the situation of the returning students in particular, have more or less been the subject of speculation.

The primary *purpose* of this evaluation is to identify effects (advantages and disadvantages) of studying abroad from three different perspectives, namely an academic perspective, a labour market perspective and a social/national perspective. There are naturally many sub-groups with varying interests in each sector but in this evaluation the focus has been placed on the points of view presented by the students, employers and universities, and there is a discussion of the issue from the perspective of society in general in respect of the following areas:

1. What effects have their studies abroad had for *returning students*?
2. What importance have the studies abroad of Swedish students had for *Swedish education*?
3. How do *employers* assess the value of the studies abroad of Swedish students?
4. Are the studies abroad of Swedish students profitable from a *national perspective*?

Since this is an comprehensive evaluation, we have chosen to implement it in two stages. In the first and most comprehensive stage, the issue is taken up from the perspective of the students, employers, and society in general. In the second stage we will take up the opinions of the universities on the usefulness of the experience gained abroad by the students and the effect this

experience has on the quality of Swedish education. This report is the result of the first stage.

The evaluation has had the support of a reference and working group. This group has consisted of persons from universities/university colleges, the trade union movement, student associations, independent organisations and central government agencies.

The evaluation is the result of an initiative taken by the Swedish Agency for Higher Education.

The student population was selected from those who had been granted study support (loans and/or grants) for studies abroad at higher education level on at least one occasion during the period July 1991 to June 1994, and who, at the time of the evaluation, were resident in Sweden. The population consisted of both those who studied as *free-movers* (arranged their studies abroad themselves and the programme in question was not formally a part of a Swedish higher education programme) and those who were *exchange students* (the studies abroad were part of an exchange programme which was organised by a university or a university college in Sweden).

The survey was made in the form of a sample survey. The sizes of the samples of the different groups were determined in order to provide as great a degree of certainty as possible in the estimates made for both the sub-groups and the entire population.

Students were asked about their experience and points of views with the aid of a questionnaire. The questionnaire was addressed to 3,000 persons of whom 850 were exchange students.

Where the selection of employers is concerned, the ambition was to obtain the opinions of employers on studies abroad in the broadest possible way. Based on information obtained from the questionnaire addressed to the students, we made a selection from different sectors. In total 36 interviews were conducted in 34 companies/organisations/government agencies in Sweden, from major multinational companies with several thousand employees to small national companies with a just a few employees. The large companies were in the majority.

The result of this part of the evaluation is based on 1,820 completed questionnaires received from returning *free-movers* and *exchange students* and 36 interviews with employers. The response frequency to the student questionnaire was 61 per cent.

Results

From the responses to the questionnaire it can be stated in respect of returning students and their opinions of studies abroad that:

Period prior to studies abroad

- Women are over-represented in the group of *free-movers*, 65 per cent. Where the *exchange students* are concerned, the breakdown is more even (52% men and 48% women). In both groups the men are, on average, a little older than the women.
- A majority, in which there are more *free-movers* than *exchange students*, come from families where one parent has studied at university level. Fathers tend to have a university education of more than 120 points (i.e. more than three years of full-time studies) to a greater extent than mothers.
- Four of ten *free-movers* had a certain amount of experience of higher education in Sweden, varying between 40 and over 200 points (i.e. one to five years full-time studies) before they started their studies abroad. The corresponding figure for the *exchange students* is 95 per cent. Almost three-quarters of the *exchange students* had obtained more than 80 points in their higher education programme before starting to study abroad.
- 44 per cent of the *free-movers* and 42 per cent of the *exchange students* had previous experience of living abroad and studying abroad before starting their studies abroad during the period 1991-1994.
- The most frequently-given reasons why both *free-movers* and *exchange students* chose to study abroad were personal development, to extend their cultural experience, interest in the country in question and to improve their language skills. Reasons such as "it was cheaper to study abroad", "was not admitted to the programme of my choice in Sweden" and "to be together with my friends" were rejected by an overwhelming majority of both *free-movers* and *exchange students*.
- *Free-movers* had mainly obtained information from their families, friends, embassies and foreign universities while a large group of the *exchange students* had obtained information from international

secretariats at Swedish universities and colleges, teachers and student counsellors.

- 66 per cent of the *free-movers* stated that they had received practical assistance in finding suitable programmes, completing application forms, finding accommodation etc. In particular they received help from friends but they were also assisted by individual course arrangers and foundations. Only a small proportion had received assistance from an international secretariat at a Swedish university or from student counsellors/teachers.
- Most students, particularly women, studied abroad at undergraduate level. The *exchange students* studied at advanced level to a significantly greater extent than the *free-movers*, as did men in comparison with women. On the whole more men than women chose advanced programmes and research programmes abroad.
- Over half of the *free-movers* studied languages and linguistics. In these subjects women were in the majority. The next most common subjects were social sciences, law, economics and behavioural science.
- A larger proportion of *exchange students* than *free-movers* studied social sciences, law, economics and behavioural science. Only a very small proportion of the *exchange students* studied in the languages/linguistics field.
- No relationship could be established between the students' choice of subject areas and their parents' educational background.
- The choice of continent was relatively similar for both *free-movers* and *exchange students*. Europe predominated strongly as the choice of both groups. Just over two-thirds chose to study in Europe. After Europe the students chose USA/Canada, though to a much smaller extent. A very small proportion selected Africa or Asia for their studies. A somewhat larger proportion of *free-movers* than *exchange students* selected Central America or South America.
- The most popular countries for studies abroad for the *free-movers* were France, the USA and Canada. Just over a tenth went to Great

Britain and somewhat fewer to Spain and Germany. The *exchange students* selected Great Britain to more or less the same extent as the USA/Canada. Then came France and Germany. Women more often chose countries in Europe while the men chose USA and Canada.

- 43 per cent of the *exchange students*, with a certain predominance for women, chose the exchange programme Erasmus. Every third *exchange student*, and slightly more men than women, arranged their studies abroad through various bilateral agreements. Other exchange programmes represented some 16 per cent.

Period during the studies abroad

- On average the *free-movers* stayed for a longer period of time at their overseas universities than the *exchange students* (average period 12.6 and 9.6 months respectively).
- 32 per cent of the *free-movers*, and more women than men, went abroad to supplement their Swedish higher education programme which they had already completed. 27 per cent intended to undertake a complete university programme abroad and 25 per cent chose to do part of their Swedish university programme abroad. A further 15 per cent stated that the studies abroad were part of their foreign higher education programme.
- Every fifth *free-mover* failed to complete his/her studies abroad. The drop-outs were more common among male *free-movers* than among female *free-movers*. Of those who did not complete their studies, 31 per cent had completed more than half of their studies before they dropped out of their programme abroad. The most common reasons for breaking off studies were family or social reasons, closely followed by financial reasons which were more common among men than women, and that the student had been accepted for another education programme.

Of those who dropped out, 42 per cent had started to work, half in Sweden and half abroad. A further 37 per cent had started other studies, virtually all in Sweden.

- Four per cent of the *exchange students* dropped out of their study programme abroad. There was no significant difference between the

sexes. Of those that dropped out, just over a third had completed more than half of their studies before dropping out.

Of those who did not complete their studies abroad, a third had started other studies, all in Sweden. A further 20 per cent had started to work, both abroad and in Sweden.

- Some 60 per cent of the *exchange students* had had contact with their university department in Sweden on at least one occasion during their stay abroad. More men than women had contact with their university department while, on the other hand, the women who contacted their university department had contact more often. Virtually no students stated that they had frequent contact with their university department in Sweden.
- Both the *free-movers* and the *exchange students* had, without exception, positive experience of the practical, administrative, socio-cultural and academic aspects. The most negative experience related to administrative aspects and student counselling in respect of programmes and courses.
- Very few of both groups had language problems during their studies abroad. However, among the *free-movers*, more women than men said that they had had language problems.
- Almost a third of the *free-movers* stated that they had financial problems as opposed to approximately a seventh of the *exchange students*.
- Only 20 per cent of the *free-movers* and 19 per cent of the *exchange students* financed their studies solely with the aid of study support (loans and/or grants). A considerable majority of the respondents supplemented their study funds with other sources in order to finance their studies and living expenses abroad.
- Of the *free-movers* 72 per cent, of which men were in the majority, had used study support (loans and grants) and 29 per cent had only taken study grants. Half had used funds they had saved themselves and in this respect there was no difference between the sexes. A third

received support from parents. This was more common among the women. A relatively large group, mostly men, also had scholarships and just over a tenth worked in the host country.

- Of the *exchange students* 81 per cent had used study support (loans and grants). Here, as opposed to the *free-movers*, a larger proportion of women took study loans. A further 19 per cent used study grants only. Half, with women in the majority, had used funds they had saved themselves to support themselves financially. Financial support from parents was another relatively common source of financing for *exchange students*. Just over half, predominantly men, had scholarships in combination with study funds. Only a small proportion worked in the host country.

Period after studies abroad

- Just over 20 per cent of the *free-movers* stated that they had difficulties/problems on their return to Sweden. The corresponding proportion among the *exchange students* was 15 per cent and among these women were over-represented. The most common problem was re-adjusting to Swedish society. Men were particularly over-represented among the *exchange students*. A relatively large group stated that they felt socially isolated.

Among the *exchange students* this was the case for more women than men. More *free-movers* than *exchange students* stated that they had financial problems and difficulties in obtaining employment on return to Sweden. Problems in resuming studies was given more often by *exchange students* than *free-movers*.

- Those who stayed abroad for a long period of time more often had difficulties on return.
- Of those who stated that they had had problems on return, 73 per cent of the *free-movers* and 66 per cent of the *exchange students* considered that they had been given assistance. For both groups it was most often the case that the assistance was provided by parents and friends. This applied in particular to women. A relatively small proportion of the *exchange students* stated that they had received help from their university department.

- An overwhelming majority of both *free-movers* and *exchange students* considered that the studies abroad had given them greater independence, greater self-esteem, and had developed their interest in other cultures. The strength of these effects, in almost all issues, was somewhat greater for the *free-movers* than for the *exchange students*. The most pronounced effect among the both *free-movers* and the *exchange students* was said to be at the personal level. Women, regardless of their group, were over-represented in all the dominating aspects. Studies abroad appear to have had only a small effect where increasing interest in academic studies, selection of profession and choice of specialisation are concerned.
- Both *free-movers* and *exchange students* had, to a very great extent, their expectations of their studies abroad fulfilled. A large majority in both groups consider that they had improved their language skills, become acquainted with the country in question, obtained new friends, become acquainted with different methods of learning than those they were used to, and considered that they had developed at the personal level.
- It would appear that experience gained from studying abroad can be used widely in a number of contexts. An overwhelming majority of *free-movers* and *exchange students* stated that they have had had great use of the experience they gained as a student abroad in connection with foreign travel, in social contexts and in their private lives. However they had comparatively less use of their foreign experience in the working situation and in obtaining the job they wanted to have.
- A considerably large proportion in both groups considered that they had obtained better value for the time and money they invested in studies abroad in their private life rather than professional life. However, the *exchange students* said that they had had greater use of their studies abroad in working life than the *free-movers*. In both groups more women than men considered that studies abroad were a better investment for private life.
- Of the *free-movers* 43 per cent had English, just over 25 per cent French and some 10 per cent Spanish as their language of instruction.

German was the fourth most common language of instruction. A significantly larger proportion of the *exchange students*, 57 per cent, than the *free-movers* pursued their studies abroad in English. German was the second most common language, almost 15 per cent, and then French, almost 10 per cent.

- Nine of ten stated that they had great use of their language skills in connection with journeys abroad. A large proportion also considered that they had great use of the language skills they had acquired in a social context. This was the case for both groups. On average the *exchange students* had greater use of their language of instruction than the *free-movers*. Where both groups are concerned, those who had English as their language of instruction have had the greatest use of the language in their work. In both groups it was predominantly men who considered that they had use of language skills in their work.
- A clear majority of the respondents, and more men than women, regarded their study time abroad as positive in comparison with previous higher education studies in Sweden
- Some 28 per cent of both *free-movers* and *exchange students* have spent a period of more than three months abroad after their studies abroad. Where *free-movers* were concerned, most were women, and where the *exchange students* were concerned, most were men. Over half of these have been gainfully employed, men to a greater extent than women. A relatively large group, in which the *exchange students* were in the majority, continued to study.
- Over and above their studies during the period under review 1991–94, some 10 per cent of the *exchange students* and seven per cent of the *free-movers* had chosen to study once again at higher education level abroad for more than three months. Both among the *free-movers* and the *exchange students* more men than women travelled abroad to study at university again.
- Most of those who chose to study at university level abroad again after completing their studies abroad between 1991 and 1994 did not return to the same country or continent where they studied between

1991–94. The one exception is France. The majority of *free-movers* and *exchange students* returned to this country.

- A small group among both *free-movers* and *exchange students* applied for work during their studies abroad. Almost twice as many *free-movers* than *exchange students* applied for a job directly after their studies abroad. The overwhelming proportion of the *exchange students* as opposed to the *free-movers* applied for a job after finishing their studies in Sweden as well as abroad. The vast majority in both groups had applied for a job in Sweden only. About a third, mostly men, had applied for jobs both in Sweden and abroad. Comparatively few applied for work abroad only. Of these more were *free-movers* than *exchange students*.
- An overwhelming majority of those who had applied for work, slightly more *exchange students* than *free-movers*, had obtained a job. The proportion of women who had obtained employment was somewhat higher than the proportion of men. *Free-movers* who applied for a job directly after their studies abroad or their entire higher education succeeded in obtaining a job more quickly than the corresponding group of *exchange students*. Just over a third of those who applied for a job got a job virtually immediately.
- *Exchange students*, to a much greater extent than the *free-movers*, succeeded in obtaining jobs which corresponded with their educational background. For both groups this men were more successful in this respect than women.
- Unemployment after completion of their studies was both more common and longer among the *free-movers* than among the *exchange students*.
- A much larger proportion of the *exchange students* than the *free-movers* were mainly gainfully employed during the week April 20–26, 1998. Proportionally fewer women were gainfully employed than men in both groups. The proportion of *free-movers* who mainly studied during this week was just over four times greater than the proportion of *exchange students*. The opposite was the case where the proportions of researchers and doctoral students were concerned. Just over half of

the *free-movers* and just over a quarter of the *exchange students* participated in an educational programme. Many, particularly among the *free-movers*, studied another subject than that they had studied abroad. Studies were most usually pursued at university level. This was most common among the *free-movers*.

- During the period in question in April 1998, three of four of the gainfully employed were working in the private sector, including government-owned and municipally-owned companies. The difference was small between *free-movers* and *exchange students* but large between men and women. The women in both groups are over-represented in all sectors except the private sector. The women were mostly to be found in the local government sector.
- The most common sectors for both *free-movers* and *exchange students* were manufacturing industry, business services and education. The largest difference between the groups was in the manufacturing industry where some 20 per cent of the *exchange students* were active as opposed to some ten per cent of the *free-movers*.
- *Free-movers* were relatively evenly distributed among the small, medium-size and large/international companies/workplaces. Where the *exchange students* are concerned, almost half were in the large and international companies, a third in the medium-size companies and only a sixth in the small companies.
- *Exchange students* proved to have more secure conditions of employment than *free-movers* since a significantly larger proportion of them had a permanent job or were employed until further notice compared with the *free-movers*. Women, particularly among the *free-movers*, had fewer permanent positions than men.
- A majority in both groups had been in the job they had during the week in question for less than two years.
- A large majority of those who were gainfully employed in the week April 20–26, 1998 had a job which corresponded to their educational background. The proportion who had a job which largely corresponded with their educational background was significantly

larger for the *exchange students* than for the *free-movers*. It would appear that more men than women had jobs which corresponded with their educational background.

- The *exchange students* had, on average, a higher income than the *free-movers*. Women in both groups earned on average less than the men.
- It would appear that very few employers insisted on an education abroad. 70 per cent of the *free-movers* and 83 per cent of the *exchange students* stated that their studies abroad were regarded as a qualification for the job they had in the week April 20–26, 1998. An even larger group were of the opinion that their studies abroad were highly rated by their employers.
- Most, both *free-movers* and *exchange students*, were of the opinion that employers attach greater importance to language skills acquired abroad than the actual studies abroad. According to 32 per cent of the *free-movers* and 42 per cent of the *exchange students*, language skills were a qualification for the job they held during the period April 20–26, 1998. According to the majority language skills were a qualification where obtaining employment was concerned. A somewhat larger majority, in which there were more *exchange students* than *free-movers*, were of the opinion that their language skills were highly rated by their employers in the employment situation.
- Slightly more than 20 per cent of the gainfully employed *free-movers* and *exchange students* felt that their employer had special expectations of them merely due to the fact that they had studied abroad.
- At the time they completed the questionnaire, a majority of the respondents, more *exchange students* than *free-movers*, had completed their Swedish university education, post-graduate education or research programme. It was much more common for *free-movers* than *exchange students* to study single courses or short educational programmes.
- More *free-movers* than *exchange students* had a foreign university education which was longer than three years, while the situation was the reverse for post-graduate and research programmes.

- some nine per cent of the *free-movers* who had completed their entire higher education programmes abroad had had their programmes assessed for equivalence purposes (i.e. equivalent to Swedish programmes) by the Agency for Higher Education. The programmes of more than half of these students were assessed as completely equivalent, a quarter had parts of their programmes assessed as equivalent, and the programmes of 20 per cent of the students were assessed as not being equivalent.
- A very large proportion of both *free-movers* and *exchange students* could consider working abroad (at least one year), men to a greater extent than women. Among the *free-movers* some eight per cent were uncertain and among the *exchange students* just over six per cent. Women were more uncertain than men.

The employers

36 interviews were conducted in 34 companies. On the basis of these interviews it can be stated in respect of the companies and their views of studies abroad that:

- The most common higher education programmes in the interview material are those leading to a degrees in economics and business administration and engineering. In addition we find programmes leading to the following professions: nurses, doctors, sociologists, biologists and humanists.
- Most employers attach a high value to social skills such as flexibility, ability to take action, ability to take initiatives, self-confidence and integrity.
- An absolute majority of the companies have employed staff with experience of studies abroad but without having particularly requested it. In a situation where a company has to choose between persons who otherwise have the same qualifications, some companies said that they would choose the person who had studied abroad.
- Virtually all companies invest in language training for their employees. Other training programmes given priority are mainly

project management training, management training and training specific to the profession.

- Most training programmes are held in Sweden. Generally speaking the only training programmes located abroad by the companies are management training at a high level, masters degree courses, training specific to the profession and language training. The differences that exist between the companies lie more in their size than the sector. It would appear that multinational companies are more inclined to locate training programmes abroad.
- Approximately one-third of the respondents assume that staff with a background of studies abroad have a better chance of making rapid progress in their careers with associated salary increases.
- Furthermore it emerged that employers appreciate the effects of studies abroad such as language skills, international mobility, greater cultural awareness and openness, and a different approach. Other aspects relating to persons who have studied or lived abroad are social skills, flexibility and an extrovert approach.
- The employers consider that those who have studied abroad enrich the company and contribute cultural awareness, international mobility and flexibility to the company. These are also the expectations employers have of persons who have studied abroad.
- The employers prefer a Swedish study programme with parts of the programme located abroad than a completely Swedish or completely foreign programme.
- The employers have problems in assessing the value (equivalence) of studies abroad.
- The employers consider that there will be a greater need of staff with foreign experience in the future and emphasise that it is not necessarily studying abroad that is required, working or living abroad can provide the requisite experience.

Studying abroad is a good investment

- Internationalisation in the form of studies abroad is positive for the state and for the development of society.
- Studying abroad is instructive and helps students to develop. Studying abroad offers an excellent way for students to get to know themselves and the world they live in. By locating their studies abroad students can develop at the personal level and extend their horizons. However they can lose financially.
- Most employers attach great importance to the effects of studies abroad such as language skills, international mobility, international contacts, flexibility and openness. The employers appear to need a greater awareness of the value of studies abroad. Moreover both students and the world of higher education need better knowledge of employers' needs of skills. The latter requires an in-depth survey and better collaboration between the universities and business.

Tabeller och figurer

Figur 1.	Köns- och åldersfördelningen bland freemovers	49
Figur 2.	Köns- och åldersfördelningen bland utbytesstudenter	50
Figur 3.	Svårigheter vid återkomsten till hemlandet efter längden på utlandsvistelsen	79
Tabell 1.	Föräldrarnas utbildningsnivå i procent	50
Tabell 2.	Båda föräldrars högsta utbildning i procent	51
Tabell 3.	Antal högskolepoäng innan de påbörjade studierna utomlands i procent	52
Tabell 4.	Freemovers och utbytesstudenters motiv för att välja utlandsstudier i medelvärde	54
Tabell 5.	Källa för information om utlandsutbildningen efter kön i procent	55
Tabell 6.	Andel freemovers som har fått praktisk hjälp efter kön i procent	55
Tabell 7.	Nivå på utlandsstudierna efter kön i procent	56
Tabell 8.	Ämnesval efter kön i procent	57
Tabell 9.	Val av ämne efter föräldrarnas utbildningsnivå i procent	57
Tabell 10.	Respondenternas val av världsdel för sina utlandsstudier.	58
Tabell 11.	Fördelning av andelen freemovers i olika länder.	58
Tabell 12.	Fördelning av andelen utbytesstudenter på olika länder	59
Tabell 13.	Fördelning av freemovers och utbytesstudenter i olika länder uppdelade efter kön i procent	60
Tabell 14.	Fördelning av freemovers i olika länder uppdelade enligt nivå på studierna i procent	60
Tabell 15.	Fördelning av utbytesstudenter på olika länder uppdelade efter nivå på studierna	61
Tabell 16.	Fördelning av freemovers på olika länder med utgångspunkt från ämnesinriktning i procent	62
Tabell 17.	Fördelning av utbytesstudenter på olika länder med utgångspunkt från ämnesinriktning i procent	62
Tabell 18.	Val av land i förhållande till föräldrarnas utbildningsnivå i procent	63
Tabell 19.	Fördelning av de olika program genom vilka utbytesstudenterna ordnade sina utlandsstudier efter kön i procent	64

Tabell 20.	Tidsomfattningen för de olika gruppernas utlandsstudier i procent	65
Tabell 21.	Utbildning för freemovers i procent	66
Tabell 22.	Andel avklarade studier före avbrott bland freemovers	67
Tabell 23.	Huvudsakliga skälet till avbröt bland freemovers	67
Tabell 24.	Andel avklarade studier före avbrott bland utbytesstudenter	69
Tabell 25.	Erfarenheter av det akademiska området efter utbildningsnivå i medelvärde	71
Tabell 26.	Studenternas bedömning av olika aspekter av utlandsvistelsen i medelvärde	72
Tabell 27.	Graden av svårigheter med språket och ekonomin under utlandsvistelsen	74
Tabell 28.	De sex mest förekommande stipendiekällorna i absoluta tal	76
Tabell 29.	Andel respondenter som använt sig av olika finansieringskällor efter kön i procent	76
Tabell 30.	Typ av problem som studenterna uppgav sig möta vid återkomsten till Sverige efter kön i procent	78
Tabell 31.	Fick hjälp av (av de som fått hjälp) efter kön i procent	79
Tabell 32.	Förteckning över aspekter där freemovers och utbytesstudenterna uppgivit att de påverkats av att studera utomlands i procent	81
Tabell 33.	Förteckning över vad utlandsstudierna gett i medelvärde	82
Tabell 34.	Jämförelse mellan motiv och upplevd nytta av utlandsstudier i medelvärde	82
Tabell 35.	Användning av erfarenheter som utlandsstudent i procent	83
Tabell 36.	Bedömning av värdet av utlandsstudier	84
Tabell 37.	Den upplevda nyttan av språket från utlandsstudierna i olika sammanhang i procent	85
Tabell 38.	Användning av språk i arbete i medelvärde	86
Tabell 39.	Bedömning av studietiden utomlands i jämförelse med den i Sverige, efter kön i procent	86
Tabell 40.	Omfattningen av tiden utomlands efter studietiden som varat mer än tre månader i procent	87
Tabell 41.	Sysselsättning utomlands bland den grupp som varit utomlands efter utlandsstudierna i förhållande till kön i procent	87
Tabell 42.	Andel studenter som återvände till samma land som det de studerade i under 1991–94 för studier i procent	88
Tabell 43.	Tiden för arbetssökande för de båda grupperna	89
Tabell 44.	Andel som sökt arbete i Sverige respektive utomlands efter kön i procent	89
Tabell 45.	Tid mellan början av arbetssökande och erhållande, efter kön i procent	90

Tabell 46. Arbetets överensstämmelse med utbildningen, efter kön i procent	90
Tabell 47. Andelen ofrivilligt arbetslösa efter avslutade studier uppdelat på tidsomfattning respektive icke arbetslösa i procent	91
Tabell 48. Huvudsaklig sysselsättning 20–26 april 1998 i procent	92
Tabell 49. Form av studier bland återvändande studenter i procent	93
Tabell 50. Arbetsmarknadssektorer för återvändande studenter, efter kön i procent	94
Tabell 51. Antal anställda i procent	94
Tabell 52. Typ av anställning, efter kön i procent	94
Tabell 53. Hur länge man haft arbetet i procent	95
Tabell 54. Överensstämmelse mellan utbildning och arbete för de som förvärvsarbetade som huvudsysselsättning .	95
Tabell 55. Överensstämmelse mellan utbildning och arbete för de som förvärvsarbetat som huvudsysselsättning mot ämnesområde i procent	96
Tabell 56. Månadslön före skatt (heltid) i procent	97
Tabell 57. Månadslön för de som förvärvsarbetade på heltid	98
Tabell 58. Månadslön, heltid för de vars arbete överensstämde delvis eller till största delen med deras utbildning som helhet i procent	98
Tabell 59. Medianinkomst per månad före skatt efter nivån på utlandsutbildningen	98
Tabell 60. Månadsinkomst efter ämnesområde i genomsnitt i kronor	99
Tabell 61. Medianinkomst per månad före skatt i kronor	99
Tabell 62. Arbetsgivarnas värdering av utlandsutbildning respektive språkkunskaper vid anställningstillfället	101
Tabell 63. Andelen som anser att arbetsgivaren har speciella förväntningar på dem p.g.a. deras utlandsstudier	102
Tabell 64. Högsta svenska och utländska utbildning	103
Tabell 65. Andel som kan tänka sig arbeta utomlands under en längre period, efter kön i procent	104
Tabell 66. Intresset för utlandsarbete i förhållande till den nivå på vilken de återvändande studenterna bedrev sina utlandsstudier	105
Tabell 67. Intresset för utlandsarbete i förhållande till det ämne de återvändande studenterna läste utomlands	105
Tabell 68. Terminsavgift per världsdel 1997/98 i tusen kronor respektive antal studerande	112
Tabell 69. Ersättningsbelopp för varje utbildningsområde per helårsstudent och helårsprestation i kr.	114

Inledning

Högre utbildning och forskning är till sin natur en internationellt inriktad verksamhet. Internationalisering av högre utbildning, i synnerhet i form av studentutbyte, är en relativt gammal företeelse. Efter andra världskriget har studentutbytesverksamheten blivit mer organiserad och systematisk. Från början var syftet med utlandsstudier framförallt att bemästra ett ämne i ett främmande land eller att bekanta sig med en ny kultur och nya människor. Numera är syftet mer att gagna demokratiprocessen och att bidra till att sammanföra länder.

International student exchanges were seen after the end of the Second World War as vital to building democracy and reconstructing war-ravaged continents. During the Cold War, exchange became, in part, another means by which the East and West could bolster allies and compete for the hearts and minds of uncommitted nations (Open doors, 1995).

Världen förändras i tilltagande takt vilket påverkar alla aspekter i samhället. Det nationella utbildningssystemet är inget undantag. Globalisering och en alltmer rörlig arbetsmarknad skapar ett ökat behov av omvärldskunskap och internationellt utbyte. Kravet på högskolornas förmåga att möta globaliseringen parallellt med studenternas intresse för utlandsstudier ökar ständigt.

Ett mer systematiskt arbete för att stärka den svenska högskolans internationalisering och då framför allt grundutbildningen, inleddes i början av 70-talet. I UKÅ:s (Universitetskanslersämbetet) utredning från 1974 fastslogs bland annat följande:

Universitetsutbildningen skall främja internationellt samarbete och internationell solidaritet; skapa global öppenhet, medvetenhet och handlingsberedskap samt förståelse och respekt för andra folk och kulturer.

Med hjälp av särskilda anslag utvecklade högskolorna under senare delen av 1970-talet handlingsprogram som till en början betonade värdet av kunskap om livsvillkor i olika delar av världen, ömsesidig respekt, ansvar och beredskap för handlingar som kan leda till en rättvis, trygg och fredlig värld för alla. Under 80-talet ökade inslagen av egennyttiga perspektiv, behovet

av ökad kunskap om länder med vilka Sverige behöver ha täta förbindelser. Därmed ökade möjligheterna till utlandsstudier och det betonades att ökad internationalisering kommer att bidra till Sveriges ökade konkurrensförmåga.

Skälen till att främja utlandsstudier formulerades redan i UKÄ:s internationaliseringsutredning (UKÄ: rapport 1974:21).

Utlandsstudier som en del av utbildningen bidrar till den eftersträvade internationaliseringen av utbildningens innehåll. Kontakterna med ett annat land, ett annat folk och en annan universitetsmiljö vidgar perspektiven och bör bidra till att de attityd-, kunskaps- och färdighetsmål, som vi uppställt, förverkligas. Utlandsstudier är både ett motiv för och ett medel att förbättra språkfärdigheterna.

I 1986/87 års studiestödslag 4 kap. 36 § står det:

Studiemedel får beviljas svensk medborgare för studier utom riket, om studierna icke med lika stor fördel kan bedrivas vid svensk läroanstalt. Lagen ändrades 1988/89 och formulerades om enligt följande: Studiemedel enligt detta kapitel får beviljas svensk medborgare för studier utom riket, under de förutsättningar och med de belopp som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

1989 års liberalisering av studiemedelssystemet innebar ett tydligt skifte från principen att studiemedel endast i undantag skulle tillåtas för utlandsstudier till den motsatta principen att studiemedel i allmänhet skall ges för studier utomlands.

Efter det att studiemedelssystemet liberaliserats och Sverige 1992 kommit med i Erasmus, EUs samarbetsprogram för universitet och högskolor, har internationaliseringsarbetet kraftigt utvidgats. EU-programmen har flera komponenter med fokus på studerandeutbyte. Det har lett till att rutiner och stöd för utlandsstudier utvecklats och därmed till en omfattande expansion av denna verksamhet som idag omsätter många miljarder.

Regeringen (Utbildningsdepartementet 1998/99:121) anser att globalisering ger kunskaper och möjligheter till kontakter och relationer som ingen tidigare generation haft och uppmanar både staten och kommunerna att stödja och stimulera internationaliseringen. Internationalisering är en viktig likvärdighets- och kvalitetsfråga, hävdar regeringen vidare.

Politikernas goda vilja och stimulans parallellt med ett ökat intresse bland studenterna har lett till en kontinuerlig ökning av svenska studenter som studerar utomlands.

Antalet svenska utlandsstudenter har ökat från c:a 2 000 läsåret 1987/88 till omkring 23 400 1996/97. Av dessa studerade drygt 17 000 personer utomlands på egen hand (freemovers) och omkring 6 400 i något utbytesprogram (utbytesstudenter), (Högskoleverkets rapport: 1998:23R).

Syfte och frågeställningar

För denna studie har utlandsstudier delats in i tre faser; förberedelsefasen, processfasen och återvändandefasen. Förberedelsefasen täcker perioden upp till den tiden studenterna ger sig i väg till ett främmande land för utlandsstudier. Processfasen handlar om den period studenterna befinner sig i ett främmande land. Återvändandefasen handlar om tiden efter hemkomsten.

De flesta undersökningar om internationalisering av högre utbildning tenderar att beakta de två förstnämnda faserna och fokusera på frågor som studenternas motiv till utlandsstudier, akademiska resultat, administrativa frågor, genomströmning, svårigheter och problem studenterna konfronterats med, deras levnadsvillkor, studiesituation, det aktuella landets utbildningssystem, attitydförändringar osv. Utvärdering av perioden efter utlandsstudier däremot, deras effekter i allmänhet och de återvändande studenternas situation i synnerhet har mer eller mindre lämnats till vidare spekulationer.

Vi har inte bara försummat uppföljningen av våra utlandsstudenter utan även delvis uppföljningen av studenter som genomgått hela sin utbildning i Sverige.

SACO och TCO visar i sin enkätundersökning (1998) som omfattade landets samtliga universitets- och högskoleinstitutioner att:

universitet och högskolor verkar vara ointresserade av, eller är dåliga på, att följa upp sina studenter efter examen och har bristande kunskaper om arbetsmarknaden för nyutexaminerade. Av sammanlagt 761 institutioner vid landets universitet och högskolor svarade bara 92 att man regelbundet följer upp vad som händer med deras studenter.

SCB har sedan 1967/68 genomfört undersökningar bland examinerade vid universitet och högskolor för att bl.a. belysa de examinerades arbetssituation samt samband som finns mellan utbildningsinriktning och yrkesval.

Det primära *syftet* med denna utvärdering är att identifiera effekter (fördelar och nackdelar) med utlandsstudier ur tre olika perspektiv, nämligen ett akademiskt-, ett arbetsmarknads- och ett samhällligt/stat perspektiv. Självfallet finns det många undergrupper med varierande intresse inom varje sektor, men i utvärderingen fokuseras på studenternas, arbetsgivarnas

och lärosätenas synpunkter samt diskuteras frågan ur ett samhälleligt perspektiv bl. a. med avseende på följande områden:

1. Vilka effekter har studier utomlands fått för *återvändande studenter*?
2. Vilken betydelse har svenska studenters studier utomlands för *svensk utbildning*?
3. Hur ser *arbetsgivarna* på värdet av att svenska studenter studerar utomlands?
4. Lönar sig svenska studenters utlandsstudier i ett *nationellt perspektiv*?

Därutöver behandlas även undersökningsdeltagarnas situation och motiv innan de begav sig i väg till utlandet samt deras situation under utlandsstudierna. Detta för att bl a kunna förklara effekter av utlandsstudier på ett mer djupgående sätt.

Genomförande

Avgränsningar

Denna utvärdering är omfattande. Vi har därför valt att genomföra den i två etapper. I den första etappen behandlas frågan ur ett student-, arbetsgivar- respektive samhällsperspektiv. I den andra etappen kommer vi att behandla lärosätenas uppfattningar om nyttan av utresestudenternas utlandserfarenheter och dessas påverkan på den svenska utbildningens kvalitet.

Projektorganisation

För utvärderingen har funnits en referens- och arbetsgrupp. Den har bestått av personer från CSN, SACO, SCB, SFS, TCO, SFS, Svenska Institutet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Utbildningsdepartementet och Högskoleverket.

I utvärderingsgruppen har från Högskoleverket medverkat Mehdi Sedigh Zadeh (projektledare), Anders Frankenberg, och Monica Wåglund, samt Sara Brandell och Fotini Gerani som varit projektanställda på Högskoleverket. Sara Brandell har i huvudsak arbetat med studentenkäterna och databehandlingen av dem och Fotini Gerani har i huvudsak arbetat med arbetsgivarintervjuerna.

Datainsamling

Studenterna har tillfrågats om sina erfarenheter genom en enkät och arbetsgivarna har intervjuats med halvstrukturerade intervjuer.

Studenterna

Enkätundersökningen har administrerats av Statistiska centralbyrån, SCB.

Studentpopulationen valdes bland dem som beviljats studiemedel för utlandsstudier på högskolenivå vid åtminstone något tillfälle under perioden juli 1991–juni 1994, samt med en bostadsadress i nuläget i Sverige. Populationen omfattade både dem som läste som freemovers (organiserade sina utlandsstudier på egen hand, och utbildningen ingick inte som en formell del i ett svenskt utbildningsprogram) och dem som var utbytes-

studenter (utlandsstudierna ingick i ett utbytesprogram, som organiserats av ett universitet eller en högskola i Sverige).

Uppgifter om freemovers som hade beviljats studiemedel för utlandsstudier på högskolenivå under den aktuella perioden hämtades från Centrala studiestödsnämnden (CSN).

När det gällde utbytesstudenterna fanns inte uppgifter att tillgå i något centralt register för tidsperioden 1991–94. De studenter som studerat utomlands inom utbytesprogram var registrerade i CSN:s register som om de läst i Sverige. En förfrågan skickades därför ut till Sveriges universitet och högskolor, varvid dessa ombads att skicka in en sammanställning över studenter som ingick i ett utbytesprogram eller i ett bilateralt utbyte. Drygt hälften, 36 högskolor och universitet, hörde av sig och skickade in mer eller mindre kompletta uppgifter. Detta innebär att det finns problem med undertäckning för denna grupp.

Urvalsförfarande

Undersökningen är en urvalsundersökning. För att få säkrare skattningar och säkerställa att vissa grupper som är av stort intresse skulle kunna redovisas uppdelas (stratifierades) populationen i följande nio grupper (strata):

- 1) freemovers som enligt CSN:s register läst på forskarutbildningsnivå (nivå 8)
- 2) freemovers som enligt CSN:s register läst i Norden
- 3) freemovers som enligt CSN:s register läst i Mellan- eller Sydamerika
- 4) freemovers som enligt CSN:s register läst i Afrika eller Asien
- 5) freemovers som enligt CSN:s register läst i Australien eller Oceanien
- 6) freemovers som enligt CSN:s register läst medicinska ämnen
- 7) freemovers
- 8) utbytesstudenter som enligt insamlade uppgifter läst i Norden
- 9) övriga utbytesstudenter.

Därefter drogs ett obundet slumpmässigt urval (OSU) i varje strata. Varje urval gjordes så stort att respektive grupp skulle kunna särredovisas. Det betyder att i små grupper drogs en relativt hög andel eller alla i gruppen (t.ex. togs alla 41 personerna som ingick i gruppen ”Free-movers nivå 8” med), medan det i stora grupper räckte med att dra en relativt låg andel (t.ex. 1 709 av 10 486 personer i gruppen ”Free-movers övriga”).

Eftersom sannolikheten att komma med i ett urval var olika beroende på vilken grupp personen tillhörde, måste man vid redovisningen av resultaten

vikta upp svaren, med hänsyn tagen till deras olika urvalssannolikheter och olika svarsfrekvenser i olika grupper. T.ex. representerar ett svar från ”Free-movers övriga” cirka tio personer (10 486 personer totalt i gruppen delat med 990 svar), medan ett svar från ”Free-movers nivå 8” representerar ungefär två personer (41 personer i gruppen delat med 22 svar).

Sammanfattningsvis kan sägas att bruttourvalet omfattade totalt 3000 personer varav 850 utbytesstudenter. Fördelningen av urvalsstorlekar på olika grupper gjordes så att säkerheten för skattningar avseende både delgrupper och hela populationen skulle bli så hög som möjligt.

I denna rapport redovisar vi genomgående viktade siffror.

Frågeformulär, utsändning och svarsfrekvens

Frågeformuläret omfattade 72 frågor (se bilaga 1). Frågor ställdes om studierna som bedrevs utomlands under den tid undersökningen avser, juli 1991–juni 1994, om eventuella tidigare eller senare studier utomlands, annan verksamhet utomlands samt svenska högskolestudier, om motiv till att studera utomlands och om hur man fick information om utlandsstudierna. De mest centrala frågorna berörde effekterna av utlandsstudierna, vilka erfarenheter man fått och nyttan av studierna på arbetsmarknaden och i privatlivet. Slutligen omfattade formuläret även frågor kring nuvarande verksamhet samt några bakgrundsfrågor om civilstånd och utbildning.

Aktuella namn- och adressuppgifter för de utvalda personerna hämtades från SCB:s Register över totalbefolkningen (RTB). Enkäterna sändes ut per post den 27 april 1998 till sammanlagt 3000 f.d. utlandsstudenter. Svarsfrekvensen i undersökningen uppgick då till 61 procent (exkl. övertäckning).

Generaliseringsproblem

Som framgått av föregående avsnitt hämtades uppgifter om *freemovers* från Centrala studiestödsnämnden (CSN). Förteckningen var fullständig och inbegrep samtliga studenter som valde att organisera sina utlandsstudier på egen hand. Utifrån detta register gjordes ett urval. Detta urval ger oss möjligheten att generalisera enkätsvaren när det gäller *freemovers* till samtliga *freemovers* som under den aktuella perioden varit utomlands och studerat på högskolenivå samt använt sig av studiemedel.

Kartläggningen av utbytesstudenter däremot var förknippad med en hel del svårigheter. Detta på grund av att det inte fanns något centralt register för tidsperioden 1991–94 att tillgå. Detta begränsar våra möjligheter i fråga om generalisering av utbytesstudenternas utsagor till samtliga utbytes-

studenter som studerade under den aktuella perioden. Avsaknaden av ett centralt register har lett till viss snedfördelning av lärosätena. T.ex. är Linköping och Lunds universitet överrepresenterade medan Stockholms och Göteborgs universitet är underrepresenterade. Dessutom saknas uppgifter från vissa mindre och medelstora högskolor och vårdskolor.

Mot bakgrund av det sagda vill vi poängtera att där vi i rapporten refererar till *utbytesstudenterna* menar vi enbart den population vi har gjort vårt urval från och inte samtliga *utbytesstudenter* som studerade under den aktuella perioden.

Det är värt att påpeka att sedan 1996 har CSN inrättat ett särskilt och heltäckande register även för *utbytesstudenter*.

Arbetsgivarna

Strävan har varit att fånga arbetsgivarnas uppfattning om utlandsstudier på bredast möjliga sätt. Med utgångspunkt från information i studentenkäten har vi gjort ett urval från olika branscher. Styrande för val av företag var dels att i första hand täcka in de branscher som var representerade i enkät-materialet, dels att ha en någorlunda jämn fördelning vad gäller företagens storlek. Då fler än hälften av respondenterna arbetar på företag med fler än 200 anställda har vi valt att intervjua något fler sådana företag.

Totalt har 36 intervjuer genomförts i sammanlagt 34 företag/organisationer/myndigheter i Sverige. Från stora multinationella företag med flera tusen anställda till små nationella företag med några få anställda, med övervikt för de stora.

Dessa har fördelat sig inom följande branscher: tillverkningsindustrin, el och gas, handel, hotell, företagstjänster, transport, finansiell, utbildning, hälsosektorn, social- och offentlig förvaltning samt samhällstjänst. Sammantaget rör det sig om 21 stora och 15 små företag. 28 av företagen har en internationell verksamhet. Åtta av företagen är multinationella vilket här betyder att de finns representerade i minst 20 andra länder.

Resultatet av arbetsgivarintervjuerna är dock inte så representativt att det går att dra några generella slutsatser.

Rapportens uppläggning

Rapporten bygger, som redan nämnts, på svar från 1820 studentenkäter och 36 djupgående intervjuer med arbetsgivare. Denna rapport behandlar hela det insamlade datamaterialet men av utrymmesskäl upptas endast en liten del av tabellerna. För den intresserade finns resterande tillgängliga i sin

helhet på Högskoleverket. Det som sägs i rapporten om utlandsstudier gäller bara för tiden 1991–94. Vissa studenter kan ha varit utomlands och studerat före eller efter denna period.

Resultat

I det följande presenteras resultaten av enkät- och intervjuundersökningen. Först redovisas enkätmaterialet uppdelat i tre delar:

1. bakgrundsdata för studenterna och tiden före utlandsstudierna,
2. perioden under utlandsstudier och
3. perioden efter hemkomsten.

Därefter redovisas resultatet av arbetsgivarintervjuerna och till sist förs en diskussion kring värdet av transkulturella studier ur statens-, studenternas- och näringslivets perspektiv.

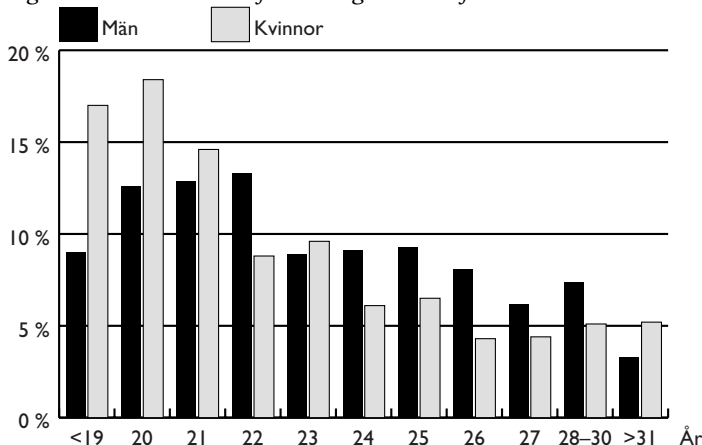
Perioden före utlandsstudier

Ålders- och könsfördelning

Uppgifterna om respondenternas födelseår och kön har hämtats ur SCB's register.

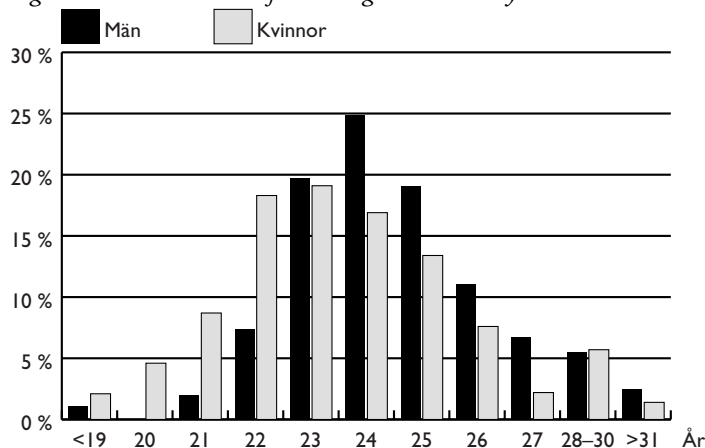
Kvinnorna är överrepresenterade inom gruppen *freemovers*, 65 procent kvinnor mot 35 procent män. Männen är i genomsnitt något äldre än kvinnorna (medelålder = 23,4 respektive 22,8) och andelen kvinnor är betydligt större än andelen män i de lägre åldersgrupperna.

Figur 1. Köns- och åldersfördelningen bland *freemovers*

Könsfördelningen bland *utbytesstudenterna* är jämnare än bland *freemovers* (52 procent män och 48 procent kvinnor). Denna närmast jämna könsfördelningen bland utbytesstudenterna kan vara ett resultat av relativt välutvecklat utbyte inom de tekniska högskolorna. Männerna är i genomsnitt ett år äldre än kvinnorna (medelålder = 24,7 respektive 23,6). Kvinnorna är överrepresenterade bland de lägre åldersgrupperna. Detta framgår av Figur 2.

Figur 2. Köns- och åldersfördelningen bland utbytesstudenter

Freemovers som ingår i studien var i genomsnitt yngre än *utbytesstudenterna*. Över hälften, 55 procent, av *freemovers* och 22 procent av *utbytesstudenterna* påbörjade sina utlandsstudier före 23 års ålder och cirka 95 procent påbörjade dem före 31 års ålder.

Det är värt att påpeka att bland samtliga registrerade studenter vid svenska universitet och högskolor finner vi cirka 56 procent kvinnliga studerande.

Föräldrarnas utbildning

Föräldrarnas utbildningsbakgrund brukar betecknas som en viktig variabel för barnens inställning till högskoleutbildning. En av enkätfrågorna handlar om respondenternas föräldrars utbildning.

En stor andel av respondenterna, med viss övervikt för *freemovers* kommer från familjer där båda föräldrarna har studerat på högskolenivå. Fäderna har i högre grad än mödrarna en högskoleutbildning som omfattar mer än 120 poäng. Respondenternas föräldrars utbildning framgår av tabell 1.

Tabell 1. Föräldrarnas utbildningsnivå i procent

Utbildningsnivå	Freemovers		Utbytesstudenter	
	Faderns högsta utbildning	Moderns högsta utbildning	Faderns högsta utbildning	Moderns högsta utbildning
Grundsk	19,3	19,7	24,9	21,3
Gymn 2 år	7,8	12,2	6,1	14,3
Gymn 3–4 år	10,9	8,9	12,2	8,2
Enst högsk	5,6	5,4	5,1	5,4
Högsk <120 p	7,7	14,5	8,4	15,0
Högsk >120 p	42,8	35,2	39,4	31,7
Annan	2,2	0,9	2,0	1,8
Vet ej	3,6	3,2	2,0	2,3
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Vilken högsta utbildning har Dina föräldrar?

I följande tabell illustreras föräldrarnas utbildningsbakgrund i tre olika kategorier med utgångspunkt från båda föräldrars högsta utbildning.

Tabell 2. Båda föräldrars högsta utbildning i procent

	Freemovers	Utbytesstudenter
Båda föräldrar m. grundskola/gymnasium	26,8	32,5
En förälder m. grundskola/gymnasium, en m. högskoleutbildning	21,3	18,9
Båda föräldrar m. utbildning från högskola	42,5	39,8
Annan/ej uppgivits	9,4	8,8

- Fråga: Vilken högsta utbildning har Dina föräldrar?

I material från SCB används begreppet hemmets utbildningsnivå. I detta klassas utbildningsnivån efter den föräldern som har den högsta utbildning.

Enligt SCB (U20SM9802) hade under den aktuella perioden cirka 46 procent studenter vid svenska universitet och högskolor åtminstone en förälder med högskoleutbildning. Om vi använder samma klassificering hamnar vi för gruppen *freemovers* på närmast 64 procent och för gruppen *utbytesstudenter* på 59 procent med motsvarande bakgrund.

Utbildningserfarenhet i Sverige före utlandsstudierna

Cirka fyra av tio *freemovers* hade viss erfarenhet av högskolestudier i Sverige med en variation mellan 40 och över 200 poäng innan de påbörjade sina utlandsstudier.

En överväldigande majoritet av *utbytesstudenterna*, 95 procent hade erfarenhet av högskolestudier i Sverige innan de påbörjade sina utlandsstudier. Normalt sätt söker man till ett utbytesprogram först efter det att man har studerat viss tid på högskolenivå i Sverige. Dock är det inom ramen för utbytesprogrammet Nordplus i undantagsfall möjligt att göra ett utbyte

även om man inte har läst på svensk högskola först. *Utbytestudenter* hade i genomsnitt fler poäng än *freemovers* innan de påbörjade sina utlandsstudier.

Nästan tre fjärdedelar av *utbytestudenterna* hade klarat mer än 80 poäng i sin utbildning innan de påbörjade sina utlandsstudier. Av tabell 3 framgår hur poängen bland dem som tidigare studerat fördelades.

Tabell 3. Antal högskolepoäng innan de påbörjade studierna utomlands i procent

Antal poäng	Freemovers	Utbytestudenter
–40 p	32,5	5,7
41–80 p	16,8	22,7
81–120 p	18,2	36,5
121–160 p	18,7	27,3
161–200 p	11,9	5,1
>200	2,0	2,7
Totalt	100	100

- Fråga: Hur många högskolepoäng hade Du sammanlagt tagit och inom vilken utbildning/vilka ämnen innan Du påbörjade Din utlandsutbildning?

Tidigare utlandserfarenhet

Det finns anledning att tro att tidigare utlandserfarenhet i någon form kan ha viss påverkan på individens framtida planer.

Av *freemovers* hade 39 procent tidigare erfarenhet av **utlandsvistelse** (annat än semester och studier) som varat mer än tre månader. Motsvarande siffra för *utbytestudenterna* var 36 procent.

30 procent av dessa *freemovers* hade tillbringat mer än tre månader i USA/Kanada, 15 procent i Frankrike och 13 procent i Storbritannien, innan de påbörjade sina utlandsstudier under perioden 1991–94.

När det gäller *utbytestudenterna* konstateras samma mönster i fråga om de mest besökta länderna USA/Kanada, 29 procent, Frankrike, 13 procent och Storbritannien 10 procent.

Var tionde *freemovers* och *utbytestudent* hade erfarenhet av **utlandsstudier** på högskolenivå som varat mer än tre månader, innan de påbörjade sina utlandsstudier under perioden 1991–94.

Bland *freemovers* valde var fjärde USA/Kanada som värdland för sina studier. Frankrike valdes av 18 procent och Storbritannien av 15 procent. Sammanlagt tre procent besökte Mellan- eller Sydamerika, Afrika, Asien, Australien eller Oceanen.

Frankrike var det populäraste målet för *utbytestudenter*. Det valdes av drygt var fjärde, därefter kom USA/Kanada och Storbritannien. Mellan- eller Sydamerika och Afrika eller Asien besöktes av endast fyra procent av *utbytestudenterna*.

Sammanfattningsvis kan man säga att det inte råder någon större skillnad mellan *freemovers* och *utbytesstudenter* i fråga om tidigare utlandserfarenhet. Det är anmärkningsvärdt att så många som 44 procent av *freemovers* och 42 procent av *utbytesstudenterna* i vår population meddelar erfarenhet av tidigare utlandsvistelser eller utlandsstudier före den aktuella perioden som varat mer än tre månader.

Motiv till utlandsstudier

Varför vill svenska studenter studera utomlands överhuvudtaget? Svaren grundas på hur respondenterna minns att de tänkte innan de åkte iväg. I detta ligger en metodologisk svårighet. Kan man verkligen minnas det rätta motivet?

Det tycks inte finnas något klart dominerande motiv till varför de valt att studera utomlands. Både *freemovers* och *utbytesstudenterna* uppger flera motiv bakom valet att studera utomlands. Som regel är det en kedja av motiv som ligger bakom ett sådant beslut. Det visar sig också vara en ganska bra överensstämmelse mellan *freemovers* och *utbytesstudenterna* i fråga om de starkaste motiven för att välja utlandsstudier.

I likhet med många andra undersökningar inom området, vittnar resultatet av denna studie om att ett av de starkaste skälen för *freemovers* att bedriva sina studier utomlands var att ”förbättra sina språkfärdigheter”. Hela 70 procent av respondenterna har uppgivit att de ”i hög grad” valt att studera utomlands för detta ändamål. Det var en större andel kvinnor som återopade detta motiv.

De mest återkommande skälen för *freemovers* att välja studier utomlands var bl a att få möjlighet att utvecklas på ett personligt plan, att vidga den kulturella erfarenheten och intresse för landet i fråga. En större andel kvinnor än män anförde dessa motiv.

Skälen för utlandsstudier för *utbytesstudenterna* var i stort desamma som för *freemovers*. Tabell 4 illustrerar respondenternas motiv till valet av utlandsstudier. En mer detaljerad redovisning av respondenternas svar på denna fråga framgår av bilaga 2.

Motiv som ”det var billigare att studera utomlands”, ”kom inte in på den utbildning jag helst ville gå i Sverige” och ”göra sällskap med mina vänner” avfärdades av en överväldigande majoritet av både *freemovers* och *utbytesstudenter*.

Det som dock skiljer signifikant mellan grupperna är uppfattningen om kvaliteten på utbildningen i utlandet jämfört med motsvarande utbildning i Sverige. Hela 57 procent av *freemovers* uppgav att de i ganska hög grad eller

i mycket hög grad valde att studera utomlands p.g.a. att de ansåg att kvaliteten på utbildningen i landet i fråga var bättre jämfört med motsvarande utbildning i Sverige. Motsvarande siffra för *utbytesstudenter* är bara 30 procent. Denna uppfattning dominerades starkt bland dem som studeade konstnärliga utbildningar.

Tabell 4. *Freemovers och utbytesstudenter* s moti v för att välja utlandsstudier i medelvärde

Motiv	Freemovers	Utbytesstudenter
Förbättra min språkfärdighet	3,48	3,29
Det var billigare att studera utomlands	1,20	1,11
Utbildningen fanns ej i Sverige	2,21	1,64
Kom inte in på den utbildning jag helst ville gå i Sverige	1,39	1,03
Utbildningen jag valde hade bättre kvalitet än motsvarande i Sverige	2,63	1,88
Bekanta mig med andra undervisningsmetoder än på min heminstitution	2,28	2,72
Öka chansen att få ett arbete jag vill ha	2,82	3,06
Jag ville förbättra mina möjligheter att få anställning utomlands	2,76	2,97
Vidga min kulturella erfarenhet	3,48	3,46
Göra sällskap med mina vänner	1,18	1,30
Jag var intresserad av landet i fråga	3,27	3,20
Utvecklas på ett personligt plan	3,53	3,57

- Fråga: Varför valde du att läsa utbildningen utomlands?
- Fyrgradig skala från 1 = Inte alls till 4 = I mycket hög grad

I samband med frågan om motivet till utlandsstudier fanns utrymme för de respondenter som önskade att uppge sina egna moti v. I det följande illustreras några av dessa moti v:

Freemovers: Jag borde plugga ett tag utomlands eftersom jag är språklärare, intresset för musik styrde mitt val, jag fick läsa även andra ämnen samtidigt, Italien är ledande inom design, jag fick möta kristna människor från andra länder.

Utbytesstudenter: Bra för C.V., profilera sig som ekonom, institutionen gav mig ett stipendium, undgå arbetslöshet, jämföra bibliotek.

Information och hjälp i Sverige

För studenter som avser att studera utomlands är det viktigt att kunna få tillgång till god och aktuell information om det nya landets kultur, utbildningssystem, levnadsvillkor, viktiga praktiska frågor osv. Det är väsentligt att de är väl förberedda på vad som väntar dem i det främmande

landet. Genom tidigare forskning vet man att det är möjligt för utresande studenter att mentalt förbereda sig på att utlandsstudier i vissa avseenden kan vålla problem på grund av skillnader såväl studiesocialt som kulturellt mellan det främmande landet och hemlandet. Med anledning av detta ställde vi en fråga om hur studenterna fick information om utlandsutbildning.

Det råder stora skillnader när det gäller informationskällor för de två grupperna. Av svaren framgick att *freemovers* fått information om utlandsutbildning huvudsakligen från familj, vänner, ambassader och utländska lärosäten medan en betydande stor grupp av *utbytesstudenterna* har fått information av internationellt sekretariat vid svenska universitet och högskolor, lärare och studievägledare. Det senare är inte anmärkningsvärt, däremot det faktum att *freemovers* har uppgett en så liten kontakt med den svenska högskolesektorn.

Tabell 5. Källa för information om utlandsutbildningen efter kön i procent

Informationskälla	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Vänner	49,7	40,8	43,9	17,9	19,2	18,8
Ambassad, det aktuella universitetet	12,5	25,1	20,7	1,0	0,3	0,7
Affischer /broschyr	17,5	18,1	17,9	9,2	12,4	10,8
Familj	15,2	9,0	11,2	0,9	1,3	1,1
Massmedia	11,5	9,5	10,2	2,0	2,3	2,2
Enskild utbildningsförmedlare	7,6	11,2	9,9	5,4	5,2	5,3
Studievägledare, lärare	6,3	5,2	5,6	30,9	37,5	34,1
Internationellt sekretariat vid svenskt universitet/högskola	5,6	3,6	4,3	59,0	48,2	53,8
CSN	2,6	2,3	2,4	0,0	0,2	0,2
Stiftelser	1,5	2,9	2,4	0,0	0,7	0,3
Ingick i utbildningen	0,0	0,2	0,1	3,9	3,2	3,6

- Fråga: Hur fick du kännedom/information om utlandsutbildningen?
- Det fanns möjlighet att ange fler alternativ, därför är summan mer än 100 procent.

Det finns en hel del praktiska svårigheter i samband med utlandsstudier.

De som åker inom utbytesprogram kan få hjälp både genom sin respektive institution eller högskola i Sverige och den mottagande institutionen. Detta är reglerat i de flesta utbytesprogrammen. *Freemovers*, som åker på egen hand, får däremot klara sig själva. På vår fråga ”Fick Du praktisk hjälp av någon att hitta lämplig utbildning, fylla i ansökningshandlingar, hitta bostad m.m.” svarade en majoritet, 66 procent, av *freemovers* att de fått hjälp. Framförallt var det av vänner de fått hjälp men också av enskilda utbildningsförmedlare och stiftelser. Bara en liten andel hade fått hjälp av internationella sekretariat vid svenskt universitet eller

studievägledare/lärare. Resultatet tyder på att det är de informella kontakterna och nätverken som dominerar för *freemovers* både i fråga om information och hjälp.

Tabell 6. Andel *freemovers* som har fått praktisk hjälp efter kön i procent

Fått praktisk hjälp av:	Man	Kvinna	Totalt
Vänner	39,9	37,9	38,6
Enskild utbildningsförmedlare/stiftelser	26,6	33,6	31,1
Familjen/släktingar/partner	22,0	19,6	20,4
Den aktuella skolan/ landets ambassad	20,9	17,5	18,7
Studievägledare/Lärare	8,6	5,6	6,7
Internationellt sekretariat vid svensk högskola/universitet	3,2	3,2	3,2

- Fråga: Fick du praktisk hjälp av någon att hitta en lämplig utbildning, fylla i ansökningshandlingar, hitta bostad m.m. när det gällde din utlandsutbildning?

Val av utbildningsnivå

Respondenterna fick ange sin utbildningsnivå i utlandet genom att välja mellan tre givna alternativ; 1. Eftergymnasiala studier på högskolenivå (grundläggande högskoleutbildning); 2. Påbyggnadsutbildning (t.ex. Mastersutbildning); 3. Forskarutbildning.

Det visade sig att de flesta, i synnerhet kvinnor, genomfört sina utlandsförlagda studier på grundläggande högskolenivå. *Utbytesstudenterna* läste på påbyggnadsnivå i signifikant större utsträckning än *freemovers*, liksom män i förhållande till kvinnor. Överhuvudtaget var det större andel män som valde påbyggnads- och forskarutbildning utomlands än kvinnor. Att männen har övervikt är inte förvånansvärt. Även vid svenska lärosäten finner vi ofta en dominans av män inom forskarutbildningen.

Tabell 7. Nivå på utlandsstudierna efter kön i procent

Utbildningsnivå	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Eftergymnasiala studier på högskolenivå	82,4	88,2	86,2	73,6	80,3	76,9
Påbyggnadsutbildning	12,0	7,0	8,8	25,5	19,5	22,6
Forskarutbildning	1,2	0,5	0,7	0,6	0,2	0,4
Annan	4,3	4,3	4,3	0,3	0,0	0,1
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Vilken typ av utbildning läste Du utomlands under perioden juli 1991 juni 1994?

Med annan menas här de utbildningar som inte kunnat placeras in i något av de ovannämnda alternativ. Exempel på dessa är ”privat skådespelarskola”, ”stylist/modelist”, ”eurytmi” osv.

Val av ämnesområde

Över hälften av *freemovers* läste språk och språkvetenskap och bland dessa dominerade kvinnorna. Näst vanligast var samhällsvetenskap, juridik, ekonomi och beteendevetenskap.

Utbytesstudenterna studerade i mycket högre grad än *freemovers* samhällsvetenskap, juridik, ekonomi och beteendevetenskap samt teknik. Språkområdet stod för en mycket liten andel bland *utbytesstudenterna*. Det kan finnas flera skäl till detta. En trolig förklaring kan vara svårigheterna med att få sina förvärvade språkkunskaper utomlands tillgodoräknade vid de svenska institutionerna.

Det bör påpekas att enkätsvaren inte ger möjlighet till att särskilja dem som läser språk som fristående kurs ifrån dem som läser språkvetenskap som ett ämne.

Tabell 8. Ämnesval efter kön i procent

Ämnesområde	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Konstnärlig utbildning	14,2	10,7	12,0	0,7	5,5	3,1
Humaniora/teologi	3,8	4,2	4,1	4,0	10,5	7,1
Språk & språkvetenskap	40,2	60,7	53,5	3,3	15,1	9,0
Samhälls- & beteendevetenskap, juridik, ekonomi	28,4	16,0	20,4	37,1	46,7	41,7
Datavetenskap	1,4	0,3	0,7	6,6	1,6	4,2
Matematik, naturvetenskap	3,8	0,7	1,8	9,7	4,8	7,3
Teknik, ingenjörutbildning	4,0	1,8	2,5	33,9	9,7	22,2
Medicin, vårdvetenskap	2,3	2,5	2,4	3,1	5,0	4,0
Annat	1,9	3,0	2,7	1,7	1,0	1,3
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Till vilket ämnesområde hörde utbildningen?

Som exempel på annat kan nämnas: enstaka kurser, blandade kurser, flygtrafik och service.

Val av ämnesområde i förhållande till föräldrarnas utbildningsnivå.

I stort sett fanns inga samband mellan studenternas val av ämnesområde och föräldrarnas utbildning.

Tabell 9. Val av ämne efter föräldrarnas utbildningsnivå i procent

Ämnesområde	Freemovers			Utbytesstudenter		
	A	B	C	A	B	C
Konstnärlig utbildning	9,0	13,8	10,5	2,1	8,9	1,8
Humaniora/teologi	4,9	1,5	4,6	9,1	6,8	3,9
Språk & språkvetenskap	56,7	51,1	53,9	7,8	9,3	9,5
Samhälls- & beteendevetenskap, juridik, ekonomi	21,7	22,8	19,0	40,5	42,2	43,6
Datavetenskap	0,5	1,4	0,6	4,3	2,5	5,1
Matematik	1,4	1,7	2,5	9,4	9,1	5,7
Teknik, ingenjörutbildning	3,6	1,6	2,7	23,2	17,7	24,1
Medicin, vårdvetenskap	0,9	2,3	3,7	2,2	2,9	6,4
Annat	1,1	3,7	2,6	1,6	0,8	0
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A = Båda föräldrar med grundskola/gymnasium

B = En förälder med grundskola/gymnasium, en med högskoleutbildning

C = Båda föräldrar med utbildning från högskola

Val av världsdel och land

Freemovers och *utbytesstudenters* val av världsdel var relativt likartade. Europa dominerade starkt som val för båda grupperna. Drygt två tredjedelar valde att åka dit för sina studier. Därnäst kom, fastän i mycket lägre grad, USA/Kanada. En mycket liten andel valde Afrika eller Asien som studieplats. En något större andel *freemovers* än *utbytesstudenter* valde Mellan- eller Sydamerika.

Tabell 10. Respondenternas val av världsdel för sina utlandsstudier

Region	Freemovers	Utbytesstudenter
Europa	67,4	72,0
USA eller Kanada	24,5	22,9
Australien eller Oceanen	3,2	2,4
Mellan- eller Sydamerika	2,6	0,3
Afrika eller Asien	2,3	2,4
Totalt	100,0	100,0

När det gäller val av land och lärosäte har *utbytesstudenterna* små eller inga möjligheter alls att själva påverka. Oftast hänvisas de till program inom universiteten som Erasmus, Nordplus osv. eller till avtal som respektive högskola har med andra länder. Med andra ord är det avtalen från de svenska universiteten som styr snarare än efterfrågan. *Freemovers* däremot kan i stort sätt fritt välja både land och högskola för sina studier.

De populäraste länderna för utlandsstudier för *freemovers* var Frankrike, USA och Kanada. Drygt en tiondel av studenterna åkte till Storbritannien och något färre till Spanien och Tyskland. Fördelningen framgår av tabell 11.

Tabell 11. Fördelning av andelen freemovers i olika länder.

Länder	Procent	Länder	Procent
Frankrike	26,2	Mexiko	1,2
USA/Kanada	24,5	Ungern	0,8
Storbritannien	10,9	Kina	0,8
Spanien	8,5	Belgien	0,7
Tyskland	6,5	Danmark	0,6
Australien	2,6	Irland	0,6
Schweiz	2,4	Thailand	0,6
Italien	2,3	Österrike	0,6
Nederländerna	1,6	Nya Zeeland	0,5
Norge	1,5	Tjeckien	0,5
Ryssland	1,3	Övriga	4,3

- Fråga: I vilket land studerade du?

Som beskrivits i datainsamlingsavsnittet är siffrorna i undersökningen viktade, baserade på generaliseringar för hela populationen. För att redovisningen skall vara statistiskt säker, bör man vara försiktig när det gäller tolkningen av material som berör länder med mindre än 100 (viktade) enkäter. Av detta skäl har vi valt att i tabellerna 11 och 12 avstå från att redovisa de länder som har mindre än 50 (viktade) enkäter. Dessa länder är Grekland, Portugal, Kuba, Finland, Ecuador, Japan, Island, Polen, Chile, Syrien, Singapore, Monaco, Jordanien, Argentina, Uruguay, Colombia, Lettland, Israel, Egypten, Malaysia, Brasilien, Costa Rica, Guatemala och Makedonien.

Utbytestudenterna valde Storbritannien i stort sett i lika hög grad som USA/Kanada. Därefter följer Frankrike och Tyskland.

Tabell 12. Fördelning av andelen utbytestudenter på olika länder

Länder	Procent	Länder	Procent
USA/Kanada	22,9	Finland	2,4
Storbritannien	20,5	Norge	2,1
Frankrike	11,2	Australien	2,2
Tyskland	10,8	Schweiz	1,9
Nederländerna	6,0	Irland	1,9
Spanien	4,9	Italien	1,6
Danmark	3,2	Polen	1,0
Österrike	2,7	Övrig	4,9

- Fråga: I vilket land studerade du?

Förutom länder som redovisas i tabellen fanns *utbytestudenter* i Japan, Belgien, Portugal, Kina, Afrika/Asien, Brasilien, Thailand, Island, Grekland, Singapore, och Nya Zeeland.

När det gäller könsfördelningen bland respondenterna visar materialet att kvinnorna oftare väljer länder inom Europa medan männen väljer USA och Kanada.

Kvinnliga *freemovers* valde i hög grad att åka till Frankrike medan en stor grupp av männen valde USA och Kanada.

Bland de kvinnliga *utbytestudenterna* var Storbritannien mest populärt som studieplats medan för männen var USA och Kanada mest vanligt. I övrigt visar tabell 13 på en ganska jämn fördelning mellan könen.

Tabell 13. Fördelning av *freemovers* och *utbytestudenter* i olika länder uppdelade efter kön i procent

Länder	Freemovers			Utbytestudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Norden	2,2	2,9	2,6	8,1	7,9	8,0
Frankrike	16,1	32,0	26,4	7,7	14,9	11,2
Spanien	6,1	9,8	8,5	4,6	5,6	5,1
Storbritannien	6,3	13,6	11,0	19,1	21,3	20,2
Tyskland	7,3	6,4	6,7	11,1	10,4	10,8
Övriga Europa	11,0	12,8	12,2	14,7	18,9	16,7
USA/Kanada	41,4	15,2	24,5	27,5	17,9	22,9
Mellan- eller Sydamerika	2,2	2,8	2,6	,3	,3	,3
Afrika eller Asien	3,3	1,8	2,3	3,8	1,1	2,5
Australien eller Oceanen	3,9	2,8	3,2	3,1	1,6	2,3
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Val av land i förhållande till utbildningsnivå

En stor grupp av de som studerade på påbyggnadsnivå och forskarutbildningsnivå valde USA/Kanada för sina studier. Frankrike var det vanligaste landet för dem som studerade på grundutbildningsnivå. Knappt 30 procent åkte dit.

Av *utbytestudenterna* med inriktning på påbyggnadsutbildning fanns en tredjedel i USA/Kanada och nästan en fjärdedel i Storbritannien. Av *utbytestudenterna* på grundutbildningsnivå fanns 60 procent relativt jämnt fördelade i Storbritannien, USA/Kanada och övriga Europa. Frankrike är inte lika populärt för *utbytestudenterna* som för *freemovers*. Detta beror bl.a. på den låga andel språkstudierande bland denna grupp. En stor grupp av de som studerade på påbyggnadsnivå valde USA /Kanada och Storbritannien.

Av tabell 14 framgår hur *freemovers* fördelade sig på olika länder med utgångspunkt från utbildningsnivå.

Tabell 14. Fördelning av freemovers i olika länder uppdelade enligt nivå på studierna i procent

Länder	Grund- utbildning	Påbyggnads- utbildning	Forskar- utbildning	Annan	Totalt
Norden	2,1	7,4	0,0	5,1	2,6
Frankrike	29,1	4,3	16	18,8	26,4
Spanien	9,5	2,3	0,0	2,4	8,5
Storbritannien	10,2	17,5	2,7	14,8	11,0
Tyskland	6,4	9,7	5,3	7,1	6,7
Övriga Europa	11,2	20,4	14,7	13,9	12,2
USA eller Kanada	22,8	34,9	49,3	32,7	24,5
Mellan- eller Sydamerika	2,9	0,7	0,0	0,0	2,5
Afrika eller Asien	2,5	1,0	12	0,0	2,3
Australien eller Oceanen	3,3	2,0	0,0	5,1	3,2
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Med övriga Europa menas samtliga länder i Europa utom nordiska länder, Frankrike, Spanien, Storbritannien och Tyskland.

I nedanstående tabell som visar fördelningen av *utbytesstudenterna* på olika läder redovisas inte de på forskarutbildningsnivån då denna grupp är för liten för att ge statistisk säkerhet.

Tabell 15. Fördelning av utbytesstudenter på olika länder uppdelade efter nivå på studierna

Länder	Grundutbildning	Påbyggnadsutbildning	Totalt
Norden	6,9	12,1	8,0
Frankrike	13,6	3,6	11,2
Spanien	6,3	1,3	5,1
Storbritannien	19,8	22,6	20,2
Tyskland	12,5	5,5	10,8
Övriga Europa	17,3	14,7	16,7
USA eller Kanada	19,8	31,9	22,9
Mellan- eller Sydamerika	0,2	0,6	0,3
Afrika eller Asien	1,5	4,3	2,4
Australien eller Oceanen	2,1	3,4	2,4
Totalt	100,0	100,0	100,0

Val av land i förhållande till ämnesområde

För en stor grupp av dem som studerade någon konstnärlig utbildning, naturvetenskapliga och tekniska utbildningar liksom medicin var USA/ Kanada ett populärt land att bedriva sina studier i.

Frankrike är ett land som för *freemovers* har sin styrka och popularitet i

bl. a. språkkurser och språkutbildningar. Hela 42 procent av dem som läste språk eller språkvetenskap valde Frankrike för sina studier.

Dit åkte också drygt en fjärdedel av humanisterna. För gruppen samhällsvetare, jurister, ekonomer och beteendevetare är bilden inte lika entydig. Cirka 30 åkte till ”övriga Europa”.

Tabell 16. Fördelning av freemovers på olika länder med utgångspunkt från ämnesinriktning i procent

Region eller land	Konstnärlig utbildn.	Humanistisk utbildn.	Språk och språkvetenskap	Samhällsvetenskap, juridik, ekonomi	Naturvetenskap, teknik, data, matematik	Medicin, vårdvetenskap	Totalt
Norden	7,6	1,7	,5	12,2	3,1	8,4	2,7
Frankrike	7,6	26,8	41,6	1,6	8,4	5,4	26,4
Spanien		5,0	14,5		2,6	,6	8,5
Storbritannien	13,6	3,3	10,3	11,4	14,0	8,0	11,0
Tyskland	2,6	12,6	7,4	13,4	6,0	7,1	6,7
Övriga Europa	13,6	10,0	9,8	30,7	17,6	9,4	12,2
USA eller Kanada	52,1	38,9	5,2	24,0	41,3	57,1	24,5
Mellan eller Sydamerika	,5		4,0		1,2	1,1	2,5
Afrika eller Asien	,6		3,3	3,5	2,2		2,3
Australien eller Oceanen	1,9	1,9	3,5	3,1	3,7	2,9	3,2
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nära hälften av *utbytesstudenterna* som läste någon konstnärlig utbildning studerade, till skillnad ifrån *freemovers*, i Norden. Detta kan delvis förklaras med att vissa konstnärliga utbildningar inte finns i Sverige men väl i Norden, t. ex. konservatorutbildningar i Köpenhamn.

Det närmast största landet för denna grupp var Storbritannien som också var ett dominerande land för dem som valde att läsa språk eller språkvetenskap och för naturvetare/tekniker. Näst populäraste landet för dem som läste språk och språkvetenskap var Frankrike där 22 procent studerade. USA/Kanada dominerade för humanister och samhällsvetare, jurister, ekonomer. Av gruppen humanister fanns 22 procent i Storbritannien och av gruppen samhällsvetare, jurister och ekonomer fanns 22 procent i ”övriga Europa”.

Fördelningen av *utbytesstudenter* på olika länder med utgångspunkt från ämnesinriktning framgår av tabell 17.

Tabell 17. Fördelning av utbytesstudenter på olika länder med utgångspunkt från ämnesinriktning i procent

Region eller land	Konst- närlig utbildn.	Huma- nistisk utbildn.	Språk och språk- veten- skap	Sam- hälls- veten- skap, juridik, ekonomi	Natur- veten- skap, teknik, data, matematik	Medicin, vård- veten- skap	Totalt
Norden	49,2	11,6	4,2	6,6	5,8	13,3	7,9
Frankrike	0,0	13,6	21,7	8,3	12,2	15,7	11,1
Spanien	0,0	4,1	11,1	6,2	2,3	7,2	5,1
Storbritannien	20,6	21,8	27,0	12,8	28,0	15,7	20,2
Tyskland	4,8	4,1	12,7	12,7	11,1	3,6	10,8
Övriga Europa	15,9	16,3	12,2	21,7	12,5	15,7	16,8
USA eller Kanada	9,5	23,8	5,8	27,6	21,5	28,9	23,0
Mellan- eller							
Sydamerika	0,0	0,0	0,0	,7	0,0	0,0	,3
Afrika eller Asien	0,0	4,8	3,7	2,2	1,4	0,0	2,4
Australien eller							
Oceanen	0,0	0,0	1,6	1,3	5,1	0,0	2,4
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Val av land i förhållande till föräldrarnas utbildningsnivå

Freemovers, oavsett föräldrarnas utbildningsnivå, väljer oftare Frankrike och USA/Kanada.

Utbytesstudenter vars båda föräldrar har som högst grundskola eller gymnasium studerade i högre grad i Storbritannien eller USA/Kanada medan de vars ena förälder har högskolebakgrund oftare studerade i Norden, Storbritannien eller USA/Kanada. Det var vanligare bland dem vars både föräldrar läst vid universitet/högskola att studera i Frankrike, ”övriga Europa” eller USA/Kanada. Detta framgår av tabell 18.

Tabell 18. Val av land i förhållande till föräldrarnas utbildningsnivå i procent

Region el. land	Freemovers				Utbytesstudenter			
	A	B	C	D	A	B	C	D
Norden	4,8	3,2	1,1	2,2	8,2	11,5	6,7	5,3
Frankrike	26,6	24,5	28,3	21,6	5,9	9,1	17,8	5,3
Spanien	11,4	7,6	7,6	6,5	4,6	1,6	7,6	3,5
Storbritannien	11,1	13,5	9,6	11,5	26,4	24,9	15,1	10,6
Tyskland	6,3	4,4	7,8	7,9	12,0	13,2	7,9	14,2
Övriga Europa	9,3	8,6	13,9	19,8	14,6	20,0	18,1	11,1
USA eller Kanada	21,5	29,3	24,7	21,1	22,3	15,6	24,5	33,2
Mellan- eller Sydamerika	2,5	2,8	2,5	2,5	0,5	0	0,4	0
Afrika eller Asien	2,4	2,4	2,0	3,7	2,0	2,5	0,8	11,5
Australien eller Oceanen	3,9	3,7	2,5	3,1	3,5	1,6	1,2	5,3
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A Båda föräldrar med grundskola/gymnasium

B En förälder med grundskola/gymnasium, en med högskoleutbildning

C Båda föräldrar med utbildning från högskola

D Annan

Utbytesprogram

Erasmus var det vanligaste utbytesprogrammet. 43 procent åkte genom det och kvinnor i högre grad än män. Var tredje *utbytesstudent* ordnade sina utlandsstudier genom olika bilaterala avtal, men här var i stället männen i majoritet. Den stora andelen bilaterala avtal kan bl.a. förklaras med att många ämnesinstitutioner redan under 1990–91 förberedde sig för inträde i Erasmus programmet vilket skedde 1992. Andra utbytesprogram stod för cirka 16 procent. Exempel på dessa var ” ISEP”, ” Aspekt”. Ett antal utbytesstudenter kunde inte erinra sig vilket program de tillhört.

Det bör återigen påpekas att resultatet av *utbytesstudenternas* svar inte går att generalisera till samtliga *utbytesstudenter* som studerade under den aktuella perioden utan enbart till den population vi hade tillgång till.

Tabell 19. Fördelning av de olika program genom vilka utbytesstudenterna ordnade sina utlandsstudier efter kön i procent

	Man	Kvinna	Totalt
Erasmus*	33,0	53,4	42,9
Bilateralt avtal**	44,3	24,4	34,6
Nordplus***	7,4	5,8	6,6
Annat	15,3	16,5	15,9
Totalt	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Vilket utbytesprogram tillhörde du?
- Erasmus: De studenter som reser inom EUs utbytesprogram brukar kallas för Erasmusstudenter. Erasmus är egentligen den del av Sokrates EUs utbildningsprogram som berör högre utbildning i stort där stöd till universitet och högskolor för att anordna studentutbyten är en del.
- Bilateralt avtal: De flesta svenska högskolor och universitet har enskilda avtal med högskolor och/eller universitet i andra länder. Ofta ingår det studentutbyte i den här typen av avtal.
- Nordplus är ett mobilitets- och samarbetsprogram för studenter och lärare inom högre utbildning i Norden och administreras av Nordiska rådet.

Perioden under utlandsstudier

Längden på utlandsstudier

De som inte har fullföljt sina studier har sorterats bort i denna redovisning.

Det är värt att påpeka att utbytesavtalen oftast reglerar vistelsen till max ett läsår och att lärosätena delar upp de mest attraktiva platserna i terminsvistelse för att möjliggöra utlandsstudier för flera studenter. Det innebär att de *utbytesstudenter* som uppger utlandsstudier längre än ett år i praktiken byter status.

Det framgår av tabellen nedan att *freemovers* i genomsnitt stannade längre tid på sina studieorter än *utbytesstudenterna* (medellängd 12,6 respektive 9,6 månader). 89 procent av *utbytesstudenterna* var borta upp till ett år och motsvarande siffra för *freemovers* var 78 procent. Däremot var grupperna som stannade upp till ett halvt år ungefär lika stora, nära 40 procent.

Tabell 20. Tidsomfattningen för de olika gruppernas utlandsstudier i procent

Längd	Freemovers		Utbytesstudenter	
	Procent	Kumulativ	Procent	Kumulativ
< 6 mån	39,4	39,4	38,0	38,0
7–9 mån	16,3	55,7	14,6	52,7
10–12 mån	21,9	77,6	36,3	89,0
13–18mån	5,6	83,1	5,8	94,8
19–24 mån	4,3	87,4	2,2	97,0
25–36 mån	5,4	92,8	1,4	98,4
36–48 mån	4,5	97,4	0,6	99,0
>48mån	2,6	100,0	1,0	100,0
Totalt	100,0		100,0	

- Fråga: När påbörjade du och avslutade du din utlandsutbildning?

Utlandsutbildningens omfattning för freemovers

Det finns en allmän uppfattning att *freemovers* oftare studerar en längre eller en hel utbildning utomlands jämfört med *utbytesstudenter*.

Enkätmaterialen visade att den största gruppen *freemovers* med viss dominans för kvinnor åkte utomlands för att komplettera sin redan avslutade svenska högskoleutbildning. En något mindre grupp avsåg att genomgå en hel högskoleutbildning i utlandet. Var fjärde *freemovers* valde utlandet för att genomföra en del av den svenska högskoleutbildningen. Ytterligare 15 procent uppgav att utlandsstudier utgjorde en del av den utländska högskoleutbildningen.

Tabell 21. Utbildning för freemovers i procent

	Man	Kvinna	Totalt
Ett komplement till en redan avslutad svensk högskoleutbildning	29,5	34,1	32,3
Hela högskoleutbildningen	28,2	26,5	27,1
En del av den svenska högskoleutbildningen	25,8	25,3	25,5
En del av den utländska högskoleutbildningen	16,5	14,2	15,0
Totalt	100,0	100,0	100,0

Ett exempel på ”en del av den utländska högskoleutbildningen” är att en person som redan har en utbildning från utlandet (typ BA) kompletterar denna utbildning i utlandet till MA.

Studieavbrott

Svårigheterna som svenska studenter konfronteras med under utbildningstiden i ett främmande land kan påverka studierna negativt och resultera i kraftiga studieförseningar eller studieavbrott. Av intresse i sammanhanget är därför att undersöka förekomsten av studieavbrott, tidpunkt för avbrott och orsaker bakom avbrotten.

Avbrott bland freemovers

Så många som var femte *freemovers*, fullföljde inte sina utlandsstudier. Avbrotten var vanligare bland manliga *freemovers* (26 procent) än bland de kvinnliga (17 procent).

Av dem som inte fullföljde sina studier hade 31 procent genomfört mer än hälften av sin studietid innan de avbröt sin utlandsutbildning, vilket framgår av tabellen nedan.

Tabell 22. Andel avklarade studier före avbrott bland freemovers

Andel avklarade studier	Procent
<25 %	25,0
25–50 %	43,6
51–75 %	16,2
>75 %	15,2
Totalt	100,0

- Fråga: Hur stor andel av studietiden genomförde du innan du avbröt din utlandsutbildning?

Den vanligaste orsaken till studieavbrott var familje- eller sociala skäl, tätt följt av ekonomiska skäl, vilket var vanligare bland män än kvinnor, samt att man kom in på någon annan utbildning. Fler skäl framgår av nedanstående tabell.

Tabell 23. Huvudsakliga skälet till avbröt bland freemovers

Skäl till avbrott	Procent
Utbild. Hade fel inriktning	2,0
Utbild. Kvalitet var inte bra	8,7
Svårt att klara språket i undervis.	0,2
Svårighet med studierna	0,9
Dålig ekonomi	12,8
Familjeskäl, sociala skäl	15,6
Kom in på/bytte till annan utbild.	11,8
Sjukdom	5,1
Hemlängtan	4,5
Annat:	38,5
Fick arbete	5,7
Bytte till samma utbildning i Sverige	4,5
Tiden var redan bestämd	6,4
Trivdes inte/ångrade mig	5,1
Övrigt	16,8
Totalt	100,0

- Fråga: Varför avbröt du utbildningen?

I samband med frågan fanns utrymme för de respondenter som önskar att uppge egna orsaker. I den följande illustreras några av de mest återkommande orsakerna:

Universitetet var för litet, jag gjorde inte slutprovet p.g.a. att jag inte ansåg mig behöva diplom, planerade att åka hem till Sverige innan avresa, skolan gick i konkurs, värnplikt, det fanns ingen fortsättning på utbildningen den kommande terminen, jag fick inte tillgodoräkna sig de svenska universitetspoängen, man hade redan genomgått de kurser som var intressanta, organisationssvårigheter på universitetet i det aktuella landet, problem med immigrationsmyndigheten.

Störst var avbrottsfrekvensen bland medicin-, vård- och odontologistudenter. Därefter följer studenter inom teknik- och ingenjörsutbildningarna, samhällsvetenskap, juridik, ekonomi och beteendevetenskap och humanistiska utbildningar och teologi. Minst avbrott var det bland språkstudenterna.

Bland *freemovers* som var i USA/Kanada var avbrottsfrekvensen 40 procent, i övriga Europa 29 procent och Afrika/Asien och Norden 24 procent vardera. Lägst avbrottsfrekvens var det i Spanien, Storbritannien och Frankrike, mellan två och tio procent. Dessa länder är de som frekventeras mest av språkstudenter och deras utbildningar är ofta relativt korta.

Avbrottsfrekvensen var 25 procent på grundutbildningsnivån, 10 procent på påbyggnadsnivån och 16 procent på forskarutbildningsnivån.

Avbrott bland utbytesstudenter

Utbytesstudenterna gjorde i mycket liten omfattning, fyra procent, avbrott i sina utlandsstudier, och det var ingen större skillnad mellan könen.

Av de sammanlagt fyra procent *utbytesstudenter* som avbröt sina utlandsstudier hade drygt var tredje genomfört mer än hälften av studierna innan de gjorde avbrott.

Tabell 24. Andel avklarade studier före avbrott bland utbytesstudenter

Andel avklarade studier	Procent
<25 %	20,9
25–50 %	41,8
51–75 %	28,4
>75 %	8,9
Totalt	100,0

- Fråga: Hur stor andel av studietiden genomförde du innan du avbröt din utlandsutbildning?

På grund av att avbrotten bland *utbytesstudenterna* var så få är tolkning och analys av orsaker som uppgivits ligga bakom dessa studenters studieavbrott statistiskt osäkert och t.o.m. missvisande.

Studenterna efter studieavbrott

Av den grupp *freemovers* som avbröt sina studier i förtid hade 42 procent börjat förvärvsarbete, hälften i Sverige och hälften i utlandet. 37 procent hade påbörjat andra studier, så gott som samtliga i Sverige.

Av de få *utbytesstudenter* som inte fullföljde sina utlandsstudier hade en tredjedel påbörjat andra studier, samtliga i Sverige. Var femte hade börjat förvärvsarbete, utomlands och i Sverige.

Kontakt med heminstitutionen

Utlandsstudier är ofta förknippade med en hel del svårigheter. Studenten i fråga konfronteras med en rad nya och främmande situationer. De berörda institutionerna kan underlätta tillvaron för sina studenter genom att förbereda dem och förse dem med uppdaterad information om det främmande landets kultur, utbildningssystem, praktiska frågor som bostad, transport, försäkring, osv. Många undersökningar visar att det finns ett samband mellan graden av svårigheter som studenterna konfronteras med i utlandet och graden av förberedelser innan de åker iväg. Bra förberedelser

behöver kompletteras med berörda institutioners systematiska och ständiga kontakter med studenterna under hela deras utlandsvistelse. Därför frågade vi respondenterna om de hade kontakt med sin heminstitution under den tid de studerade utomlands.

I studentenkäten ombads *utbytesstudenterna* att ange eventuell kontakt med sin heminstitution under den tid de studerade utomlands. Resultaten visar dock att långt ifrån alla *utbytesstudenterna* har kontakt med sin heminstitution.

Cirka 60 procent av *utbytesstudenterna* visade sig ha haft kontakt med heminstitutionen någon eller några gånger under utlandsvistelsen. En större andel män än kvinnor hade kontakt med heminstitutionen men de kvinnor som hade kontakt med institutionen hade å andra sidan oftare kontakt. Nästan ingen sade sig ha frekventa kontakter med heminstitutionen.

Erfarenheter av utlandsstudierna

I undersökningen ingick en fråga där studenterna skulle beskriva sina erfarenheter från den tid de tillbringade utomlands. Det gällde alltså för dem att gå tillbaka i tiden och försöka erinra sig hur de uppfattade olika saker några år efteråt, vilket kan vara svårt. Detta gör förmodligen inte svaren mindre intressanta utan gör snarare att de mer bestående och viktiga erfarenheterna av den tiden de bedrev sina studier utomlands lyfts fram.

Både *freemovers* och *utbytesstudenter* hade överlag positiva erfarenheter av både praktiska, administrativa, sociokulturella och akademiska aspekter. Alla enskilda frågors medelvärde ligger över skalans mitt (en fyrgradig skala där 1 = mycket negativa erfarenheter till 4 = mycket positiva erfarenheter).

Det är de *sociokulturella* erfarenheterna som man minns som mest positiva. Sociokulturella erfarenheter beskrivs i frågeformuläret som föreställningar, värderingar, umgänge etc.. En majoritet, 58 procent av *freemovers* och 62 av *utbytesstudenterna*, beskriver de sociokulturella erfarenheterna som mycket positiva och över 92 procent beskriver dem som ganska eller mycket positiva. Det föreligger ingen skillnad mellan män och kvinnor i denna fråga. Det finns inte heller någon skillnad mellan dem som studerade i Europa och USA/Kanada.

Vad gäller de *akademiska* erfarenheterna så har gruppen *freemovers* mestadels positiva erfarenheter. De var mest tillfredsställda när det gäller undervisnings- och inlärningsmetoder där 80 procent är ganska eller mycket positiva. Endast cirka tre procent har mycket negativa erfarenheter. Även kvaliteten på kurserna får högt betyg av studenterna med över 86 procent positiva. De som hade valt att läsa konstnärliga utbildningar hade

i större utsträckning positiva erfarenheter av det akademiska området (medelvärde = 3,0 i en skala där 1 = mycket negativ till 4 = mycket positiv) än de som hade läst t.ex. teknik och ingenjörsutbildning (m = 2,8)

Freemovers är, som tidigare beskrivits, en mycket heterogen grupp studenter med större spridning än *utbytesstudenter* när det gäller utbildningsnivå, ämne och land. Trots den stora variationen uttrycker en stor majoritet en positiv upplevelse av undervisnings- och inlärningsmetoder samt av kvaliteten på kurserna. Tillfredsställelsen är mindre när det gäller examinationsformer och vägledning angående utbildningsprogram och kurser (m = 2,9 respektive 2,7). Det föreligger ingen skillnad mellan män och kvinnor i denna fråga. Tillfredsställelsen är något större bland de som hade läst samhällsvetenskap, juridik, ekonomi och beteendevetenskap eller humanistiskt ämne (m = 3,1 för respektive grupp) jämfört med de som t.ex. hade läst datavetenskap (m = 2,8).

Vidare framgår att de *freemovers* som studerade i USA/Kanada har mer positiva erfarenheter av den akademiska aspekten än de som bedrev sina studier i Europa, medelvärde 3,2 respektive 2,9.

Av *utbytesstudenterna* visar de allra flesta något halvljumma erfarenheter avseende det akademiska området. Medelvärdet för samtliga aspekter där ligger under tre av högst fyra. De flesta placerar sig på skalans tredje steg, dvs. ”ganska positiva”, när det gäller erfarenheterna av undervisnings- och inlärningsmetoder, examinationsformer, bedömning av studieresultat, tillgång till läromedel och kvalitén på kurserna. Missnöjet är större bland de tillfrågade *utbytesstudenterna* som studerade i Europa, jämfört med dem som studerade i USA/Kanada, 2,7 resp. 3,2 av fyra möjliga poäng. Det föreligger ingen skillnad mellan mäns och kvinnors erfarenheter i detta område.

Ställer man nivån på utbildning respondenterna genomgått mot deras uppfattning och erfarenhet av utlandet, visar tabell 25 att *freemovers* som studerade på påbyggnadsnivån är genomgående, utom i en aspekt, mer positiva än de som studerade på grundutbildnings- och forskarutbildningsnivå.

När det gäller *utbytesstudenter* konstateras ett liknande mönster.

Utbytesstudenter på forskarutbildningsnivå var mer positiva jämfört med de två andra utbildningsnivåerna. Men forskarstudentandel bland *utbytesstudenter* utgör en liten kategori varför en jämförelse kan vara osäker. De som studerade på påbyggnadsnivå var genomgående mer positiva än de som studerade på grundutbildningsnivå, precis som för *freemovers*.

Tabell 25. Erfarenheter av det akademiska området efter utbildningsnivå i medelvärde

	Eftergymnasiala studier på högskolenivå	Påbyggnadsutbildning	Forskarutbildning
Freemovers			
Undervisnings- och inlärningsmetoder	3,12	3,36	3,04
Examinationsformer	2,93	3,11	2,91
Bedömning av studieresultat	3,08	3,21	3,23
Utbildningsupplägg	3,04	3,28	3,11
Tillgång till läromedel	3,00	3,17	2,62
Vägledning angående utbildningsprogram och kurser	2,64	2,95	2,47
Kvaliteten på kurserna	3,18	3,42	3,19
Utbytesstuderande			
Undervisnings- och inlärningsmetoder	2,90	3,05	4,00
Examinationsformer	2,74	2,80	3,39
Bedömning av studieresultat	2,95	2,89	3,61
Utbildningsuppläggning	2,81	2,86	3,78
Tillgång till läromedel	2,84	3,05	3,22
Vägledning angående utbildningsprogram och kurser	2,51	2,57	2,83
Kvaliteten på kurserna	2,95	2,97	4,00

- Medelvärde: En fyrgradig skala där 1 = mycket negativa, 2 = ganska negativa, 3 = ganska positiva och 4 = mycket positiva erfarenheter

Det område där både *freemovers* och *utbytesstudenterna* var mest negativa gäller vägledning angående program och kurser. Erfarenheten är jämt fördelad mellan ”ganska negativa” och ”ganska positiva”. Endast 18 procent av *freemovers* och 12 procent av *utbytesstudenterna* har en mycket positiv erfarenhet av detta.

De flesta är nöjda med de praktiska aspekterna av utlandsstudierna, framförallt med transport och även, om än i något mindre grad, med bostad och försäkring. I dessa frågor är det skillnad mellan grupperna *freemovers* och *utbytesstudenter* bara vad gäller bostad där *utbytesstudenterna* är något mindre nöjda. Ingen större könsskillnad konstaterades i denna fråga. Det finns inte heller någon skillnad mellan de som studerade i Europa respektive USA/Kanada.

De mest negativa erfarenheterna hänförs till den administrativa aspekten. Medelvärdet för båda grupperna ligger där på 2,7 på den fyrgradiga skalan, vilket får tolkas som att de var relativt missnöjda. Kvinnorna något mer missnöjda än männen. De som studerade i Europa hade mött fler

administrativa problem än de som studerade i USA/Kanada. En sammanfattad bild av respondenternas erfarenheter från den tid de tillbringade utomlands framgår av tabell 26.

Tabell 26. Studenternas bedömning av olika aspekter av utlandsvistelsen i medelvärde

Erfarenheter	Freemovers	Utbytesstudenter
Praktiska erfarenheter		
Transportmedel	3,01	3,04
Bostad	2,84	2,70
Försäkring	2,85	2,84
Administrativa erfarenheter	2,69	2,69
Sociokulturella erfarenheter	3,51	3,55
Akademiska erfarenheter		
Undervisnings- och inlärningsmetoder	3,14	2,94
Examinationsformer	2,95	2,76
Bedömning av studieresultat	3,09	2,94
Utbildningsupplägg	3,06	2,83
Tillgång till läromedel	3,01	2,90
Vägledning angående utbild. program o kurser	2,67	2,52
Kvaliteten på kurserna	3,21	2,96

- Fråga: Vilka erfarenheter har du från dina utlandsstudier?
- Medelvärde: En fyrgradig skala där 1 = mycket negativa, 2 = ganska negativa, 3 = ganska positiva och 4 = mycket positiva erfarenheter

Problem med språk och ekonomi

I de flesta undersökningar betraktas språket och ekonomin som två viktiga aspekter av utlandsstudier. Vi frågade därför studenterna om de under sin tid utomlands haft problem med språket eller ekonomin.

Mellan 80 och 90 procent av båda grupperna hade inte haft några eller bara något problem med språket. Dock sade sig fler kvinnor än män bland freemovers ha haft problem med språket. I samband med frågan om språkproblem gavs utrymme för egna kommentarer i frågeformuläret. Kommentarer tyder på att de f.d. utlandsstudenterna var införstådda med att de skulle få problem med språket. Vidare sades att språket hade varit ett problem i början men att det blivit bättre med tiden.

Bland *freemovers* var det framförallt språkstudenter som rapporterade svårigheter med språket. Bland *utbytesstudenterna* däremot var det studenter inom medicin, vård- och naturvetenskap.

Språksvårigheter framförs oftare av de *freemovers* som läste på grundutbildningsnivå än av de som läst på forskar- och påbyggnadsnivå.

För *utbytesstudenterna* var det de på grundutbildnings- och påbyggnadsnivån som sade sig ha haft vissa problem med språket.

Vad gäller ekonomiska problem föreligger en signifikant skillnad mellan *freemovers* och *utbytesstudenterna*. Nästan en tredjedel av gruppen *freemovers* uppgav att de i ganska hög eller hög grad hade haft problem med sin ekonomi mot cirka en sjättedel för *utbytesstudenterna*.

57 procent av *utbytesstudenterna* sa sig inte alls haft några problem med ekonomin. Motsvarande siffra för *freemovers* är 38 procent. I båda grupperna var det fler kvinnor än män som uppgav sig ha haft ekonomiska problem under studietiden. De snabba ränte- och senare växelkursförändringarna i samband med försvaret av den svenska kronan uppgavs i flera fall som orsak till problemen.

En större andel av de *freemovers* som studerade i Norden, Frankrike och Storbritannien sade sig ha haft större ekonomiska bekymmer än de som vistades i Australien, Oceanen, Afrika, Asien och USA/Kanada.

Av *utbytesstudenterna* var det de som vistats i Frankrike, Australien eller Oceanen och ”övriga Europa” som i genomsnitt hade större problem med ekonomin än t.ex. de i Storbritannien.

Tabell 27. Graden av svårigheter med språket och ekonomin under utlandsvistelsen

Problem med:	1 = Inte alls	2	3	4 = I mycket hög grad	Medelvärde
Freemovers					
Språk	55,1	33,9	8,7	2,4	1,58
Ekonomi	38,3	31,2	20,6	9,9	2,02
Utbytesstudenter					
Språk	59,2	30,9	7,1	1,7	1,51
Ekonomi	56,8	26,6	14,3	2,3	1,62

- Fråga: Hade du under studietiden utomlands problem med språk och ekonomi?

Finansiering av utlandsstudierna

Utnyttjande av studiemedel i någon form, studielån och/eller studiebidrag, var ett av urvalskriterierna för denna studie.

En betydande majoritet av respondenterna kompletterade studiemedlen med andra finansieringskällor för att kunna finansiera sina studier och sitt uppehälle i utlandet. Bara 20 procent av *freemovers* och 19 procent av de tillfrågade *utbytesstudenterna* finansierade sina utlandsstudier *enbart* med studiemedel.

Nedan beskrivs finansieringsformer som kombinerats med studiemedel.

Freemovers

Av *freemovers* hade 72 procent, med viss övervikt för männen, använt sig av studiemedel, bidrag och lån och 29 procent hade tagit enbart studiebidrag.

En majoritet hade kompletterat studiemedlen med andra finansieringskällor. Hälften hade använt egna sparade medel och det var ingen skillnad mellan könen. En tredjedel hade stöd från föräldrarna, vilket var vanligare för kvinnorna. Något mindre grupp *freemovers*, framförallt män, hade också stipendium. En större andel inom gruppen medicin/vårdvetenskap hade stipendium än t.ex. inom gruppen konstnärlig utbildning och språkvetenskap.

En dryg tiondel av *freemovers* förvärvsarbetade i värdlandet. Denna andel kan jämföras med att cirka en tredjedel av studenterna i Sverige förvärvsarbetar parallellt med studierna (Högskoleverket, 1998).

De vanligaste kombinationerna av finansieringskällor för *freemovers* framgår nedan. Materialet är uppdelat på två grupper efter typ av studie-stöd.

Grupp A: Enbart studiebidrag

1. Enbart studiebidrag + sparade medel
2. Enbart studiebidrag + stöd från föräldrar
3. Enbart studiebidrag + sparade medel + stöd från föräldrar

Grupp B: Studiemedel (bidrag och lån)

1. Studiemedel + sparade medel
2. Studiemedel + sparade medel + stöd från föräldrar

Utbytesstudenterna

Av *utbytesstudenterna* hade 81 procent använt sig av studiemedel, lån och bidrag och till skillnad ifrån *freemovers* var det en större andel kvinnor som tog studiemedel. Ytterligare 19 procent använde sig av enbart studiebidrag.

I likhet med *freemovers* hade hälften av de tillfrågade *utbytesstudenterna* använt sig av egna sparade medel för att klara av ekonomin. Här fanns dock en signifikant skillnad mellan könen, det var fler män än kvinnor.

Finansiellt stöd från föräldrarna var en annan relativt vanlig finansieringskälla för *utbytesstudenter*. Det framgår ingen större skillnad mellan könen. Andelen som hade förvärvsarbetat i värdlandet var liten.

Drygt hälften av *utbytestudenterna*, med dominans för männen, hade stipendium i kombination med studiemedel. Det var alltså en mycket större andel än för *freemovers*, men å andra sidan var stipendiesumman för *utbytestudenterna* mindre än för *freemovers*. Det var vanligare inom gruppen konstnärlig och humanistisk utbildning att utnyttja stipendium jämfört med t.ex. medicin och teknik.

Listan över alla stipendiekällor som studenterna har använt sig av är mycket lång. Vi har därför valt att illustrera de sex vanligaste instanser som studenterna har fått sitt stipendium från.

Tabell 28. De sex mest förekommande stipendiekällorna i absoluta tal

Freemovers		Utbytestudenter	
Stipendier	Antal	Stipendier	Antal
Högskolan/universitetet	364	Erasmus	382
Gållöstiftelsen	93	Nordplus	74
Sverige Amerika stiftelsen	55	Handelshögskolan i Stockholm	57
Knut och Alice Wallenberg stiftelse	33	Högskolan i Sverige	33
Erasmus stipendium för <i>freemovers</i> *	32	Chalmers	29
Svenska institutet	31	Svenska institutet	18

- Även inom Erasmusprogrammet finns det visst utrymme för *freemovers* att söka stipendium för utlandsstudier dock under förutsättning att någon ämnesinstitution intygar att dessa studier kommer att tillgodoräknas i Sverige.

Att så många som 456 *utbytestudenter* uppger att de har fått stipendium inom Erasmus och Nordplus är inte anmärkningsvärt för samtliga är berättigade till det. Däremot är det intressant att så pass många *freemovers* och *utbytestudenter* erhåller stipendium från svenska universitet och högskolor.

De vanligaste kombinationerna av finansieringskällor för *utbytestudenterna* är följande:

Grupp A. Enbart studiebidrag

1. Enbart studiebidrag + stipendium
2. Enbart studiebidrag + sparade medel
3. Enbart studiebidrag + stipendium + sparade medel
4. Enbart studiebidrag + sparade medel + stöd från föräldrar

Grupp B. Enbart studiemedel

1. Studiemedel + stipendium

Nedan redovisas respondenternas angivna finansieringsformer.

Tabell 29. Andel respondenter som använt sig av olika finansieringskällor efter kön i procent

Finansieringsform	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Studiemedel (bidrag och lån)	76,7	69,8	72,2	79,8	82,9	81,3
Egna sparade medel	50,2	51,2	50,9	48,4	33,1	50,9
Finansiellt stöd från föräldrarna	28,7	35,4	33,1	24,3	25,9	25,1
Enbart studiebidrag	25,4	31,0	29,0	22,4	15,7	19,1
Stipendium	21,5	15,3	17,5	54,5	47,4	51,1
Förvärvsarbete i värdlandet	9,7	11,9	11,2	6,9	3,7	5,2
Finansiellt stöd från maka/make/sambo	2,2	5,0	4,0	1,6	2,4	2,5
Banklån eller privata lån	5,2	2,5	3,5	3,2	2,3	2,0

- Fråga: Hur finansierade du tiden som utlandsstudent under studierna?

Perioden efter utlandsstudier

Problem vid återkomsten till hemlandet

En intressant fråga i sammanhanget är om återkomsten till hemlandet eller institutionen går bra. En hel del har skrivits om kulturchock, processen att anpassa sig till en främmande kultur, men mycket lite har skrivits om ”re-entry” chock eller återanpassning till den egna kulturen efter att ha tillbringat en längre period i en främmande kultur. En rad studier visar att återkomsten till hemlandet efter en längre period av utlandsstudier kan vara problematisk. I USA finns exempel på universitet som valt att upprätta ett program för hemvändande studenter i syfte att underlätta återanpassningen.

Lank (1983) ger, i sin litteraturundersökning om återanpassningsfarenheter, en profil av dem som tenderar att få svårigheter vid återkomsten till sitt hemland eller sin heminstitution:

Reentry will be harder for those who:

- have never traveled abroad before
- have never studied in cultures very different from their own
- were away for two semesters rather than one
- formed close and important friendships abroad
- lived with a foreign family
- did not maintain contact with relevant U.S. communities, such as the home university friends or family
- did not anticipate difficulties in reentering

- left home reluctantly or chose the abroad program with ambivalence
- had little time between returning from abroad and returning to school
- did not have the personal changes in home accepted by and adjusted to by family and friends
- did not have friends who also went abroad
- did not get involved in the college life upon their return.

I studentenkäten ombads respondenterna att ange eventuella problem/svårigheter vid återkomsten till Sverige efter utlandsstudierna.

Drygt 20 procent av *freemovers* har uppgett att de har haft svårigheter/problem vid återkomsten till Sverige och det var ingen skillnad mellan kvinnor och män. Motsvarande andel för *utbytesstudenterna* är 15 procent och bland dem är kvinnorna överrepresenterade, 18 procent mot 12 procent för män.

Det vanligaste problemet var återanpassning till det svenska samhället. Detta har varit ett problem för nästan hälften av dem som har svarat på denna fråga. Männen är överrepresenterade framförallt bland *utbytesstudenterna*.

En fjärdedel i båda grupperna uppger att de kände sig socialt isolerade. I gruppen *utbytesstudenter* gällde det för en större andel kvinnor än män.

En större andel *freemovers* än *utbytesstudenter* upp gav att de hade ekonomiska problem och svårigheter att skaffa arbete vid återkomsten till Sverige. Problem med att återuppta studier framfördes oftare av *utbytesstudenterna* än *freemovers*.

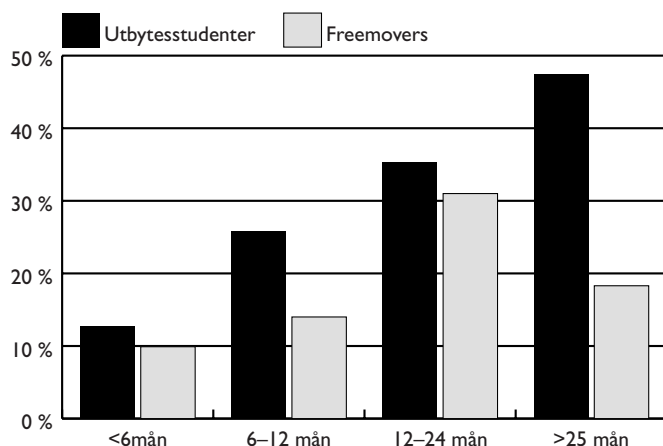
Tabell 30. Typ av problem som studenterna upp gav sig möta vid återkomsten till Sverige efter kön i procent

Typ av svårigheter	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Total	Man	Kvinna	Total
Återanpassning till det svenska samhället	50,1	49,1	49,4	55,1	37,0	44,7
Social isolering	27,7	24,2	25,4	12,0	33,1	24,1
Få arbete	30,6	20,8	24,2	20,8	5,4	11,9
Ekonomiska problem	25,9	22,9	23,9	18,4	19,2	18,9
Återuppta studier	21,6	9,9	13,9	14,4	21,0	18,2
Få bostad	15,7	9,7	11,8	7,2	3,6	5,1
Personliga problem	2,3	6,3	4,9	7,2	4,5	5,6
Längtan tillbaka	2,3	1,8	2,0	2,4	0,9	1,5
Problem med ekvivalering	1,5	2,0	1,8	2,4	5,4	4,1

Fråga: Har du haft svårigheter/problem vid återkomsten till Sverige efter utlandsstudierna?

Resultatet visade på ett samband mellan längden av vistelse utomlands och svårigheter vid återkomsten till hemlandet. Studenterna som vistades utomlands över en längre period har i större utsträckning haft svårigheter vid återkomsten. Detta framgår av nedanstående figur.

Figur 3. Svårigheter vid återkomsten till hemlandet efter längden på utlandsvistelsen

Vi kan konstatera att *utbytesstudenterna* avviker ifrån mönstret när det gäller 25 månader och längre. Detta kan bero på att antalet *utbytesstudenter* som har tillbringat mer än 25 månader utomlands är väldigt få.

Av dem som uppgett att de haft problem vid återkomsten anser 73 procent av *freemovers* och 66 procent av *utbytesstudenterna* att de har fått hjälp. Det vanligaste var att hjälpen, inom båda grupperna, kom från föräldrar och vänner. Framförallt gäller detta kvinnorna. En relativt liten andel av *utbytesstudenterna* säger sig ha fått hjälp från institutionen.

Tabell 31. Fick hjälp av (av de som fått hjälp) efter kön i procent

Fick hjälp av	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Föräldrar/släktingar	71,9	81,9	78,6	33,1	78,9	59,2
Vänner	61,5	67,8	65,7	59,8	55,0	56,7
Professionell hjälp (kurator etc.)	7,6	6,4	6,8	0,0	2,8	1,5
Heminstitutionen vid universitet/högskola	0,3	1,2	0,8	15,3	11,2	12,9

- Fråga: Fick du hjälp (stöd) av någon vid återkomsten för att underlätta din situation?
- Det fanns möjlighet att ange fler alternativ, därför summan är mer än 100 procent

Sammanfattningsvis kan konstateras att en relativt stor grupp har haft svårigheter att återanpassa sig till hemtillvaron. Våldigt få fick hjälp av sin heminstitution medan mest stöd gavs av vänner och föräldrar. Ett sätt för högskolorna att underlätta för de hemvändande studenter som anser sig ha problem är att utarbeta en strategi för att bemöta dessa studenter.

På frågan om *utbytesstudenterna* har (förutom av släkt och vänner) blivit ombedd att berätta om sina upplevelser, erfarenheter efter återkomsten till Sverige, svarade 66 procent att de har gjort det. Av dessa har 53 procent angivit utbytesprogramsanordnaren, 40 procent heminstitutionen vid universitet/högskola och ytterligare 23 procent stipendiumgivare.

Påverkan av transkulturella studier

Det har gjorts en del undersökningar om utlandsstudiers påverkan på studenter bl.a. Kauffmann, 1983, Sedigh Zadeh, 1993. Resultaten av dessa undersökningar är skiftande. Några forskare menar att förändringar inträder och att dessa leder till en ökad självkännedom, större social tolerans, ett ökat intresse för språk och andra kulturers konst och litteratur. Andra menar att det överhuvudtaget inte existerar någon mätbar förändring eller att förekomsten av en sådan är så låg att den har mindre betydelse. Någon är av uppfattningen att utbyte endast leder till förändring om erfarenheterna struktureras och kontrolleras.

En annan uppfattning är att förändringar inträder men då följer en annan intressant fråga, nämligen om den eventuella förändring är tillfällig eller bestående förändring.

Då någon heltäckande studie aldrig gjorts beträffande bestående förändringar hos svenska studenters är det av intresse att utröna huruvida utlandsstudierna påverkar studenternas personlighet, privatliv, yrkesliv osv.

Det är säkert mycket svårare att undersöka den påverkan som utlandserfarenheterna har på studenternas attityd än att undersöka t. ex. deras studieresultat eller deras framgång/misslyckande i sina studier.

Smith skriver för mer än fyra decennier sedan:

What a person's general attitudes will be after such a heterogeneous experience as being in another country is determined more by what his attitudes are like before he leaves home than by what happens to him while he is away (1955, p. 474).

Vi vill egentligen instämna med vad Smith säger men då vi i denna studie inte hade kännedom om studenternas attityder före avresan har vi valt att

utgå ifrån studenternas egna uppfattningar om sina eventuella attitydförändringar. Däremot kan resultatet av denna studie spegla något mer bestående attitydförändringar hos respondenterna genom att de har haft upp till sju år på sig att dels upptäcka eventuella attitydförändringar, dels smälta erfarenheterna från utlandsstudier.

En av enkätfrågorna handlade om just detta tema. ”I vilken mån anser Du att Du har blivit påverkad av att studera utomlands i stället för i Sverige?” En överväldigande majoritet av både *freemovers* och *utbytesstudenterna* ansåg att utlandsstudierna i ganska hög grad eller mycket hög grad givit ökad självständighet, ökat intresse för andra kulturer och ökad självkänsla. Det tycks som om styrkan i påverkan hos *freemovers* i nästan samtliga frågor är något större än för *utbytesstudenterna*. En trolig förklaring till detta kan vara *freemovers* längre vistelse i värdlandet.

Det mest uttalade påverkan, bland både *freemovers* och *utbytesstudenterna*, uppgavs vara på det personliga planet. En stor majoritet anser att utlandsstudierna i hög grad utvecklat dem på det personliga planet. I alla de dominerande aspekterna är kvinnorna, oavsett grupptillhörighet, överrepresenterade. Utlandsstudierna visar sig ha haft mindre inverkan på ökat intresse för akademiska studier, valet av yrke och valet av studieinriktning.

Tabell 32. Förteckning över aspekter där *freemovers* och *utbytesstudenterna* uppgivit att de påverkats av att studera utomlands i procent

Aspekter	Freemovers					Utbytesstudenter								
	Inte alls			I hög grad		Medel- värde		Inte alls			I hög grad		Medel- värde	
Personlig utveckling	0,6	5,1	28,1	66,2	3,60	0,2	6,3	32,4	61,1	3,55				
Ökat intresse för andra kulturer	2,8	10,6	29,4	57,1	3,41	2,7	15,7	36,3	45,2	3,24				
Ökad social tolerans	4,1	12,3	32,5	51,0	3,31	3,0	15,5	39,0	42,5	3,21				
Öppnare attityd	3,0	10,1	34,9	52,1	3,36	2,5	13,7	42,4	41,3	3,23				
Ökad självkänsla	1,9	10,0	34,2	53,8	3,40	1,5	12,0	39,2	47,3	3,32				
Ökad självständighet	2,4	7,9	29,2	60,5	3,48	3,0	12,3	34,1	50,7	3,32				
Ökat intresse för akad. studier	20,2	33,0	24,6	22,2	2,49	20,4	40,5	25,1	13,9	2,33				
Val av yrke	32,1	27,6	19,7	20,7	2,29	30,9	32,8	20,9	15,4	2,21				
Val av studie- inriktning	35,0	29,1	18,7	17,3	2,18	37,6	30,9	18,9	12,6	2,06				

• Fråga: I vilken mån anser du att du har blivit påverkad av att studera utomlands istället för i Sverige?

Nyttan av utlandsstudier

Studenter som väljer att åka utomlands har förväntningar av olika slag på utlandsstudierna. Det kan vara att lära sig nytt språk, lära känna en ny kultur

och nya undervisningsmetoder. En viktig fråga är huruvida de har fått sina förväntningar uppfyllda och i så fall i vilken grad.

En fråga i enkäten handlade om utlandsstudiernas nytta. I stort sett tyder analyserna på en samstämmighet mellan grupperna.

En överväldigande majoritet, både bland *freemovers* och *utbytesstudenterna*, anser att de har förbättrat sina språkkunskaper, bekantat sig med landet i fråga, skaffat sig nya vänner, bekantat sig med andra inlärningsmetoder än de var vana vid och inte minst anser de sig ha utvecklat sig på ett personligt plan. En sammanfattande bild av studenternas svar framgår av tabell 33.

Tabell 33. Förteckning över vad utlandsstudierna gett i medelvärde

Vad utlandsstudierna gett dig	Freemovers	Utbytesstudenter
Förbättrade språkkunskaper	3,84	3,74
Utveckling av personligheten	3,76	3,75
Bekantskap med landet i fråga	3,74	3,74
Nya vänner	3,72	3,72
Bekantskap med nya inlärningsmetoder	3,06	3,2
Vidgad kulturell medvetenhet	3,02	3,18
Förbättrade möjligheter att få anställning utomlands	2,87	3,08
En utbildning som var bättre än motsvarande i Sverige	2,91	2,34
Förbättrade möjligheter att få ett arbete jag vill ha	2,78	2,77
Möjlighet till billigare studier än motsvarande i Sverige	1,46	1,32
Annat, ange vad	3,56	3,51

- Fråga: Vad har Dina utlandsstudier gett dig?
- En fyrgradig skala där 1 = stämmer inte alls till 4 = stämmer helt

Som exempel på *annat* kan nämnas: utlandsstudier var en merit för att komma in på önskad utbildning, nya intressen som ledde till yrkesambitioner och internationella kontakter.

I det följande görs en jämförelse mellan de motiv till och förväntningar på utlandsstudierna man uppgav sig ha haft innan man begav sig utomlands och den nytta och erfarenhet man ansåg sig ha fått efter att ha återvänt hem.

Man tycks i mycket hög grad fått sina förväntningar infriade. Tabell 34 visar en jämförelse mellan de motiv som de flesta studenter, inom båda grupperna, uppgivit och nyttan av utlandsstudier som en majoritet av de återvändande studenterna åberopade. Den enda aspekten där studenternas förväntningar, inom både grupperna, inte infriades tillfullo hänför sig till vidgad kulturell medvetenhet.

Tabell 34. Jämförelse mellan motiv och upplevd nytta av utlandsstudier i medelvärde

Nytta med utlandsstudier	Freemovers		Utbytesstudenter	
	Motiv	Nytta	Motiv	Nytta
Utveckling av personligheten	3,53	3,76	3,57	3,75
Förbättrade språkkunskaper	3,48	3,84	3,29	3,74
Vidgad kulturell medvetenhet	3,48	3,02	3,46	3,18
Bekantskap med landet i fråga	3,27	3,74	3,2	3,74
Förbättrade möjligheter att få önskat arbete	2,82	2,78	3,06	2,77
Bekantskap med nya inlärningsmetoder	2,28	3,06	2,72	3,2

- Medelvärde: En fyrgradig skala

Användning av utlandserfarenhet

Det är i detta sammanhang viktigt att ta reda på om de återvändande studenterna har någon användning av sina erfarenheterna från utlandsstudierna.

Enkätsvaren tyder på att erfarenheterna från utlandsstudierna visar sig ha ett brett användningsområde. En överväldigande majoritet av *freemovers* har uppgivit att de har ganska stor eller mycket stor användning av sina erfarenheter som utlandsstudent i samband med utlandsresor, i sociala sammanhang och i privatlivet. Nyttan av utlandsstudierna i arbetet säger sig 63 procent av *freemovers* ha. I samtliga områden dominerar kvinnorna. Däremot verkar inte erfarenheterna ha varit lika betydelsefulla när det gäller möjligheten att få det arbete de ville ha. Lite drygt 42 procent menar att de inte haft någon eller ganska liten användning av sin tid som utlandsstudent när det gäller möjligheten att få det arbete de ville ha.

Mönstret för *utbytesstudenterna* är ganska likt det för *freemovers*. De flesta säger sig ha stor användning av sina utlandserfarenheter i samband med utlandsresor, i sociala sammanhang och i privatlivet. Andel kvinnor i dessa användningsområden är större än män. Även *utbytesstudenterna* har haft jämförelsevis mindre användning av sina utlandserfarenheter i arbetet och i möjligheterna att få det arbete de ville ha, även om nyttan ändå varit större än för *freemovers*. Av tabell 35 framgår till vad och i vilken utsträckning de återvändande studenterna anser att de har haft nytta av sina utlandsstudier.

Tabell 35. Användning av erfarenheter som utlandsstudent i procent

Freemovers	Ingen alls	Ganska liten	Ganska stor	Mycket stor	Medel- värde
I samband med utlandsresor	3,5	9,4	32,6	54,5	3,38
I sociala sammanhang	3,4	15,4	43,0	38,2	3,16
I privatlivet	6,0	19,8	35,6	38,6	3,07
I arbete	14,2	23,1	28,0	34,7	2,83
I möjligheten att få önskat arbete	18,8	23,9	30,0	27,4	2,66
Utbytesstudenter					
I samband med utlandsresor	3,1	17,0	35,3	44,6	3,21
I sociala sammanhang	2,1	16,0	47,9	34,0	3,14
I privatlivet	4,1	21,6	42,3	32,0	3,02
I arbete	6,5	25,9	39,1	28,4	2,89
I möjligheten att få önskat arbete	10,9	25,4	32,4	31,3	2,84

- Fråga: Vilken användning har du haft av din tid och dina erfarenheter som utlandsstudent?

Sammanfattningsvis säger sig alltså en majoritet av båda grupperna ha större användning av sina utlandserfarenheter i det privata livet än i arbetslivet.

Ovanstående resultat får stöd av svaren på en senare och mer övergripande fråga som behandlade respondenternas uppfattningar om värdet av utlandsstudier i privatlivet och i yrkeslivet.

Även där framgår att en överväldigande majoritet inom båda grupperna anser att de har fått bättre valuta för den tid och de pengar de har investerat i privatlivet jämfört med yrkeslivet. *Utbytesstudenterna* sade sig dock ha haft större nytta av sina utlandsstudier i arbetslivet än *freemovers*.

En större andel kvinnor bland båda grupperna tyckte att utlandsstudier var en bättre investering för privatlivet. När det gäller yrkeslivet konstaterades ingen könsskillnad bland *freemovers*, däremot bland *utbytesstudenterna* där männen anser sig ha fått valuta för sina investeringar i högre grad än kvinnorna.

Tabell 36. Bedömning av värdet av utlandsstudier

Freemovers	1 = Inte alls	2	3	4 = 1 hög grad	Totalt
För mitt privatliv	1,7	6,1	21,6	69,6	100,0
För mitt yrkesliv	10,7	21,4	27,6	38,1	100,0
Utbytesstudenter					
För mitt privatliv	1,4	4,9	21,6	71,6	100,0
För mitt yrkesliv	4,6	15,4	26,7	52,4	100,0

- Fråga: Anser Du utlandsstudierna vara värda den tid och pengar Du har investerat?

Undervisningsspråk och användningsområden

Som framgått var språkfärdigheter ett av de vanligaste motiven för att studera utomlands. Det är intressant att se vilket språk respondenterna har lärt sig/förbättrat under sina utlandsstudier och vilken användning av det de har nu några år efter utlandsstudierna.

Det är värt att notera att i vissa länder, exempelvis Nederländerna och Ungern, förekommer det att undervisningsspråket är ett annat än landets officiella språk. Därför fanns i frågeformuläret en fråga om vilket undervisningsspråk man använde under sina utlandsstudier.

Av *freemovers* hade hela 43 procent engelska, drygt 25 procent franska och cirka tio procent spanska som undervisningsspråk. Tyska var det fjärde vanligaste undervisningsspråket. Fem procent hade engelska + ett språk till som undervisningsspråk. Förutom ovanstående språk så läste *freemovers* på italienska, ryska, franska + något annat språk, norska, svenska, kinesiska, portugisiska, tjeckiska, holländska-/nederländska, thailändska, danska, tyska, japanska, grekiska, isländska, arabiska, polska, amerikanskt teckenspråk och finska.

En signifikant större andel av *utbytesstudenterna*, 57 procent, än *freemovers* bedrev sina utlandsstudier på engelska. Detta beror inte bara på att Storbritannien och USA är populära länder utan på att inom Erasmus och liknande utbytesprogram bedrivs kurser på engelska. Tyska var det näst vanligaste språket med nästan 15 procent, därefter franska med nästan tio procent och drygt fem procent med engelska + ett språk till.

Förutom ovanstående språk hade *utbytesstudenterna* i sin undervisning använt spanska, danska, italienska, polska, kinesiska, svenska, franska +något annat språk, finska, holländska-/nederländska, tyska, norska, portugisiska, katalanska och isländska.

En relevant fråga är om de har någon användning av det språk de uppgivit att de har lärt sig/förbättrat under sina utlandsstudier när de återvänder till Sverige.

Nio av tio anser att de har ganska eller mycket stor användning av sina språkfärdigheter i samband med utlandsresor. Ytterligare en stor andel anser att de har ganska eller mycket stor användning av språkfärdigheterna i sociala sammanhang. Detta gäller båda grupperna.

Skillnader mellan grupperna föreligger vad avser användning av språket i arbetet. *Utbytesstudenterna* har i genomsnitt något större användning av det språk de angivit att de har lärt sig/förbättrat under sina utlandsstudier på sitt arbete än *freemovers*. 24 procent av *freemovers* säger sig ha mycket stor

användning av språket på sitt arbete. Motsvarande andel för *utbytesstudenterna* är 40 procent.

Tabell 37. Den upplevda nyttan av språket från utlandsstudierna i olika sammanhang i procent

Nyttan av språkkunskaper	Freemovers				Utbytesstudenter			
	1*	2	3	4	1	2	3	4
I samband med utlandsresor	1,5	7,9	23,5	67,1	1,3	8,1	24,8	65,8
I arbetet	9,4	27,8	38,4	24,4	14,6	24,0	20,9	40,5
I sociala sammanhang	25,5	21,8	19,5	33,2	8,8	30,0	40,5	20,6
Hemma	49,3	25,9	13,0	11,8	48,9	29,2	12,5	9,4

- Vilken användning har du av det språket?
- Fyrgradig skala där 1 = Ingen alls, 2 = Ganska liten, 3 = Ganska stor, 4 = Mycket stor

Dem som läste engelska som undervisningsspråk, bland både grupperna, har störst användning av språket i arbetet. I båda grupperna är det en dominans av män som anser att det har nytta av språkkunskaperna i sitt arbete. Tabellen nedan visar de fem mest använda språken.

Tabell 38. Användning av språk i arbete i medelvärde

Språk	Freemovers	Utbytesstudenter
Engelska	3,1	3,3
Spanska	2,0	2,4
Tyska	2,4	2,3
Franska	2,0	2,0

- Fyrgradig skala där 1 = Ingen alls och 4 = Mycket stor.

I samband med frågan fanns möjlighet för dem som ville uppge andra alternativ än de givna som visade på annan användning av språket än de redan uppräknade. Sju procent av *freemovers* utnyttjade denna möjlighet. De vanligaste alternativen gällde användningen av språket i fortsatta studier. Några få berörde nyttan av språket i ett framtida arbete samt vid läsning av tidskrifter och litteratur.

Bedömning av studietiden utomlands

En av enkätfrågorna var riktad till dem som hade studerat på högskola i Sverige innan de begav sig utomlands för studier. De ombads att jämföra studietiden utomlands med högskolestudier i Sverige. En överväldigande majoritet bedömde tiden utomlands som ganska eller mycket positiv. Bedömningarna framgår av tabellen nedan.

Tabell 39. Bedömning av studietiden utomlands i jämförelse med den i Sverige, efter kön i procent

	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Mycket positiv	51,5	47,0	48,6	50,6	51,1	51,0
Ganska positiv	44,2	45,5	45,1	42,6	39,8	41,0
Ganska negativ	4,0	6,7	5,7	6,5	8,5	7,5
Mycket negativ	0,4	0,8	0,6	0,3	0,7	0,5
Totalt	100,0		100,0			100,0

- Fråga: Hur bedömer du studietiden utomlands i jämförelse med högskolestudier i Sverige?

Tillfredsställelsen var störst bland de *freemovers* som läste konstnärliga utbildningar (medelvärde 1,4 på en fyrgradig skala där 1= mycket positiv och 4= mycket negativ), teknik- och ingenjörstudier (1,5) och samhällsvetenskapliga utbildningar (1,5). Bland *utbytesstudenterna* gavs något högre betyg av dem som läste konstnärliga utbildningar och medicin (medelvärde 1,5 för resp. grupp).

Bosättning utomlands efter studietiden

Omkring 28 procent av både *freemovers* och *utbytesstudenterna* har tillbringat en period på mer än tre månader utomlands efter utlandsstudierna. För *freemovers* var det störst andel kvinnor och för *utbytesstudenterna* störst andel män.

Den vanligaste varaktigheten är mellan fyra och sex månader. *Freemovers* har i större utsträckning än *utbytesstudenterna* varit bosatta utomlands under en period på längre än två år efter utlandsstudierna.

Tabell 40. Omfattningen av tiden utomlands efter studietiden som varat mer än tre månader i procent

Längden på vistelsen	Freemovers	Utbytesstudenter
4– 6 mån	38,1	35,1
7–12 mån	21,5	23,8
13–24 mån	19,1	24,5
>=25 mån	21,2	16,5
Totalt	100,0	100,0

- Fråga: Ange sammanlagt antal månader

Sysselsättning utomlands efter studietiden

Över hälften av dem som varit bosatta utomlands efter utlandsstudierna har förvärvsarbetat. Männerna i högre utsträckning än kvinnorna. En relativ stor grupp, med viss övervikt för *utbytesstudenterna*, fortsatte att studera. Bland *freemovers* var det fler män som fortsatte att studera och bland *utbytes-*

studenterna var det främst kvinnorna. En samlad bild av sysselsättning bland dem som bosatte sig utomlands efter utlandsstudierna framgår av tabell 41.

Tabell 41. Sysselsättning utomlands bland den grupp som varit utomlands efter utlandsstudierna i förhållande till kön i procent

Sysselsättning	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Arbete	58,8	49,2	52,4	58,0	53,6	56,1
Studier	19,6	14,3	16,0	19,0	27,6	22,8
Arbete+studier	2,6	11,2	8,4	9,9	8,3	9,2
Semester	6,3	8,0	7,4	3,7	1,8	2,8
Arbete+semester	3,0	8,4	6,6	3,9	0,0	2,2
Studier+semester	3,4	2,2	2,6	0,9	1,2	1,0
Arbete, semester+studier	1,1	0,5	0,7	0,0	3,9	1,7
Arbetslös	2,2	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0
Forskade	0,8	0,3	0,5	4,6	1,2	3,1
Övrigt	2,2	5,9	4,7	0,0	2,4	1,0
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Vad gjorde du?

Utlandsstudier efter den aktuella perioden

Cirka 10 procent av *utbytesstudenterna* och sju procent av *freemovers* hade valt att utöver studierna under den aktuella perioden 1991–94 studera på högskolenivå utomlands i mer än tre månader. Det var både bland *freemovers* och *utbytesstudenterna* större andel män än kvinnor som åkte utomlands igen för högskolestudier. *Freemovers* som hade läst datavetenskap, medicin och humanistiska utbildningar valde i större utsträckning samma land som de bedrivit sina tidigare utlandsstudier i. Detsamma gäller för de *utbytesstudenter* som läste samhällsvetenskap, språk och konstnärliga utbildningar.

De flesta av de som valde att studera på högskolenivå utomlands efter det att de avslutade sina utlandsstudier mellan 1991–94 återvände inte till samma land eller världsdelen som de studerade i mellan 1991–94. Undantaget är Frankrike dit majoriteten av *freemovers* och *utbytesstudenterna* åkte tillbaka. Tabellen nedan visar några utvalda länder.

Tabell 42. Andel studenter som återvände till samma land som det de studerade i under 1991–94 för studier i procent

	Freemovers	Utbytesstudenter
Frankrike	52,3	64,5
Tyskland	49,4	16,2
Storbritannien	33,6	17,1
USA/Kanada	36,1	41,3

Sysselsättning

Tiden för arbetssökande

En liten grupp bland både *freemovers* och *utbytesstudenterna* sökte arbete redan under utlandsstudierna. Nästan dubbelt så stor andel av *freemovers* som bland *utbytesstudenterna* sökte arbete direkt efter sina utlandsstudier. Det framgår icke av svaren om *freemovers* ansåg sig vara färdiga med sin utbildning efter utlandsstudierna.

Som redan framgått (se tabell 21) åkte hela 32 procent av de tillfrågade *freemovers* utomlands för att komplettera sin redan avslutade svenska högskoleutbildning.

Det var också vanligare för de *freemovers* som läste konstnärliga- och samhällsvetenskapliga utbildningar och de *utbytesstudenter* som läste konstnärliga utbildningar att börja söka arbete direkt efter utlandsstudierna jämfört med de övriga.

Övervägande delen av *utbytesstudenterna*, till skillnad ifrån *freemovers*, hade sökt arbete efter avslutade studier i Sverige såväl som utomlands. Orsaken till den stora skillnaden mellan grupperna kan vara att utbytet normalt sett sker efter två års studier i Sverige och därmed måste *utbytesstudenterna* avsluta sina studier i Sverige för att få ut en examen. Ingen större skillnad mellan könen konstaterades.

Värt att notera är att andelen *freemovers* som inte sökt arbete var nästan tre gånger större än bland *utbytesstudenterna*. Kvinnorna i båda grupperna var överrepresenterade. Detta framgår av tabell 43.

Tabell 43. Tiden för arbetssökande för de båda grupperna

	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Under utlandsstudierna	8,2	8,2	8,2	9,4	8,2	8,8
Efter utlandsstudierna	39,8	38,2	38,8	20,4	19,0	19,7
Efter avslutade studier (i Sverige såväl som utomlands)	28,5	28,4	28,4	62,5	62,9	62,7
Har ej sökt arbete	23,5	25,2	24,6	7,6	10,0	8,8
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Har du sökt arbete under eller efter dina utlandsstudier?

På frågan ”var sökte du arbete” visar svaren ingen större skillnad mellan grupperna. De allra flesta i båda grupperna hade sökt arbete bara i Sverige. Omkring en tredjedel hade sökt arbete både i Sverige och utomlands med viss dominans för männen. Jämförelsevis få sökte arbete bara utomlands, dock fler *freemovers* än *utbytesstudenter*. Detta framgår av tabell 44.

Tabell 44. Andel som sökt arbete i Sverige respektive utomlands efter kön i procent

Sökt arbete:	Freemovers			Utbytestudenter		
	Man	Kvinna	totalt	Man	Kvinna	Totalt
Endast i Sverige	58,4	62,9	61,1	56,6	66,2	61,0
Endast utomlands	6,4	7,1	6,9	1,7	4,6	3,1
Både i Sverige och utomlands	35,2	30,0	32,0	41,7	29,3	35,9
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Var sökte du arbete?

Snabb etablering för återvändande utlandsstudenter

En överväldigande majoritet av dem som hade sökt arbete, med viss övervikt för *utbytestudenterna*, hade också fått arbete. Andel kvinnor som fått arbete, inom både grupperna, var något större än andelen män.

Freemovers som sökte arbete direkt efter utlandsstudierna eller avklarad utbildning fick snabbare arbete än motsvarande grupp bland *utbytestudenter*.

Drygt en tredjedel av dem som sökt arbete fick arbete så gott som omedelbart. En majoritet, med viss övervikt för *freemovers*, fick arbete inom en månad efter att de började söka arbete. I genomsnitt visade det sig ta längre tid för manliga *freemovers* att skaffa sig arbete jämfört med de kvinnliga. För *utbytestudenterna* var det tvärtom. Detta framgår av tabell 45.

Tabell 45. Tid mellan början av arbetsökande och erhållande, efter kön i procent

	Freemovers			Utbytestudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
0 mån	49,2	53,3	35,2	41,8	38,6	34,3
1 mån	20,1	20,8	27,7	21,2	17,0	21,0
2 mån	9,3	8,1	11,5	12,3	17,5	16,2
3–4 mån	9,8	8,8	12,2	13,8	17,8	17,4
>=5 mån	11,6	9,1	13,4	11,0	9,1	11,1
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Hur lång tid tog det efter att du började söka arbete innan Du fick ett?

I detta material har *freemovers* i något större utsträckning än *utbytestudenterna* snabbt fått ett arbete. Då är det intressant att se huruvida arbetet ligger inom deras kompetensområde.

Det visar sig då att *utbytestudenterna* i mycket större utsträckning än *freemovers* hade fått ett arbete som till största delen eller delvis överensstämmer med deras utbildning. För båda grupperna gäller det i högre grad för

männen än för kvinnorna. Endast sex procent av *utbytesstudenterna* ansåg att deras arbete inte alls överensstämde med deras utbildning. Motsvarande siffra för *freemovers* är drygt 16 procent.

Den största skillnaden mellan grupperna hänför sig till andelen återvändande studenter som uppgett att deras utbildning inte var inriktad mot något särskilt yrkesområde.

Tabell 46. Arbetets överensstämmelse med utbildningen, efter kön i procent

Graden av överensstämmelse mellan arbete och utbildning man genomgått	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Arbetet överensstämde till största delen med utbildningen	39,6	37,8	38,5	58,1	54,7	56,6
Arbetet överensstämde delvis med utbildningen	33,1	24,4	27,6	35,5	36,7	36,0
Arbetet överensstämde inte alls med utbildningen	16,9	16,6	16,6	4,5	8,5	6,5
Utbildningen var inte inriktad mot något särskilt yrkesområde	10,4	21,2	17,3	1,9	0	1,0
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Hur överensstämde ditt arbete med din utbildning som helhet?

Freemovers som studerade humaniora, medicin och naturvetenskap och *utbytesstudenterna* som studerade medicin, datavetenskap, konstnärlig utbildning och naturvetenskap fick oftare ett arbete på en gång än de som studerat inom andra ämnesområden.

Arbetslöshet efter studier

En fråga om de varit arbetslösa sammanhängande mer än tre månader efter avslutade studier visade att arbetslösheten varit vanligare bland *freemovers* än bland *utbytesstudenterna*. Cirka 24 procent av alla *freemovers* hade varit arbetslösa sammanhängande under mer än tre månader efter avslutade studier. Motsvarande siffra för *utbytesstudenterna* var 15 procent.

Av tabell 47 kan bl.a. utläsas att andelen som varit arbetslösa mer än sex månader är dubbelt så stor bland *freemovers* jämfört med *utbytesstudenterna*.

Tabell 47. Andelen ofrivilligt arbetslösa efter avslutade studier uppdelat på tidsomfattning respektive icke arbetslösa i procent

	Freemovers	Utbytesstudenter
4–5 mån	6,9	6,6
6 mån	5,4	3,2
7–12 mån	7,1	2,8
>=13 mån	3,8	2,0
Nej	76,8	85,5
Totalt	100,0	100,0

- Fråga: Har du varit arbetslös sammanhängande under mer än 3 månader efter avslutade studier?

Sammanfattningsvis kan konstateras att arbetsmöjligheterna för *utbytesstudenterna* var ljusare än för *freemovers*. Det var vanligare för *utbytesstudenterna* att få ett arbete inom sitt kompetensområde och arbetslösheten var både mindre och kortare än för *freemovers*.

Huvudsaklig sysselsättning vid enkätutskicket

De svarande ombads i enkäten uppge sin huvudsakliga sysselsättning vid den period som enkäten skickades ut, dvs. veckan 20–26 april 1998. Under den veckan förvärvsarbetade en mycket större andel av *utbytesstudenterna* än *freemovers*. Kvinnorna förvärvsarbetade i lägre grad än männen i båda grupperna.

Andelen *freemovers* som huvudsakligen studerade var drygt fyra gånger större än andelen *utbytesstudenter*. En motsatt bild konstaterades i fråga om andel forskare och doktorander. Detta framgår av tabell 48.

Tabell 48. Huvudsaklig sysselsättning 20–26 april 1998 i procent

Huvudsaklig sysselsättning	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Förvärvsarbetande	62,5	50,6	54,8	88,2	74,1	81,3
Arbetade/studerade inom arbetsmarknadspolitisk åtgärd	3,1	2,3	2,6	1,6	1,8	1,7
Studerade	26,9	34,2	31,6	4,9	12,2	8,4
Arbetslös	4,0	2,6	3,1	0,5	0,7	0,6
Föräldrarledig	0,7	7,4	5,1	0,6	8,2	4,3
Forskare, doktorand	0,5	0,3	0,3	3,3	1,3	2,3
Semester	1,2	1,3	1,2	0,6	0,3	0,5
Annat	1,1	1,4	1,3	0,3	1,4	0,8
Totalt	100,0	100,0	100	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Vad gjorde du huvudsakligen under veckan 20–26 april 1998?

På frågan om respondenterna deltog i någon utbildning (även om det bara avsåg en timme) under den aktuella veckan, svarade drygt hälften av *freemovers* och drygt var fjärde av *utbytesstudenterna* att de deltog i någon utbildning.

En och samma person kan utöver den huvudsakliga sysselsättningen, vad det än må vara, även ha annan sysselsättning. En som huvudsakligen arbetar kan t.ex. delta i en utbildning eller en som huvudsakligen studerar kan också arbeta på deltid.

Många, framförallt bland *freemovers*, studerade något annat ämnesområde än det de läst utomlands. Det vanligaste var att man studerade på högskolenivå, vilket var tydligast för *freemovers*.

Tabell 49. Form av studier bland återvändande studenter i procent

Form av studier	Freemovers	Utbytesstudenter
Studerade samma ämne/ämnesområde på högskolenivå	21,1	37,4
Studerade samma ämne/ämnesområde fast inte på högskolenivå	4,5	10,2
Studerade ett annat ämne/ämnesområde på högskolenivå	55,5	27,9
Studerade ett annat ämne/ämnesområde fast inte på högskolenivå	19,0	24,4
Totalt %	100,0	100,0
Totalt	4760	577

- Fråga: Vilken form av studier deltog du i under veckan 20–26 april 1998?

En betydligt större andel av *utbytesstudenterna* visar sig ha haft något arbete, även om det bara avsåg en timme, veckan 20–26 april 1998, än *freemovers*. Med stor övervikt inom både grupperna för männen.

Nedan följer några exempel på arbetsuppgifter eller yrkeskategorier bland respondenterna. Inom tjänstesektorn fanns t.ex. banktjänsteman, butiksförsäljare, butikschef. Bland ingenjörerna arbetade många med data, antingen som datakonsult, dataoperatör eller datatekniker. Andra typiska ingenjörsyrken är produktchef eller produktionsledare, produktionstekniker och systemingenjör. Bland ekonomerna arbetade många som marknadsanalytiker, ekonomichef, controller eller som revisor. Bland respondenterna fanns även flera journalister och några informatörer. Inom vårdsektorn fanns allt från vårdbiträden till sjukgymnaster och läkare. Andra exempel på vanliga yrkeskategorier är lärare inom grund- eller gymnasieskolan, musiker, receptionist, resebyråtjänsteman och restaurangägare.

Arbetsmarknadssektor och branschtillhörighet

Under den aktuella tidsperioden i april 1998 fanns tre av fyra av de förvärvsarbetande inom enskild verksamhet, inkluderande affärsdrivande statliga och kommunala bolag. Skillnaden var liten mellan *freemovers* och *utbytesstudenterna* men stor mellan män och kvinnor. Kvinnorna, inom båda grupperna, är överrepresenterade i samtliga sektorer utom enskild sektor. Gruppen kvinnor övervägde som mest i kommunal sektor.

Tabell 50. Arbetsmarknadssektorer för återvändande studenter, efter kön i procent

Arbetsmarknadssektor	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Enskild, annan*	77,7	69,3	73,8	82,3	67,8	76,7
Statlig	13,2	14,2	12,9	12,8	13,7	12,9
Kommunal	6,2	12,2	9,7	1,7	13,1	6,6
Landsting	2,9	4,3	3,6	2,7	5,4	3,8

- Fråga: Inom vilken arbetsmarknadssektor hade du arbete under veckan 20–26 april 1998?
- Enskild, annan (även affärsdrivande statliga och kommunala bolag)

De vanligaste branscherna för både *freemovers* och *utbytesstudenterna* var tillverkningsindustrin, företagstjänster och utbildning. Största skillnaden mellan grupperna gällde tillverkningsindustrin där omkring 20 procent av *utbytesstudenterna* var verksamma mot cirka tio procent av *freemovers*.

Freemovers var relativt jämfördelade bland de små, medelstora och stora/internationella företagen/arbetsplatserna. Av *utbytesstudenterna* fanns nära hälften i de stora och internationella företagen, en tredjedel i de medelstora och bara en sjättedel i de små företagen.

Med små företag/arbetsplats avses här företag med färre anställda än 20, med medelstora avses företag med 20 till 199 anställda och med stora företag avses företag med 200 eller fler anställda.

Tabell 51. Antal anställda i procent

	Freemovers	Utbytesstudenter
Färre än 20 anställda	28	16
20 till 199 anställda	37	34
200 eller fler anställda	35	49
Totalt	100	100

- Fråga: Hur många anställda har företaget/arbetsplatsen?

Utbytestudenterna visade sig ha tryggare anställningsvillkor än *freemovers* genom att en signifikant större andel av dem hade en fast anställning eller tillsvidareanställning jämfört med *freemovers*. Kvinnorna hade i mindre utsträckning fast anställning än männen.

Tabell 52. Typ av anställning, efter kön i procent

Typ av anställning	Freemovers			Utbytestudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Fast anställning, tillsvidareanställning	63,1	57,0	67,2	79,3	67,0	76,3
Tillfällig anställning/vikariat, forskarförordnande, projektanställning	22,0	29,9	20,5	12,9	24,8	17,5
Egen företagare	8,8	3,1	6	4,0	1,7	3
Provanställning	1,9	3,7	3	0,7	1,7	1
Arbetade inom arbetsmarknadspolitisk åtgärd	0	1,3	0,2	1,4	2,1	0,4
Annan	4,2	5,0	3	1,6	2,8	2
Totalt	100	100	100	100	100	100

- Fråga: Vilken anställningsform hade du under veckan 20–26 april 1998?

Det är vanligare för dem som läste teknik, datavetenskap, och samhällsvetenskap, både bland *freemovers* och *utbytestudenterna* att ha fast anställning jämfört med dem som har läst andra ämnesområden.

En majoritet inom båda grupperna hade haft det arbete de hade under den aktuella veckan mindre än två år.

Tabell 53. Hur länge man haft arbetet i procent

Längd	Freemovers	Utbytestudenter
1–12 mån	41,2	34,9
13–24 mån	21,8	22,2
25–42 mån	19,6	28,4
> 43 mån	17,4	14,5
Totalt	100,0	100,0

- Fråga: Hur länge har du haft det arbetet du hade under veckan 20–26 april 1998?

Arbetets överensstämmelse med utbildningen

En stor majoritet av de som hade ett förvärvsarbete under veckan 20–26 april 1998 hade ett arbete som överensstämde till stor del eller delvis med deras utbildning. Andelen som hade ett arbete som till stor del stämde med kompetensområdet var signifikant större för *utbytestudenterna* än för *freemovers*. Männen tycks i högre grad än kvinnorna haft arbeten som stämde med det egna kompetensområdet. Den största skillnaden mellan

dessa grupper hänför sig till utbildningens inriktning. 13 procent av *freemovers* som hade arbete uppgav att deras utbildning inte var inriktad på något särskilt yrke. Motsvarande siffra för *utbytesstudenterna* var mindre än en procent.

Tabell 54. Överensstämmelse mellan utbildning och arbete för de som förvärvsarbetade som huvudsysselsättning .

	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Stor del	43,1	40,4	44,5	53,5	54,0	54,8
Delvis	30,4	26,1	29,4	40,6	36,5	38,4
Inte alls	19,2	19,0	13,1	4,9	9,1	6,1
Ej inriktning	7,3	14,6	13,0	1,0	0,4	0,7
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

- Hur överensstämde det arbete du hade under vecka 20–26 april 1998 med din utbildning som helhet?

De som läste på påbyggnadsnivån, inom båda grupperna, hade i större utsträckning ett arbete som delvis eller till största delen överensstämmer med deras utbildning jämfört med de andra utbildningsnivåerna.

En större andel *freemovers* som läste konstnärliga och samhällsvetenskapliga utbildningar upplever att de har ett arbete som överensstämmer till största delen med deras utbildning än de som har läst t.ex. medicin.

Bland *utbytesstudenterna* däremot var det en större andel naturvetare som upplevde att deras arbete ligger till största delen inom deras kompetensområde jämfört med de som har läst t.ex. medicin och konstnärliga utbildningar. Detta framgår av tabellen nedan.

Tabell 55. Överensstämmelse mellan utbildning och arbete för de som förvärvsarbetat som huvudsysselsättning mot ämnesområde i procent

Ämnesområde	Freemovers		Utbytesstudenter	
	A*	B*	A	B
Konstnärlig	32,2	38,0	78,2	14,5
Humaniora/teologi	45,0	19,7	49,2	43,8
Språk & språkvetenskap	36,0	21,9	50,8	30,2
Samhälls- & beteendev., juridik, ekonomi	47,2	39,1	52,9	40,0
Datavetenskap	59,8	20,3	61,5	38,5
Matematik, naturvetenskap	52,2	18,3	46,4	51,0
Teknik	58,8	18,8	52,2	43,3
Medicin	80,2	15,9	79,1	16,7

- A = Överensstämmer delvis
- B = Överensstämmer till största delen

Inkomst

De som har uppgivit att de hade något arbete under den aktuella veckan ombads att ange hur mycket de tjänade totalt i månaden före skatt.

Freemovers tjänade i genomsnitt 3 000 kronor mindre per månad före skatt (medianlön 17 000 kr/mån.) än motsvarande grupp bland *utbytesstudenterna* (medianlön 20 000 kr/mån.). Andelen *utbytesstudenter* som tjänade över 23 000 kronor per månad var cirka två gånger så stor som för *freemovers*.

Tabell 56. Månadslön före skatt (heltid) i procent

Månadslön	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Total	Man	Kvinna	Total
<14 999	24,6	35,8	31,6	8,5	18,6	13,1
15 000–17 999	21,1	28,3	25,6	14,7	30,1	21,8
18 000–22 999	25,5	23,2	24,1	28,4	31,5	29,8
>23 000	28,7	12,7	18,7	48,4	19,8	35,3
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Medelvärde (kr)	20 616	17 208		24 198	18 996	
Medianlön (kr)	18 500	16 000		22 500	18 000	
Medellön (kr)		18 488			21 816	
Medianlön (kr)		17 000			20 000	

- Fråga: Hur mycket tjänade du totalt i månaden före skatt på det arbete du hade under veckan 20–26 april 1998?

Kvinnor i gruppen *freemovers* tjänade i genomsnitt 2 500 kronor mindre än männen. Utifrån tabell 56 kan vi utläsa att 29 procent av de manliga *freemovers* tjänade 23 000 kronor eller mer. Motsvarande siffra för de kvinnliga *freemovers* är 13 procent. Ännu större gap blir det när det gäller *utbytesstudenterna*. Andel män som tjänade 23 000 eller mer är hela 48 procent. Motsvarande andel för kvinnor är 20 procent. Medianinkomsten bland *utbytesstudenterna* låg på 18 000 kronor för kvinnorna och på 22 500 kronor för männen.

Om man relaterar inkomsten till respondenternas högsta svenska respektive utländska utbildning vid undersökningstidpunkten (veckan 20–26 april 1998), konstateras att de med högsta utländska utbildning, oavsett utbildningsnivå, hade högre månadsinkomst än de med högsta svenska utbildning.

Av den ovanstående redovisningar framgår det inte om arbetet man hade den aktuella veckan stämde överens med ens utbildning, om det var ett extraarbete t.ex. vid sidan om studierna, om det var tillfälligt arbete i avvaktan på ett mer passande arbete osv.

I det följande redovisas inkomsten för alla som uppgivit att de **huvudsakligen** varit förvärvsarbetande. Där ingår även de som är föräldrarlediga från ett arbete eller har en forskartjänst.

I båda grupperna och i synnerhet bland *freemovers*, minskar då andelen som tjänade mindre än 15 000 kronor per månad, medan andelen som tjänade över 23 000 kronor ökar. Detta medför en ökad medianinkomst med 500 kronor per månad för båda grupperna. Inkomstgapet mellan kvinnor och män kvarstår.

Tabell 57. Månadslön för de som förvärvsarbetade på heltid

Månadslön	Freemovers			utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
<14 999	16,0	29,3	24,3	6,9	15,8	11,0
15 000–17 999	22,3	30,2	27,2	14,2	29,8	21,3
18 000–22 999	28,9	26,8	27,6	29,2	33,4	31,1
>23 000	32,8	13,8	21,0	49,7	21,0	36,7
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Medellön (kr)		19 360			22 030	
Medianlön (kr)		17 500			20 500	

Om man relaterar inkomsten för de vars arbete överensstämde delvis eller till största delen med deras utbildning, så kan man konstatera en ökad medianlön för *freemovers*, medan det inte blir någon skillnad för *utbytesstudenterna*. Även här kvarstår den stora skillnaden mellan männens och kvinnornas månadsinkomst.

Tabell 58. Månadslön, heltid för de vars arbete överensstämde delvis eller till största delen med deras utbildning som helhet i procent

Månadslön	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
<14 999	19,0	21,7	20,6	7,6	16,4	11,6
15 000–17 999	21,2	34,0	28,9	14,5	30,7	21,8
18 000–22 999	25,5	29,2	27,8	28,3	33,3	30,6
>23 000	34,3	15,0	22,7	49,6	19,6	36,0
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Medellön (kr)		19 877			22 071	
Medianlön (kr)		18 000			20 437	

Om vi nu ställer nivån på utbildning för de som har uppgivit att arbetet överensstämmer delvis eller till största delen med deras utbildning mot månadsinkomsten så kan vi konstatera att *utbytesstudenterna* genomgående tjänar mer än *freemovers* och i synnerhet på forskarutbildningsnivån.

Tabell 59. Medianinkomst per månad före skatt efter nivån på utlandsutbildningen

	Grundutbildning	Påbyggnadsutbildning	Forskarutbildning
Freemovers	17 500 kr	20 860 kr	20 000 kr
Utbytesstudenterna	20 000 kr	22 000 kr	29 500 kr

Tittar man på ämnesområde och månadsinkomst för de som hade ett arbete inom sitt kompetensområde, framgår att de som studerade datavetenskap och teknik hade en högre medianinkomst jämfört med de övriga ämnesområdena. Detta gäller för både *freemovers* och *utbytesstudenterna*.

Tabell 60. Månadsinkomst efter ämnesområde i genomsnitt i kronor

Ämnesområde	Freemovers		Utbytesstudenter	
	Medelvärde	Median	Medelvärde	Median
Konstnärlig utbildning	16 052	15 321	14 299	15 260
Humaniora/teologi	17 008	16 000	17 125	16 000
Språk & språkvetenskap	18 748	17 150	17 659	15 500
Samhälls- & beteendev/juridik/ekonomi	22 883	19 808	23 300	20 100
Datavetenskap	22 702	23 208	25 392	23 000
Matematik, naturvetenskap	22 986	18 000	19 542	18 000
Teknik, ingenjörsutbildning	20 106	19 750	23 533	22 000
Medicin/vårdvetenskap	21 586	17 000	20 952	22 052

En samlad bild av genomsnittsinkomsterna för samtliga tre kategorierna framgår av tabellen nedan.

Tabell 61. Medianinkomst per månad före skatt i kronor

	Alla som arbetat*	Huvudsakligt förvärvsarbetat**	Utbildning överensstämmer med deras arbete
Freemovers			
Medelvärde	18 488	19 360	19 877
Median	17 000	17 500	18 000
Utbytesstudenter			
Medelvärde	21 816	22 030	22 071
Median	20 000	20 500	20 437

* Arbete = alla som hade ett arbete oavsett om det rör sig om huvudsaklig sysselsättning eller bisyssla.

** Huvudsakligt förvärvsarbetat = alla som uppgivit att de *huvudsakligen* varit förvärvsarbetande. Där ingår även de som är föräldrarlediga från ett arbete eller har en forskartjänst.

Arbetsgivarnas värdering av utlandsutbildning enligt studenterna

I dessa dagar har begreppet kompetens och kompetensutveckling blivit honnörsord.

With the increasing orientation towards the demands and concerns of the labor market, there is a growing interest in the competency approach. At this point, there is little concrete evidence as to what are the appropriate competencies and what do we need to do to nurture the development of these abilities... There is an urgent need for further applied research to identify those competencies which help students to be successful national and international citizens and contribute to the labor market (Knight, J. & Wit, H. 1997).

Därför är det av stort intresse att fokusera på frågor som:

- Vad anser svenska arbetsgivare om utlandsstudier?
- Hur värderar svenska arbetsgivare nyttan av utomlands företagna studier?
- Vilka krav och förväntningar har svenska arbetsgivare på de återvändande studenterna?
- Vilka typer av kompetens efterfrågar svenska arbetsgivare?

Kunskap om dessa och många andra relevanta frågor skulle utan tvekan hjälpa studenterna att bli mer framgångsrika både på nationell och internationell nivå. Det skulle också göra det lättare att tillmötesgå näringslivets relevanta förväntningar på studenterna som har studerat utomlands.

Det finns en allmän uppfattning att utlandsstudier betraktas som en merit och att de uppskattas av arbetsgivarna. Det är intressant att se om resultatet av denna studie stödjer ett sådant påstående.

De som hade ett förvärvsarbete under veckan 20–26 april 1998 fick besvara ett par frågor som rör detta.

De kunde välja mellan tre alternativ: att utlandsutbildning när det gällde just det arbete de hade under undersökningsveckan

- a. var ett krav/önskemål
- b. sågs som en merit eller
- c. bara uppskattades av arbetsgivaren.

Frågan var otydligt formulerad vilket ledde till att vissa har kryssat för mer än ett alternativ.

Väldigt få arbetsgivare tycks ställa krav på utlandsutbildning för anställning. Endast 12 procent av *freemovers* och 10 procent av *utbytesstudenterna* uppgav att deras utlandsutbildning sågs som ett krav/önskemål av arbetsgivare.

Bland de *freemovers* som uppfattade utlandsutbildningen som ett krav dominerade de som läst samhällsvetenskap, juridik och ekonomi, medicin och vårdvetenskap, och bland *utbytesstudenterna* de som har läst humanistiska utbildningar, samhällsvetenskap, juridik och ekonomi, naturvetenskap, teknik, data och matematik.

70 procent av *freemovers* och 83 procent av *utbytesstudenterna* uppgav att deras utlandsutbildning värderades som en merit när det gällde det arbete de hade under veckan 20–26 april 1998.

Hela 87 procent av *freemovers* och 79 procent av *utbytesstudenterna* menade också att deras utlandsutbildning uppskattades av arbetsgivaren.

Observera att en och samma person kan ha kryssat för krav, merit och uppskattning.

Arbetsgivarnas värdering av språkfärdigheter enligt studenterna

De flesta studenter som förlägger delar eller hela sin utbildning utomlands har bl.a. för avsikt att lära sig ett främmande språk eller att förbättra sina språkkunskaper. Det är intressant att veta hur denna färdighet värderas av arbetsgivaren i en anställningssituation.

Av enkätsvaren framgår att respondenterna uppfattar att arbetsgivarna lägger större vikt vid språkkunskaperna i sig än själva utlandsutbildningen.

Enligt 32 procent av *freemovers* och 42 procent av *utbytesstudenterna* var deras språkfärdigheter ett **krav** och en förutsättning för att få det arbete de hade under den aktuella veckan.

Framförallt frågade arbetsgivarna, enligt *freemovers*, efter engelska, tyska, franska och spanska. Enligt *utbytesstudenterna* gällde samma språk men i en annan ordning, nämligen engelska, spanska, tyska och franska.

Enligt en majoritet i båda grupperna var språkkunskaper en **merit** för att kunna få arbetet.

En ännu större majoritet av respondenterna, med viss övervikt för *utbytesstudenterna*, ansåg att arbetsgivaren uppskattade deras språkkunskaper vid anställningssituationen.

Tabell 62. Arbetsgivarnas värdering av utlandsutbildning respektive språkkunskaper vid anställningstillfället

	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Krav	Merit	Uppskattades	Krav	Merit	Uppskattades
Utlandsutbildning	11,8	70,4	78,5	9,8	83,4	86,5
Språkkunskaper	31,7	69,7	76,5	41,4	78,7	83,2

- Fråga: Hur värderades din utlandsutbildning och de språkkunskaper som du fick i samband med denna av din arbetsgivare när det gällde det arbete du hade under vecka 20–26 april, 1998?

Speciella förväntningar på utlandsstuderande enligt återvändande studenter

En annan intressant fråga i sammanhanget är om arbetsgivare har speciella förväntningar på de anställda som har studerat utomlands. Drygt var femte förvärvsarbetande respondent, inom både grupperna, ansåg att deras arbetsgivare har speciella förväntningar på dem just p.g.a. att de har studerat utomlands.

Bland de respondenter vars förvärvsarbete utgör deras huvudsakliga sysselsättning konstaterades något större förväntningar från arbetsgivarens sida just p.g.a. deras utlandserfarenhet. Ingen skillnad noterades mellan grupperna.

Bland dem som har uppgivit att arbetet överensstämmer delvis eller till största delen med deras utbildning, anser en något större andel av *freemovers* än av *utbytesstudenterna* att arbetsgivaren har särskilda förväntningar på dem med anledning av deras utlandsstudier. Vidare kan utifrån tabell 63 utläsas att en större andel av denna grupp, jämfört med de övriga kategorierna, anser att arbetsgivaren har särskilda förväntningar på dem.

Tabell 63. Andelen som anser att arbetsgivaren har speciella förväntningar på dem p.g.a. deras utlandsstudier

	Freemovers		Utbytesstudenter	
	Ja	Nej	Ja	Nej
Alla som arbetat*	21,4	78,6	22,9	77,1
Huvudsakligt förvärvsarbetat**	23,2	76,8	23,4	76,6
Utbildning överensstämmer med deras arbete	26,1	76,6	24,0	76,0

* Arbete = alla som har ett arbete oavsett om det rör sig om huvudsaklig sysselsättning eller bisyssla.

** Huvudsakligt förvärvsarbetat = alla som uppgivit att de **huvudsakligen** varit förvärvsarbetande. Där ingår även de som är föräldrarlediga från ett arbete eller har en forskartjänst.

Högsta utbildning i nuläget

När det gäller respondenternas högsta svenska utbildning i nuläget visar materialet att en majoritet, med stor övervikt för *utbytesstudenterna*, vid frågetillfället var färdiga med en högskoleutbildning, påbyggnadsutbildning eller forskarutbildning. Den största skillnaden mellan *freemovers* och *utbytesstudenterna* rör andelen forskarutbildade, där drygt tre gånger större andel av *utbytesstudenterna* läser på forskarutbildning jämfört med *freemovers*.

Det visade sig vara mycket vanligare för *freemovers* att läsa enstaka kurser eller en kortare utbildning än för *utbytesstudenterna*.

När det gäller högsta utländska utbildning kan konstateras att en större andel av *freemovers* än *utbytesstudenterna* hade en högskoleutbildning som tar mer än tre år, medan förhållandet är det motsatta för påbyggnads- och forskarutbildning.

Tabell 64. Högsta svenska och utländska utbildning

Högsta utbildning	Svensk		Utländsk	
	Freemovers	Utbytesstud.	Freemovers	Utbytesstud.
Enstaka kurser på högskolenivå	15,6	1,5	55,6	51,1
Högskoleutbildning mindre än 3 år <120 p	14,5	4,1	15,6	14,5
Högskoleutbildning mer än 3 år >120 p	48,4	61,2	10,6	3,4
Påbyggnadsutbildning	10,1	24,7	9,7	22,0
Forskarutbildning	1,6	5,5	,8	1,7
Annan	9,8	3,0	7,7	7,4
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

- Fråga: Vilken är Din i nuläget högsta svenska respektive utländska utbildning?

Ekvivalering enligt studenterna

Freemovers som har läst hela sin utbildning utomlands kan få den värderad av Högskoleverket. Denna möjlighet hade utnyttjats av 8,5 procent av *freemovers*. Mer än hälften av dessa fick sina utbildningar helt ekvivalerade, var fjärde fick delar av sin utbildning ekvivalerad och var femte fick ingen del av sin utbildning ekvivalerad.

Positiv inställning till utlandsarbete

På senare år har man bevittnat viss oro inför framtiden beträffande kompetensflykt, så kallad brain drain, vilket befaras leda till brist på

högskoleutbildade i Sverige. En relevant och viktig fråga är i vilken utsträckning akademiker flyttar utomlands för att arbeta.

I en nyligen publicerad Sifo-undersökning (1999), som genomfördes på uppdrag av Centrum för internationellt Ungdomsutbyte (CIU), visas att 68 procent av de yngre åldersgrupperna (15–24 år) är villiga att arbeta utomlands. Vidare framgår att de som redan varit utomlands och arbetat vill i högre utsträckning dit igen. Sammanlagt är det 75 procent som antingen vill studera eller arbeta utomlands.

Denna fråga har också belysts av SACO i en enkätundersökning 1996 (*Därför flyttar unga akademiker utomlands.*). SACOs studie omfattade fyra utbildningsområden: naturvetare, civilingenjörer, systemvetare och ekonomer. Enkäten gick ut till 1099 högskolestudenter som gick sista eller näst sista terminen på sin utbildning.

Undersökningen visade att omkring 80 procent av de tillfrågade studenterna kunde tänka sig att flytta utomlands i minst tre år. Endast sju procent kunde inte tänka sig att flytta utomlands en längre period. Civilingenjörerna är mest positiva till utlandsvistelse. Bland kvinnorna finns en stor osäkerhet då 17 procent av kvinnorna har svarat att de inte vet. SACO konstaterar också att de kvinnliga studenterna är mer negativa och osäkra än sina manliga studiekamrater. Av de tillfrågade studenterna planerade 20 procent att flytta utomlands efter examen. Bland civilingenjörerna var det hela 30 procent. SACO kunde inte finna någon större könsmissig skillnad utom bland systemvetarna där 12 procent av kvinnorna jämfört med 16 procent av männen planerar att söka sig utomlands.

I vår undersökning ställde vi en liknande hypotetisk fråga, ”kan du i nuläget tänka dig att arbeta utomlands under en längre period (minst ett år)?” Det visar sig att en ännu större andel än i SACO:s undersökning både bland *freemovers* och *utbytesstudenterna*, kunde tänka sig att arbeta utomlands, männen i högre grad än kvinnorna. Bland *freemovers* var cirka åtta procent osäkra och bland *utbytesstudenterna* drygt sex procent. I likhet med SACO:s undersökning visar vårt material att kvinnorna är mer osäkra än männen.

Vad som skiljer mest mellan SACO:s studie och denna utvärdering är framförallt tidpunkten då frågan ställs till undersökningdeltagarna. I SACO:s studie tillfrågades respondenterna under studietiden medan frågan i denna utvärdering ställdes i minst tre år efter utlandsstudierna.

Tabell 65. Andel som kan tänka sig arbeta utomlands under en längre period, efter kön i procent

Tänka sig arbeta utomlands	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Man	Kvinna	Totalt	Man	Kvinna	Totalt
Ja	88,9	84,4	86,0	92,7	81,6	87,3
Nej	6,1	6,1	6,1	2,7	10,0	6,2
Vet ej	5,0	9,5	7,9	4,6	8,4	6,5
Totalt	100	100	100	100	100	100

- Fråga: Kan du i nuläget tänka dig att arbeta utomlands under en lägre period (minst ett år)?

Om man ställer intresset för utlandsarbete i förhållande till den nivå på vilken de återvändande studenterna bedrev sina utlandsstudier ser man att det är liten skillnad mellan grupperna.

Tabell 66. Intresset för utlandsarbete i förhållande till den nivå på vilken de återvändande studenterna bedrev sina utlandsstudier

Nivån på utbildning	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Ja	Nej	Vet ej	Ja	Nej	Vet ej
Eftergymnasiala studier	85,2	6,6	8,2	87,7	6,5	5,8
Påbyggnadsutbildning	93,0	3,6	3,5	85,7	5,4	8,9
Forskarutbildning*	90,0	2,5	7,5	100,0	0,0	0,0

- Antal inkomna enkäter på forskarnivån är väldigt litet, därför begränsas vidare analyser.

Ställer man viljan att arbeta utomlands mot det ämne respondenterna har läst utomlands så ser bilden ut enligt följande.

Tabell 67. Intresset för utlandsarbete i förhållande till det ämne de återvändande studenterna läste utomlands

Ämnesområde	Freemovers			Utbytesstudenter		
	Ja	Nej	Vet ej	Ja	Nej	Vet ej
Konstnärlig utbildning	88,1	6,0	6,0	56,3	18,1	25,6
Humaniora/teologi	89,2	5,1	5,6	85,3	2,2	12,5
Språk & språkvetenskap	84,5	6,3	9,2	85,7	9,1	5,2
Samhälls- & beteendevetenskap, juridik, ekonomi	87,9	6,4	5,7	86,9	7,2	5,9
Datavetenskap	100,0*	0,0	0,0	70,4	14,8	14,8
Matematik, naturvetenskap	87,2	6,6	6,1	95,7	2,1	2,1
Teknik, ingenjörutbildning	85,1	0,0	14,9	91,9	3,2	4,9
Medicin, vårdvetenskap	95,6	3,1	1,3	94,2	5,8	0,0

Det är värt att påpeka att sammanlagt 6 procent av *freemovers* läste datavetenskap, matematik, naturvetenskap, medicin, vårdvetenskap, teknik och ingenjörutbildningar.

Även om så många som drygt 80 procent kan tänka sig att arbeta utomlands betyder det nödvändigtvis inte att de kommer att förverkliga denna tanke. Den stora viljan kan än så länge tolkas som respondenternas positiva inställning till utlandsarbete och att de ser hela världen som en arbetsmarknad. Detta innebär inte nödvändigtvis att alla kommer att arbeta utomlands.

Vad gäller frågan om brain drain är det viktigt att understryka att det inte finns några bevis för att så sker. I en artikel hävdar Andersson och Theorin (SCB, 1992) att den omtalade kompetensflykten bland civilingenjörerna är en myt. En stor del av dem som flyttar utomlands kommer tillbaka och dessutom finns det civilingenjörer bland nya invandrare.

Författarna tror sig veta var felet ligger:

Felet som många gör är att de ställer totala antalet utvandrade civilingenjörer (cirka 900) i relation till antalet nyexaminerade (cirka 3300). Det är då man får rubriker som "Var fjärde nyexaminerad civilingenjör utvandrar". Korrekta är att högst 2 procent av de nyexaminerade utvandrar.

Anderson och Theorin bedömer inte situationen särskild alarmerande utan snarare anser de att det är bra med erfarenhetsbyte över gränserna.

Arbetsgivarna

Som framgått har vi inom ramen för denna studie intervjuat 36 arbetsgivare från 34 företag med olika storlek inom olika branscher. I det följande presenteras i korthet dessa företag, samt ges en redogörelse för deras syn på utlandsstudier.

Personalens utbildning

De två vanligaste utbildningarna i intervjumaterialet är civilekonom och civilingenjör. Dessa utbildningar dominerar helt inom tillverkningsindustri. Andra vanliga akademiska utbildningar är sjuksköterska, läkare, samhällsvetare, biolog och humanist.

I offentlig förvaltning är majoriteten jurister, samhällsvetare och nationalekonomer och i finansiell verksamhet såsom banker dominerar civilekonomerna. Inom hälso- och sjukvårdsbranschen är majoriteten sjuksköterskor och läkare. Inom företagstjänst och kommunikation finner vi bland annat jurister och systemvetare. De branscher där majoriteten av de anställda saknade akademisk examen är varuhandeln och transport.

Rekryteringspolicy

Förutom den sökandes utbildning värderar de flesta arbetsgivarna social kompetens högt liksom flexibilitet, handlings- och initiativkraft, gott självförtroende och integritet i samband med nyrekrytering.

Vi ställer höga krav på självständighet, egen drivkraft, att kunna fatta egna beslut, detta värdesätter vi högt, ibland högre än bakgrund i branschen.

Inställning till kompetensutveckling

Samtliga intervjuade menar att man inom företaget är positivt inställd till kompetensutveckling och säger att man erbjuder all personal någon form av vidareutbildning. Så gott som alla företag satsar på språkutbildning för sina anställda. Andra prioriterade utbildningar är framförallt data och inom yrkesspecifika områden som ekonomi, presentationsteknik, säljarkurser, olika projektledarutbildningar och ledarutbildningar etc.

Inom tre företag erbjuds utbildning på högskolenivå. I dessa fall har företaget köpt utbildning åt den anställde. Dock framhåller var tredje arbetsgivare att flera av de kurser/utbildningar de anställda går är jämförbara med högskoleutbildning fast man inte får akademiska poäng för dem.

När det gäller de mindre företagen är det vanligare att man ger kortare kurser t.ex. ordbehandling eller säljteknik.

Utbildningens arrangör, längd och plats

Utbildningarna arrangeras antingen av företagen själva, köps externt eller genomförs med hjälp av en inhyrd konsult. Längden på kursen varierar utifrån behov och inriktning, men generellt sett är längden på utbildningarna kort, från en dag upp till sex veckor. De flesta utbildningarna äger rum i Sverige. De enda utlandsförlagda utbildningarna inom företagen är ledarutbildningar på hög nivå, masterutbildningar, fackspecifika kurser och språkutbildningar. Skillnaden mellan företagen ligger i storleken snarare än i branschen. Multinationella företag tycks mer benägna att förlägga utbildningar utomlands. Inom sjukvården skiljer det mellan läkare och sjuksköterskor där läkare ofta genomgår utbildningar utomlands medan sjuksköterskorna fortbildas i Sverige. De medelstora företagen förlägger normalt sett inte internutbildning utomlands. Däremot skickar dessa företag sina chefer på kurser utomlands.

Fem företag (inom transport och kommunikation, företagstjänst, el- och gasbranschen) har egna s.k. skolor eller bolag som ger utbildning till de anställda. Tre av dessa skolor är förlagda utomlands.

De åtta multinationella företagen ger alla en längre introduktionskurs; s. k. trainee program som är en företagspecifik utbildningsperiod som den nyanställda genomgår. Dessa kurser varar från 6 och upp till 18 månader. I dessa program ingår utlandsvistelser då den anställde får arbeta på ett dotterbolag eller hos en samarbetspartner.

Inom fem företag (fördelade på följande fem branscher: tillverkningsindustrin, hotell och restaurang, företagstjänst, offentlig förvaltning, varuhandel) ser man internrekryteringen som en del av utbildning och kompetensutveckling.

Betydelsen av utlandsstudier vid anställningstillfället

Som arbetsgivare värdesätter man inte i första hand utlandsutbildningen i sig utan man uppskattar snarare effekterna av utlandsstudier såsom språkfärdigheter, den internationella rörligheten, ökad kulturell förståelse, öppenhet och ett annorlunda förhållningssätt. Andra aspekter som relateras till personer som har läst eller bott utomlands är social kompetens, flexibilitet och ett utåtriktat sätt.

På frågan om vad medarbetare med erfarenhet av utlandsstudier bidrar med som kan härledas till deras utlandsstudier framhöll mer än hälften av de tillfrågade arbetsgivarna återigen kulturell förståelse, internationell rörlighet och flexibilitet.

Användning av språk i arbetet enligt arbetsgivarna

Enligt de intervjuade arbetsgivarna är engelska det utländska språk som används mest. För cirka en tredjedel av företagen är engelska ett absolut krav. Franska och tyska förekommer också som krav men bara i ett av företagen. Franska och spanska delar andra plats när det gäller vilka *andra* språk som används. Förutom dessa tre stora språk används också en hel del andra t.ex. ryska, polska, finska, portugisiska och japanska. De stora företagen anser sig ha behov av fler anställda med asiatiska språkkunskaper. Genomgående tycks de flesta vara nöjda med de anställdas språkkunskaper. I de fall de ser att språkkunskaperna brister så ges de anställda möjligheter att förbättra dessa på företagets bekostnad.

Betydelsen av utlandsstudier för lönenivån

På frågan om lönenivån skiljer sig för personer med erfarenhet av utlandsstudier svarade de flesta arbetsgivare att man erbjuder en fast ingångslön oberoende av var den sökande genomgått sin utbildning. Däremot antar cirka 1/3 av de svarande att personal med utlandsstudier i

bakgrunden har större möjlighet att göra snabb karriär med åtföljande löneökningar. Enbart tre företagare hade erfarenhet av att lönenivån påverkats positivt av att sökande haft utlandserfarenheter. De aktuella företagen representerar finansiell verksamhet, el- och gas branschen samt företagstjänstesektorn.

Krav på utlandsstudier vid anställning

En absolut majoritet av de företag som var föremål för denna studie rapporterade att de har anställt medarbetare med erfarenhet av utlandsstudier, dock utan att speciellt ha efterfrågat det. De har med andra ord fått personal med utlandserfarenhet ”på köpet”. Endast ett av företagen sa sig ha sökt personer med utlandserfarenhet (till ett speciellt trainee program). I en valsituation mellan i övrigt lika meriterade sa sig dock fyra företag vilja välja någon med utlandsstudier. Två intervjupersoner ansåg att utlandsstudier kan vara avgörande då det gäller vissa typer av tjänster.

Föredrar blandade utbildningar

Vi frågade arbetsgivarna vilka av följande utbildningar de föredrog vid nyrekrytering, en helsvensk utbildning, en svensk utbildning med delar av utbildningen från ett annat land eller en hel utländsk utbildning.

Tre fjärdedelar av de intervjuade arbetsgivarna föredrar blandad utbildning, dvs. svensk utbildning med delar av utbildningen från ett annat land jämfört med en helsvensk utbildning eller en hel utländsk utbildning. Dessa arbetsgivare representerar både stora och små företag samt alla branscher utom finansiell verksamhet och sociala tjänster.

Tre av de multinationella företagen inom tillverkningsindustrin och företagstjänstesektorn menar att det är en annan tyngd i en hel utbildning utomlands jämfört t.ex. med ett års studier, särskilt om studenterna har rätt specialisering och dessutom kommer från en renommerad skola. Dessutom antar arbetsgivarna att dessa personer är mer målmedvetna och i högre grad rörliga. Det sistnämnda kan vara negativt då risken är att de inte stannar så länge i företaget, hävdar dessa arbetsgivare.

Förväntningar på återkommande studenter

Knappt hälften av de tillfrågade arbetsgivarna sade sig ha speciella förväntningar på anställda med utlandserfarenhet. Exempel på arbetsgivarnas förväntningar kopplade till utlandsstudier är att medarbetaren ska ha

gedigna språk- och fackkunskaper och att man ska vara öppen, initiativrik och nytänkande. Två arbetsgivare underströk att förväntningarna är starkt kopplade till vilken befattning personen har eller skall få.

Intressant att notera är att arbetsgivarna å ena sidan föredrar blandad utbildning men å andra sidan frågar efter egenskaper som ofta förknippas med personer som läst en hel utbildning utomlands eller bött utomlands en längre tid såsom initiativkraft och social kompetens.

Nedan följer några talande citat:

Ja, jag har anställt en person med utlandsstudier men jag har inga speciella förväntningar, kraven är de samma oavsett om du kommer från universitetet eller från London och jag anser att man skall kräva precis lika mycket i båda fallen, det värderas inte olika.

Om nån har läst länge utomlands kan man kanske tycka att det tyder på initiativförmåga och känsla för att våga och så men min erfarenhet är att det inte är stor skillnad på dom och andra.

Jag har inga särskilda förväntningar på de utlandsstuderande. Det är en individuell fråga vilka förväntningar man har mellan närmaste chef och den anställda. Vi är ute efter en klick egenskaper, förmågor och potentialer som är lite olika hos var och en.

Ekvivalering enligt arbetsgivarna

Bland de 36 arbetsgivare som vi intervjuade var det få som kände till Högskoleverkets funktion i ekvivaleringsfrågor. Enbart tre företag hade vid något tillfälle använt sig av Högskoleverket.

Det förefaller som om det råder stor osäkerhet om hur arbetsgivarna skall bedöma utlandsstudier. Är utlandsutbildningarna lika bra som de svenska och motsvarar de en svensk examen, är frågor som arbetsgivarna ofta ställer sig. Arbetsgivarna har svårt att veta vad kurser och ibland hela utbildningar innehåller och innebär. De har också svårt att bedöma vilka betygskriterier som gäller och vilken nivå och svårighetsgrad dessa utbildningar är på.

Många arbetsgivare har erfarenhet av att ha konfronterats med ekvivaleringsproblematiken när de har rekryterat personal. I de fall arbetsgivarna inte kände till utbildningen vände de sig antingen till kollegor inom företaget med relevant kunskap eller till den arbetssökande.

Större behov av utlandserfarenhet i framtiden

De flesta företag vill i framtiden gärna ha fler anställda med utlandserfarenhet. Majoriteten poängterar att det inte är nödvändigt just med studier, utan att det lika gärna kan vara arbete eller t.o.m. längre vistelse utomlands. De menar att personer som tagit del av en annan kultur är berikande för företaget. För några företag är det extra viktigt med utlandsstudier särskilt i ett framtidsperspektiv. Det är inte något speciellt land som man helst föredrar att ha medarbetare från snarare svarar de flesta att det inte spelar någon roll i vilket land personen har varit. Man kan dock skönja några mönster. USA står högt i kurs då det gäller vissa skolor som finns där med mycket gott renommé. Några tror att studier i något EU-land kommer att få betydelse, det kommer att värderas högre att man har studerat där ju mer EU-iseringen framskrider. Några få företag nämner också att de är intresserade av andra länder t.ex. Asien, Östeuropa och Ryssland. En anledning till detta anses bl.a. vara framtida behov av språkkunskaper i ryska, kinesiska och japanska.

Vidare hävdar arbetsgivarna att relationer kommer att bli viktigare i framtiden, dvs. den sociala kompetensen i personligheten fokuseras mer.

Får vi valuta för pengarna?

På senare tid har vissa frågor om internationalisering aktualiserats. Det gäller bl.a. om studentutbyte är en bra investering för studenten, staten, arbetsgivaren och samhället i övrigt samt om vi får valuta för våra investerade pengar osv.

Alla studenter har rätt att söka och kan få studiemedel, bidrag och lån, för studier på eftergymnasial nivå utomlands förutsatt att utbildningarna är godkända av Högskoleverket. Lånedelen anpassas efter kostnadsläget i respektive land, vilket innebär att studenter som läser i utvecklingsländer får reducerat studielån. Bidragsdelen av studiemedlet är dock fast oavsett var man genomför sina studier. Utöver studiemedlen får de studenter som väljer att läsa på ett universitet eller en högskola som tar ut terminsavgift möjlighet att söka extra lån för denna avgift. Enligt CSN har de för läsåret 1992/93 och 1993/94 beviljat 146,3 miljoner respektive 241,0 miljoner kronor för terminsavgifter. 1997/98 uppgick den totala summa för terminsavgifter till 303,7 miljoner kronor. Fördelning av summan i olika regioner framgår av följande tabell.

Tabell 68. Terminsavgift per världsdel 1997/98 i tusen kronor respektive antal studerande

Världsdel	Terminsavg. (tusent kr)	Antal studenter
Norden	4 400	135
Europa utom nordn	117 200	6 420
USA/Kanada	155 176	4 051
Sydamerika	4 473	272
Afrika	999	52
Asien	2 235	143
Australien /Oceanen	23 273	761
Totalt	307 756	18 834

Dyrare för studenter att studera utomlands

I genomsnitt kommer kostnaderna för de studenter som väljer att studera utomlands att vara högre än för de som studerar i Sverige. Även om alla andra kostnader såsom levnadsomkostnader m. m. vore lika blir ändå kostnader högre för dem som väljer länder där man måste betala terminsavgifter.

I en undersökning gjord av CSN (1995) ansåg hälften av de tillfrågade studenterna att de fått en större studieskuld på grund av utlandsstudier. Av denna studie framgår inte om respondenterna var skuldsatta även gentemot föräldrarna, bank, vänner osv.

Även om studenterna skulle förlora ekonomiskt på att förlägga sina studier utomlands, uppger en majoritet av respondenterna i vår studie att de är mycket nöjda med sin investering i form av både tid och pengar samt att de har uppnått målen med sina utlandsstudier.

Utlandsstudier är bra för staten och samhället

De uppgifter som framkommer i vår undersökning är inte tillräckliga för att kunna göra en grundlig samhällsekonomisk analys av kostnader och intäkter förbundna med utlandsstudier. Emellertid görs i det följande ett försök att identifiera åtminstone några sådana.

När det gäller kostnaderna betalas både extra studiemedel t.ex. för förlängt akademiskt år, för vissa ökade levnadskostnader samt lån för eventuella terminsavgifter. Samtidigt är det ofta så att staten till slut får stå för en del av dessa kostnader. Detta p.g.a. att utlandsstudenterna tenderar att samla på sig en stor studieskuld. Det kan innebära att de inte hinner betala tillbaka sin skuld till staten före 65 års ålder och i och med det avskrivs, enligt nuvarande studiemedelssystem, skulden och staten står för hela återstående studieskulden.

Utlandsstudenter och särskilt vad gäller de som spenderat en längre tid utomlands kan ha en större benägenhet att söka sig till den utländska arbetsmarknaden. Om så är fallet får vi kostnader i form av produktions- och skatteintäktbortfall.

Vissa freemovers (studenter), i synnerhet de som läser hela sin utbildning utomlands kan komma till Sverige med en gedigen utbildning för vilken det för tillfället saknas efterfråga på arbetsmarknaden.

Ytterligare en kostnad som staten bär är utbildningskostnaderna för utländska studenter i Sverige. Vi har inom ramen för denna studie försökt ta reda på exakt hur många freemovers och utbytesstudenter som läser i Sverige per år men inte lyckats. I Högskoleverkets NU-databas (nationell uppföljning) finns uppgifter om hur många utbytesstudenter Sverige tar emot och där framgår att 1998 tog vi emot cirka 5500 studenter samtidigt som cirka 6400 svenska studenter åkte ut för studier (Högskoleverkets 1998:23 R). Däremot har vi inte kunnat få exakta uppgifter om hur många utländska freemovers som läser i Sverige varje år, vilket i sig är anmärknings-

värt. Vi har bland annat frågat invandrarverket, SCB och Verket för högskoleservice (VHS). Men det samlade intrycket vi fick av våra insatser i denna fråga säger oss att det är fler svenska freemovers (studenter) som läser utomlands än antalet utländska freemovers (studenter) som läser i Sverige. Totalt antal svenska studenter som studerar utomlands var, år 1998, 23 400, varav cirka 17 000 freemovers.

Enligt CSN är det billigare för Sverige att svenska studenter studerar utomlands än i Sverige. Om det är så att staten sparar på att svenskarna studerar utomlands och att Sverige utbildar fler egna studenter utomlands än vad Sverige tar emot, talar vi inte längre om kostnader utan hamnar istället på intäkt sidan. Vi får fler utbildade i antal i förhållande till den ersättning staten betalar till svenska lärosäten. Bland dessa finns det även studenter som är utbildade inom utbildningsområden vars motsvarighet saknas helt i Sverige. Det är då intressant att se vad staten betalar för respektive utbildningsområde och student (helårsstudent och helårsprestation) i Sverige. Detta framgår av följande tabell.

Tabell 69. Ersättningsbelopp för varje utbildningsområde per helårsstudent och helårsprestation i kr.

Utbildningsområde	Per helårsstudent	Per helårsprestation
Humanistisk & Samhällsvetenskap	13419	14048
Naturvetenskapligt, teknik, farmaceutiskt, vård.	36243	33142
Odontologiskt	32911	41155
Medicinskt	44277	58071
Undervisning	25929	32845
Övrigt	30447	26216
Design	107969	69384
Konst	153964	69406
Musik	92971	62116
Opera	221953	140046
Teater	215107	112757
Media	217563	185075
Dans	150871	87971
Idrott	79013	38397

- Källa: Statsliggaren för år 1999, s. 83.
- Helårsstudenter avser antalet studenter som påbörjat studier på en kurs multiplicerat med kursens poäng delat med 40.
- Helårsprestationer avser antalet godkända poäng på en kurs eller delkurs dividerat med 40.

Utifrån tabell 69 kan utläsas att ersättningen varierar mycket mellan olika utbildningsområden. Men oavsett vilken utbildning studenterna läser utomlands sparar staten motsvarande utgifter för just den aktuella utbild-

ningen som han eller hon skulle ha läst i Sverige. Med andra ord är det så att utbildningskostnaden för de som väljer att studera utomlands delvis läggs på studenten och framförallt på de som betalar terminsavgift för sina utlandsstudier och delvis på det berörda utländska lärosätet. Det är värt att påpeka att när det gäller utbytesstudenter sker detta i stor utsträckning som ett byte mellan två motsvarande ämnesinstitutioner.

Svenska studenter som beviljas studiemedel för utlandsstudier får följaktligen en utbildning som håller en godtagbar standard (tillräckligt hög kvalitet) jämfört med vad de kunde ha fått i Sverige och staten sparar pengar på utlandsutbildningen, åtminstone vad gäller utbytesstudenter. Dessutom visar föreliggande studie att en överväldigande majoritet av de återvändande utlandsstudenterna anser att utlandsstudierna givit dem ökad självständighet, ökat intresse för andra kulturer och ökad självkänsla samt att de utvecklas på ett personligt plan. De värderar sina erfarenheter så att vi kan tala om en välfärdsökning för denna grupp utan att försämra möjligheterna för andra. Detta är en intäktspost i en kostnads-intäktanalys även om den är svår att räkna i kronor.

De egenskaper som de återvändande studenterna anser sig ha förvärvat under utlandsstudier är, enligt vår studie, just de egenskaper som arbetsgivarna tycks efterfråga. En ökad medvetenhet kring utlandsstudier och värdet av utlandsutbildningar bland arbetsgivarna, skulle kunna ge positiva effekter på arbetsmarknaden.

De återvändande studenternas akademiska erfarenheter kan dels ha positiva effekter för hela den studerande populationen, dels påverka den svenska utbildningskvalitet.

Dessutom är utlandsstudier ett medel för svenska staten att dels uppnå vissa EU-mål såsom arbetskraftsörslighet, dels sina egna internationaliseringsmål. Det kan vara värt att återigen referera till skälen för att främja utlandsstudier som formulerades redan 1974 i UKÄ:s internationaliseringsutredning och som fortfarande är aktuella (UKÄ: rapport 1974:21).

Utlandsstudier som en del av utbildningen bidrar till den eftersträvade internationaliseringen av utbildningens innehåll. Kontakterna med ett annat land, ett annat folk och en annan universitetsmiljö vidgar perspektiven och bör bidra till att de attityd-, kunskaps- och färdighetsmål, som vi uppställt, förverkligas. Utlandsstudier är både ett motiv för och ett medel att förbättra språkfärdigheterna.

Resultatet av vår studie visar att samtliga aspekter i internationaliseringsutredningen till fullo har uppnåtts. Studien visar att en stor majoritet av de

som har studerat utomlands anser att de har förbättra sina språkkunskaper, bekantat sig med nya inlärningsmetoder och andra länder samt utvecklat sin personlighet. Detta kan hjälpa studenten i fråga att bli framgångsrik både på den nationella och internationella arenan.

Med utgångspunkt från det sagda kan man dra slutsatsen att staten vinner på att främja internationalisering och att uppmuntra sina medborgare att studera utomlands.

Arbetsgivarnas intresse av utlandsstudier

De flesta intervjuade arbetsgivarna i denna studie lägger större vikt vid effekter som är förknippade med utlandsstudier, såsom språkkunskaper, öppenhet, flexibilitet, internationell rörlighet, internationella kontakter, osv. än själva utlandsstudierna. En del av arbetsgivarna ser utlandsstudier som en merit men en merit bland andra meriter. Bara en av de tillfrågade arbetsgivarna hade utlandsstudier som krav för anställning. Vi märkte viss okunskap bland några arbetsgivare i denna fråga. Som en av de intervjuade uttryckte sig:

Jag har tidigare inte tänkt på om de anställda som har utlandserfarenhet särskiljer sig från övrig personal.

Vi kunde alltså skönja en tendens till likgiltighet inför utlandsstudier. Men många arbetsgivare hävdade att behovet av att anställa medarbetare med internationella erfarenheter kommer att bli större i framtiden. Det känns i sammanhanget viktigt att referera till Professor Ulrich Teichlers (Center for Research on higher Education and Work, University of Kassel, Germany) kloka rekommendationen:

Many employer seem to be cautious in recruiting internationally mobile students from the home country or graduates from other because they do not feel informed about the value of the credentials and the competence's acquired. Improvement of information on study abroad provisions and experiences as well as internationally legible information about degree programs and competences awarded by the individual students might be the most efficient measure higher education institutions can undertake in order to strengthen the labour market value of international study experience.

Studenterna har däremot en mer positiv uppfattning om arbetsgivarnas värdesättning av utlandsstudier. En stor majoritet av återvändande studenter har uppgett att utlandsutbildning värdesätts som en merit eller uppskattas av arbetsgivaren. Ännu större uppskattning visades av arbetsgivaren i fråga om effekter av utlandsstudier, såsom språkfärdigheter.

Slutord

Sammanfattningsvis kan sägas att utlandsstudier är positivt för staten och för utvecklingen i samhället. Det är lärorikt och utvecklande för studenterna. Utlandsstudier är ett utmärkt sätt för studenter att lära känna sig själva och omvärlden. Arbetsgivarna tycks behöva en ökad medvetenhet om värdet av utlandsstudier. Dessutom behövs för både studenter och högskolevärlden bättre kunskap om arbetsgivarnas behov av kompetens. Det senare kräver en mer djupgående undersökning och ett bättre samverkan mellan lärosätena och näringslivet.

Referenslista

Högskoleverket, 1998: *Årsrapport för universitet & Högskolor 1997* (1998:23 R)

Högskoleverket, 1998: *Nittioalets studenter*. Bakgrund och studiemönster. Studenterna i Sverige (StudS). Arbetsrapport nr 2.

Kauffmann, N. L. 1983: *The impact of study abroad on personality change*. Ph. D. Dissertation.

Lank, H. P. 1983: *Coming home: An inquiry into reentry*. Experiences of students who studied abroad.

Institution of International Education, 1995: *Open doors*. Report on international Educational Exchange. Davis, T. M (Ed.), New York.

SACO, 1996: *Därför flyttar unga akademiker utomlands*. Akademikerfakta, specialutgåva av nr 3, 1996.

SCB, 1998: *Social bakgrund bland högskolenybörjare*. U20SM9802.

Sedigh Zadeh, M. 1993: *The impact of EAP on career decisions*. Analysis of responses 1990 alumni questionnaire. University of California. Santa Barbara.

Sifo, 1999: Marknadsundersökning (P-3295230).

Smith, H. P. 1955: *Do international experiences affect attitudes?* Journal of Abnormal and Social Psychology, 51, 469-477.

Statsliggaren 1999: volym 13, utgiftsområde s. 83.

TCO & SACO, 1998: Enkätundersökning. *Uppföljningen av examinerade studenter.*

UKÄ 1974:21: Utbildningens internationalisering: Slutbetänkande.

Utbildningsdepartementet 1998/99:121: *Samverkan, ansvar och utveckling. Utveckling för förskola och vuxenutbildning.* Regeringens skrivelse 1998/99:121. Riksdagens tryckeriexpedition.

Det är viktigt att frågorna besvaras av Dig som brevet är adresserat till.

Effekter av utlandsstudier

Denna enkät vänder sig till Dig som studerade utomlands på högskolenivå vid något tillfälle under perioden juli 1991-juni 1994.

- 1 Gick Du en utbildning utomlands på högskolenivå vid åtminstone **något** tillfälle under perioden juli 1991-juni 1994? 1 Ja 2 Nej, jag studerade **inte alls** utomlands under perioden juli 1991-juni 1994 } → **Tack för svaret! Sänd in enkäten till SCB!**

Frågorna avser studier utomlands på högskolenivå som bedrevs vid något tillfälle under juli 1991-juni 1994.

Läste Du flera utbildningar utomlands på högskolenivå under den perioden, svara för den senaste.

- 2 Vilken typ av utbildning läste Du utomlands under perioden juli 1991-juni 1994?
- Ange endast **ett** alternativ.
- 1 Eftergymnasiala studier på högskolenivå (grundläggande högskoleutbildning)
- 2 Påbyggnadsutbildning (t.ex. Mastersutbildning)
- 3 Forskarutbildning
- 4 Annan, ange vilken

- 3 Till vilket ämnesområde hörde utbildningen enligt fråga 2?
- Ange endast **ett** alternativ.
- 1 Konstnärlig utbildning 5 Datavetenskap
- 2 Humanistisk utbildning, religion/teologi 6 Matematik, naturvetenskap
- 3 Språk och språkvetenskap 7 Teknik, ingenjörstudier
- 4 Samhällsvetenskap, juridik, ekonomi, beteendevetenskap 8 Medicin, odontologi, vårdvetenskap
- 9 Annat, ange vilket

- 4 I vilket land studerade Du enligt fråga 2?
- 1 Danmark 8 Tyskland
- 2 Finland 9 Övriga Europa, ange vilket land
- 3 Island 10 USA eller Canada
- 4 Norge 11 Mellan- eller Sydamerika, ange vilket land
- 5 Frankrike 12 Afrika eller Asien, ange vilket land
- 6 Spanien 13 Australien eller Oceanien, ange vilket land
- 7 Storbritannien

5 Varför valde Du att läsa utbildningen utomlands enligt fråga 2? Utgå från vilka motiven var **före** studierna.

- Tag ställning till samtliga påståenden och ange hur de stämmer in på Dig.

	Inte alls		I mycket hög grad		Vet ej/ ej aktuellt
	1	2	3	4	5
A Ville förbättra mina språkkunskaper	☐	☐	☐	☐	☐
B Det var billigare att studera utomlands än i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
C Utbildningen fanns inte i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
D Kom inte in på den utbildning jag helst ville gå i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
E Utbildningen jag valde hade bättre kvalitet än motsvarande i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
F Ville bekanta mig med andra undervisningsmetoder än på min heminstitution i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
G Förbättra mina möjligheter att få det arbete jag ville ha	☐	☐	☐	☐	☐
H Förbättra mina möjligheter att få arbete utomlands	☐	☐	☐	☐	☐
I Ville vidga min kulturella erfarenhet	☐	☐	☐	☐	☐
J Ville göra sällskap med mina vänner	☐	☐	☐	☐	☐
K Var intresserad av det aktuella landet	☐	☐	☐	☐	☐
L Ville utvecklas på ett personligt plan	☐	☐	☐	☐	☐
M Annat motiv, ange vilket	☐	☐	☐	☐	☐

6 Hur fick Du kännedom/information om utlandsutbildningen enligt fråga 2?

- **Flera** alternativ får anges.

☐ 1 Genom Centrala Studiestödsnämnden (CSN)	☐ 6 Genom massmedia (TV, radio, tidningar)
☐ 2 Genom studievägledare	☐ 7 Genom affischer/broschyrer
☐ 3 Genom internationellt sekretariat vid svenskt universitet/svensk högskola	☐ 8 Genom familjen/släktingar
☐ 4 Genom enskild utbildningsförmedlare	☐ 9 Genom vänner
☐ 5 Genom det aktuella landets ambassad	☐ 10 Annat sätt, ange vilket

7 Hade Du studerat någon gång vid universitet/högskola i Sverige innan Du påbörjade Din utlandsutbildning enligt fråga 2?

- 1 Ja
 2 Nej —> **Gå till fråga 9**

8 Hur många högskolepoäng hade Du sammanlagt tagit och inom vilken utbildning/vilka ämnen innan Du påbörjade Din utlandsutbildning enligt fråga 2?

☐ 1 -40 poäng	☐ 4 121-160 poäng
☐ 2 41-80 poäng	☐ 5 161-200 poäng
☐ 3 81-120 poäng	☐ 6 Mer än 200 poäng

Ange utbildning/ämne(n)

9 Hade Du innan Du påbörjade Din utlandsutbildning enligt fråga 2 erfarenhet av **utlandsstudier** på högskolenivå som varat mer än 3 månader?

1 Ja

2 Nej ———> **Gå till fråga 11**

10 I vilket land, vid vilket lärosäte, vilken utbildning/vilka ämnen och när läste Du utomlands?

Land	Universitet/"högskola"	Utbildning/ämne(n)	Fr.o.m. (mån, år)	t.o.m. (mån, år)
.....
.....
.....

11 Hade Du innan Du påbörjade Din utlandsutbildning enligt fråga 2 erfarenhet av **utlandsvistelse** (annat än studier och semesterresor) som varat mer än 3 månader?

1 Ja

2 Nej ———> **Gå till fråga 13**

12 I vilket land, vad gjorde Du och när vistades Du utomlands?

Land	Vad Du gjorde	Fr.o.m. (mån, år)	t.o.m. (mån, år)
.....
.....

13 Har Du fullföljt Din utlandsutbildning enligt fråga 2?

1 Ja

————> **Gå till fråga 18**

2 Nej, jag avbröt dessa studier

14 Varför avbröt Du utbildningen?

- **Flera** alternativ får anges.

1 Utbildningen hade fel inriktning

6 Familjeskäl, sociala skäl

2 Utbildningens kvalitet var inte så bra som jag trodde

7 Kom in på/bytte till en annan utbildning

3 Svårt att klara språket i undervisningen

8 Sjukdom

4 Svårigheter med studierna

9 Hemlängtan

5 Dålig ekonomi

10 Annat, ange vad

15 Vilket av alternativen i fråga 14 var det **huvudsakliga** skälet?

Alternativ nr

16 Hur stor andel av studietiden genomförde Du innan Du avbröt Din utlandsutbildning enligt fråga 2?

1 Mindre än 25 procent

2 25-50 procent

3 51-75 procent

4 Mer än 75 procent

17 Vad gjorde Du efter det att Du avbröt utbildningen?

1 Började arbeta

————>

Utomlands

I Sverige

2 Påbörjade andra studier

————>

Utomlands

I Sverige

3 Annat, ange vad

————> **Gå till fråga 19**

18 När **påbörjade** Du och **avslutade** Du Din utlandsutbildning enligt fråga 2?

Påbörjade utbildningen 19
(mån) (år)

Avslutade utbildningen 19
(mån) (år)

19 Läste Du utlandsutbildningen enligt fråga 2 som free-mover eller utbytesstudent?

1 Free-mover —> **Gå till fråga 20**

2 Utbytesstudent —> **Gå till fråga 27**

- Med **free-mover** menas att man har organiserat sina utlandsstudier på egen hand, och att utbildningen inte ingår som en formell del i ett svenskt utbildningsprogram.

- Med **utbytesstudent** menas att utlandsstudierna ingår i ett utbytesprogram, som organiserats av ett universitet eller en högskola i Sverige.

Frågorna 20-26 besvaras endast av free-movers.

20 Fick Du praktiskt hjälp av någon att hitta en lämplig utbildning, fylla i ansökningshandlingar, hitta bostad m.m. när det gällde Din utlandsutbildning enligt fråga 2?

1 **Ja**, ange från vem/vilka —> 1 Studievägledare

2 Internationellt sekretariat vid svenskt universitet/svensk högskola

3 Enskild utbildningsförmedlare

4 Det aktuella landets ambassad

5 Familjen/släktingar

6 Vänner

7 Annan, ange vem

Vilken typ av hjälp fick Du?

.....

2 **Nej** —> Hur gick Du tillväga?

.....

.....

21 Utlandsutbildningen enligt fråga 2 utgör...

1 Hela min högskoleutbildning —> **Gå till fråga 22**

2 En del av min utländska högskoleutbildning —> **Gå till fråga 26**

3 En del av min svenska högskoleutbildning —> **Gå till fråga 26**

4 Ett komplement till min redan avslutade svenska högskoleutbildning —> **Gå till fråga 31**

22 Har Du försökt ekvivalera (värdera) Din utlandsutbildning enligt fråga 2 i Sverige genom UHÅ/VHS/Högskoleverket?

1 Ja, ange vilket år 19

2 Nej —> **Gå till fråga 31**

23 Hur stor del av Din utlandsutbildning enligt fråga 2 ekvivalerades?

1 Hela utbildningen

2 Delar av utbildningen

3 Ingen del av utbildningen

24 Vid fortsatta **svenska** högskolestudier, har Din utlandsutbildning enligt fråga 2 blivit tillgodoräknad av universitetet/högskolan i enlighet med utlåtandet?

1 Hela utbildningen
 2 Delar av utbildningen
 3 Ingen del av utbildningen
 4 Vet ej
 5 Har inte fortsatt med svenska högskolestudier

25 Har utlåtandet hjälpt Dig... I hög grad Delvis Inte alls Vet ej

Vid fortsatta studier i Sverige 1 2 3 4 } → **Gå till fråga 31**

Att få arbete 1 2 3 4 }

26 Kunde Du tillgodoräkna Dig utlandsstudierna enligt fråga 2 (till högskolepoäng) i Sverige?

1 Helt
 2 Delvis
 3 Inte alls
 4 Har inte försökt } → **Gå till fråga 31**

Frågorna 27-30 besvaras endast av utbytesstudenter.

27 Vid vilket universitet/högskola i Sverige läste Du innan Du reste utomlands för utbildningen enligt fråga 2?

28 Vilket utbytesprogram tillhörde Du?

1 Erasmus
 2 Nordplus
 3 Bilateralt avtal
 4 Annat, ange vilket

29 Hade Du kontakt med Din heminstitution under den tid Du studerade utomlands enligt fråga 2?

1 Inte alls 2 Någon/några gånger 3 Mycket ofta

30 Har Du (förutom av släkt och vänner) blivit ombedd att berätta om Dina upplevelser, erfarenheter etc. av Dina utlandsstudier enligt fråga 2 efter Din återkomst till Sverige?

1 **Ja**, av... 1 Heminstitutionen vid universitet/högskola
 2 Utbytesprogramsamordnaren
 3 Stipendiumgivare
 4 Annan, ange vem

2 **Nej**

31 Har Du **efter** studierna enligt fråga 2 läst på högskolenivå utomlands under mer än 3 månader?

1 Ja 2 Nej → **Gå till fråga 33**

32 I vilket land, vid vilket lärosäte, vilken utbildning/vilka ämnen och när läste Du utomlands?

Land	Universitet/"högskola"	Utbildning/ämne(n)	Fr.o.m. (mån, år)	t.o.m. (mån, år)
.....
.....

33 Vilka erfarenheter har Du från Dina utlandsstudier enligt fråga 2?

- Tag ställning till samtliga alternativ.

	Mycket negativa		Mycket positiva	
	1	2	3	4
<u>Praktiska erfarenheter av</u>				
A Transportmedel	☐	☐	☐	☐
B Bostad	☐	☐	☐	☐
C Försäkring	☐	☐	☐	☐
D <u>Administrativa erfarenheter</u> (kontakter med skola, myndigheter etc.)	☐	☐	☐	☐
E <u>Sociokulturella erfarenheter</u> (föreställningar, värderingar, umgänge etc.)	☐	☐	☐	☐
<u>Akademiska erfarenheter av</u>				
F Undervisnings- och inlärningsmetoder	☐	☐	☐	☐
G Examinationsformer	☐	☐	☐	☐
H Bedömning av studieresultat	☐	☐	☐	☐
I Utbildningsupplägg	☐	☐	☐	☐
J Tillgång till läromedel	☐	☐	☐	☐
K Vägledning angående utbildningsprogram och kurser	☐	☐	☐	☐
L Kvaliteten på kurserna	☐	☐	☐	☐
M <u>Annan</u> , ange vilken	☐	☐	☐	☐

34 Hur finansierade Du tiden som utlandsstudent under studierna enligt fråga 2?

- Gör en uppskattning för aktuella alternativ. Summan ska bli 100 procent.

	Andel (%)
A Enbart studiebidrag
B Studiemedel (bidrag och lån)
C Stipendium, ange varifrån
D Förvärvsarbete i värdlandet
E Egna sparade medel
F Banklån eller privata lån
G Finansiellt stöd från föräldrarna
H Finansiellt stöd från maka/make/sammanboende
I Annat, ange vad
Summa	100

35 Hade Du under studietiden utomlands enligt fråga 2 problem med...

	Inte alls			I hög grad
	1	2	3	4
A Språk	☐	☐	☐	☐
B Ekonomi	☐	☐	☐	☐

Eventuell kommentar

36 Vad har Dina utlandsstudier enligt fråga 2 gett Dig?

- Tag ställning till samtliga alternativ.

	Stämmer inte alls		Stämmer helt		Vet ej/ ej aktuellt
	1	2	3	4	
A Förbättrade språkkunskaper	☐	☐	☐	☐	☐
B Möjlighet till billigare studier än motsvarande i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
C En utbildning som var bättre än motsvarande i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
D Bekantskap med nya undervisningsmetoder än jag var van vid	☐	☐	☐	☐	☐
E Bekantskap med nya inlärningsmetoder än jag var van vid	☐	☐	☐	☐	☐
F Förbättrade möjligheter att få ett arbete jag vill(e) ha	☐	☐	☐	☐	☐
G Förbättrade möjligheter att få anställning utomlands	☐	☐	☐	☐	☐
H Vidgad kulturell medvetenhet	☐	☐	☐	☐	☐
I Bekantskap med landet i fråga	☐	☐	☐	☐	☐
J Utveckling av min personlighet	☐	☐	☐	☐	☐
K Nya vänner	☐	☐	☐	☐	☐
L Annat, ange vad	☐	☐	☐	☐	☐

37 Har Du haft svårigheter/problem vid återkomsten till Sverige efter utlandsstudierna enligt fråga 2?

- Flera alternativ får anges.

- 1 **Ja**, att... 1 Återanpassa mig till det svenska samhället
- 2 Återuppta studier
- 3 Få arbete
- 4 Få bostad
- 5 Jag fick ekonomiska problem
- 6 Jag kände mig socialt isolerad
- 7 Annat, ange vad

2 **Nej** —————> **Gå till fråga 39**

38 Fick Du hjälp (stöd) av någon vid återkomsten för att underlätta Din situation?

- Flera alternativ får anges.

- 1 **Ja**, av... 1 Föräldrar/släktingar
- 2 Vänner
- 3 Heminstitutionen vid universitet/högskola
- 4 Professionell hjälp (kurator etc.)
- 5 Annan, ange vad

2 **Nej**

39 Vilken användning har Du haft av Din tid och Dina erfarenheter som utlandsstudent enligt fråga 2?

- Tag ställning till samtliga alternativ.

	Ingen alls			Mycket stor	Ej aktuellt
	1	2	3	4	5
A I arbetet	☐	☐	☐	☐	☐
B I möjligheten att få det arbete Du vill(e) ha	☐	☐	☐	☐	☐
C I sociala sammanhang	☐	☐	☐	☐	☐
D I samband med utlandsresor	☐	☐	☐	☐	☐
E I privatlivet	☐	☐	☐	☐	☐
F Annat, ange vad	☐	☐	☐	☐	☐

40 Vilket undervisningsspråk använde Du under Dina utlandsstudier enligt fråga 2?

41 Vilken användning har Du idag av det språket?

- Tag ställning till samtliga alternativ.

	Ingen alls			Mycket stor	Ej aktuellt
	1	2	3	4	5
A I arbetet	☐	☐	☐	☐	☐
B Hemma	☐	☐	☐	☐	☐
C I sociala sammanhang	☐	☐	☐	☐	☐
D I samband med utlandsresor	☐	☐	☐	☐	☐
E Annat, ange vad	☐	☐	☐	☐	☐

42 I vilken mån anser Du att Du har blivit påverkad av att studera utomlands enligt fråga 2 istället för i Sverige?

- Tag ställning till samtliga alternativ.

	Inte alls			I hög grad
	1	2	3	4
A Personlig utveckling	☐	☐	☐	☐
B Ökat intresse för andra kulturer och länder	☐	☐	☐	☐
C Ökad social tolerans och flexibilitet	☐	☐	☐	☐
D Öppnare attityd	☐	☐	☐	☐
E Ökad självkänsla	☐	☐	☐	☐
F Ökad självständighet	☐	☐	☐	☐
G Ökat intresse för akademiska studier	☐	☐	☐	☐
H Ditt val av yrke	☐	☐	☐	☐
I Ditt val av studieinriktning	☐	☐	☐	☐
J Annat, ange vad	☐	☐	☐	☐

Kommentar (t.ex. om studierna påverkat Din inriktning i livet)

.....

43 Hur bedömer Du studietiden utomlands enligt fråga 2 i jämförelse med högskolestudier i Sverige?

1 Mycket positiv

2 Ganska positiv

3 Ganska negativ

4 Mycket negativ

5 Har inte studerat vid universitet/högskola i Sverige

44 Anser Du att utlandsstudierna enligt fråga 2 var värda den tid och de pengar Du har investerat?

	Inte alls			I hög grad
	1	2	3	4
A För Ditt privatliv	☐	☐	☐	☐
B För Ditt yrkesliv	☐	☐	☐	☐

45 Kan Du i nuläget tänka Dig att arbeta utomlands under en längre period (**minst** ett år)?

1 Ja 2 Nej 3 Vet ej

46 Har Du varit bosatt utomlands under mer än 3 månader efter utlandsstudierna enligt fråga 2?

1 Ja, ange sammanlagt antal månader

2 Nej —————> **Gå till fråga 48**

47 Vad gjorde Du?

.....

48 Har Du sökt arbete under eller efter Dina utlandsstudier enligt fråga 2?

- Ange endast **ett** alternativ.

1 Under utlandsstudierna enligt fråga 2

2 Efter utlandsstudierna enligt fråga 2

3 Efter avslutade studier (i Sverige såväl som utomlands)

4 Har inte sökt arbete —————> **Gå till fråga 54**

49 Sökte Du arbete i Sverige och/eller utomlands?

1 Endast i Sverige 2 Endast utomlands 3 Både i Sverige och utomlands

50 Har Du fått något arbete efter det att Du började söka arbete enligt fråga 48?

1 Ja 2 Nej —————> **Gå till fråga 53**

51 Hur lång tid tog det efter det att Du började söka arbete innan Du fick ett? Antal månader

52 Hur överensstämde Ditt arbete enligt fråga 51 med Din utbildning som **helhet**?

1 Arbetet överensstämde till största delen med utbildningen

2 Arbetet överensstämde delvis med utbildningen

3 Arbetet överensstämde inte alls med utbildningen

4 Utbildningen var inte inriktad mot något särskilt (yrkes)område

53 Har Du varit arbetslös sammanhängande under **mer** än 3 månader efter avslutade studier?

- Med **arbetslös** menas att Du inte haft något arbete, men stått till arbetsmarknadens förfogande.

1 Ja, ange sammanlagt antal månader 2 Nej

- 54 Vad gjorde Du **huvudsakligen** under veckan 20-26 april 1998?
- Ange endast **ett** alternativ.
- Vid **tillfällig** frånvaro mindre än 3 månader (t.ex. sjukdom, semester, tjänstledighet), ange Din **vanliga** sysselsättning.
- Till studier räknas även praktik som ingår i en utbildning.
- 1 Förvärvsarbetade (även arbete i eget företag)
- 2 Arbetade/studerade inom arbetsmarknadspolitisk åtgärd (t.ex arbete med lönebidrag, individuellt anställningsstöd, offentligt skyddat arbete, resursarbete, utbildningsvikariat, rekryteringsstöd, starta-eget-bidrag, arbetslivsutveckling, IT-satsning, datortek, utvecklingsgaranti, starta-eget-kurs)
- 3 Studerade
- 4 Arbetslös (sökte men fick inget arbete under veckan)
- 5 Föräldraledig
- 6 Annat, ange vad

55 Deltog Du i någon utbildning (även om det bara avsåg en timme) under veckan 20-26 april 1998?

- Besvara frågan med "Ja" om Du skulle ha studerat men var sjuk, hade lov etc. under veckan.

- 1 Ja 2 Nej, jag studerade inte —> **Gå till fråga 57**

56 Vilken form av studier deltog Du i under veckan 20-26 april 1998?

- 1 Studerade samma ämne/ämnesområde som enligt fråga 3 på högskolenivå
- 2 Studerade samma ämne/ämnesområde som enligt fråga 3 fast inte på högskolenivå
- 3 Studerade ett annat ämne/ämnesområde på högskolenivå
- 4 Studerade ett annat ämne/ämnesområde fast inte på högskolenivå

57 Hade Du något arbete (även om det bara avsåg en timme) under veckan 20-26 april 1998?

- Besvara frågan med "Ja" om Du skulle ha arbetat men var sjukskriven, hade semester etc. under veckan.

- 1 Ja 2 Nej, jag hade inget arbete —> **Gå till fråga 68**

58 Vilket arbete hade Du under veckan 20-26 april 1998?

- Ange även Dina arbetsuppgifter, t.ex ingenjör-elektronik, konsult-data, sjuksköterska-intensivvård, och arbetsplats.

Yrke och arbetsuppgifter

Arbetsplatsens namn

59 Hur många anställda har företaget/arbetsplatsen?

- 1 Färre än 20 anställda 2 20-199 anställda 3 200 eller fler anställda

60 Vilken anställningsform hade Du under veckan 20-26 april 1998?

- 1 Fast anställning, tillsvidareanställning 5 Arbetade inom arbetsmarknadspolitisk åtgärd (t.ex anställning med lönebidrag, individuellt anställningsstöd, offentligt skyddat arbete, resursförordnande arbete, utbildningsvikariat, rekryteringsstöd, starta-eget-bidrag)
- 2 Tillfällig anställning/vikariat, forskarförordnande, projektanställning
- 3 Egen företagare 6 Annan, ange vad
- 4 Provanställning

61	Hur länge har Du haft det arbete Du hade under veckan 20-26 april 1998? år	mån		
62	Inom vilken arbetsmarknadssektor hade Du arbete under veckan 20-26 april 1998?	☐ 1	Enskild, annan (även affärsdrivande statliga och kommunala bolag)		
		☐ 2	Statlig		
		☐ 3	Kommunal		
		☐ 4	Landsting		
63	Vilken bransch/näringsgren tillhör företaget där Du arbetade under veckan 20-26 april 1998?				
	☐ 1	Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske	☐ 9	Finansiell verksamhet	
	☐ 2	Tillverkningsindustri, gruvindustri	☐ 10	Utbildning	
	☐ 3	El-, gas-, värme- och vattenförsörjning	☐ 11	Hälso- och sjukvård, veterinärverksamhet	
	☐ 4	Byggverksamhet	☐ 12	Sociala tjänster, t.ex. barnomsorg, äldreomsorg	
	☐ 5	Varuhandel	☐ 13	Försvar, polis och övrig offentlig förvaltning	
	☐ 6	Hotell- och restaurangverksamhet	☐ 14	Andra samhällsliga tjänster, t.ex. frisör, idrott, städverksamhet, renhållningsarbete	
	☐ 7	Fastighets- och uthyrningsverksamhet, företagstjänster	☐ 15	Annan, ange vilken	
	☐ 8	Transport, magasinering och kommunikation		
64	Hur mycket tjänade Du totalt i månaden före skatt på det arbete Du hade under veckan 20-26 april 1998?				
	- Om Du arbetar deltid, räkna upp lönen till heltid . Räkna inte med övertid.				
65	Hur överensstämde det arbete Du hade under veckan 20-26 april 1998 med Din utbildning som helhet ?	☐ 1	Arbetet överensstämde till största delen med utbildningen		
		☐ 2	Arbetet överensstämde delvis med utbildningen		
		☐ 3	Arbetet överensstämde inte alls med utbildningen		
		☐ 4	Utbildningen var inte inriktad mot något särskilt (yrkes)område		
66	Hur värderades Din utlandsutbildning enligt fråga 2 och de språkkunskaper som Du fick i samband med denna av Din arbetsgivare när det gällde att få det arbete Du hade under veckan 20-26 april 1998?				
		Utlands- utbildningen		Språk- kunskaperna	
		Ja	Nej	Ja	Nej
		1	2	1	2
	Var ett krav/önskemål från arbetsgivaren	☐	☐	☐	☐
	Var en bra merit	☐	☐	☐	☐
	Uppskattades av arbetsgivaren	☐	☐	☐	☐
67	Har Din arbetsgivare speciella förväntningar på Dig just p.g.a. att Du studerat utomlands?	☐ 1	Ja, ange vilka		
		☐ 2	Nej		

- 68 Vilket civilstånd har Du i nuläget? 1 Ensamstående
 2 Gift/sammanboende

69 Vilken är Din i nuläget **högsta svenska** respektive **utländska** utbildning?

	Svensk	Utländsk
Enstaka/fristående kurser på högskolenivå	☐ 1	☐ 1
Högskoleutbildning mindre än 3 år (mindre än 120 poäng)	☐ 2	☐ 2
Högskoleutbildning 3 år eller längre (minst 120 poäng)	☐ 3	☐ 3
Påbyggnadsutbildning (t.ex. Mastersutbildning)	☐ 4	☐ 4
Forskarutbildning	☐ 5	☐ 5
Annan, ange vilken	☐ 6	☐ 6

70 Vilken **högsta** utbildning har Dina föräldrar?

	Mor	Far
Grundskola eller motsv.	☐ 1	☐ 1
Gymnasial utbildning högst 2 år	☐ 2	☐ 2
Gymnasial utbildning 3-4 år	☐ 3	☐ 3
Enstaka/fristående kurser på högskolenivå	☐ 4	☐ 4
Högskoleutbildning mindre än 3 år (mindre än 120 poäng)	☐ 5	☐ 5
Högskoleutbildning 3 år eller längre (minst 120 poäng)	☐ 6	☐ 6
Utländsk, ange vilken	☐ 7	☐ 7
Annan, ange vilken	☐ 8	☐ 8
Vet ej	☐ 9	☐ 9

71 Vilka är de mest positiva erfarenheterna från och effekterna av Dina utlandsstudier?

.....

.....

.....

.....

72 Vilka är de mest negativa erfarenheterna från och effekterna av Dina utlandsstudier?

.....

.....

.....

.....

Tack för Din medverkan!

Skicka in enkäten i bifogat svarskuvert. SCB betalar portot.

Bilaga 2

Tabell 2.1. Freemovers motiv för att välja utlandsstudier i procent

Motiv	1	2	3	4	Medelvärde
Förbättra min språkfärdighet	6,6	8,4	14,6	70,2	3,48
Det var billigare att studera utomlands	88,5	5,6	3,1	2,7	1,20
Utbildningen fanns ej i Sverige	46,9	12,4	14,0	26,8	2,21
Kom inte in på den utbildning jag helst ville gå i Sverige	81,9	6,0	3,6	8,5	1,39
Utbildningen jag valde hade bättre kvalitet än motsvarande i Sverige	31,3	11,6	19,5	37,7	2,63
Bekanta mig med andra undervisningsmetoder än på min heminstitution	36,0	18,8	26,7	18,5	2,28
Öka chansen att få ett arbete jag vill ha	18,2	17,0	29,3	35,4	2,82
Jag ville förbättra mina möjligheter att få anställning utomlands	15,7	21,4	34,0	28,9	2,76
Vidga min kulturella erfarenhet	4,0	7,2	26,1	62,7	3,48
Göra sällskap med mina vänner	73,7	11,0	8,6	6,7	1,18
Jag var intresserad av landet i fråga	6,3	12,8	28,7	52,3	3,27
Utvecklas på ett personligt plan	2,9	6,3	25,6	65,2	3,53

* en fyrgradigskala där 1 = inte alls till 4 = i mycket hög grad

Tabell 2.2. Utbytesstudenternas motiv för att välja utlandsstudier i procent

Motiv	1	2	3	4	Medelvärde
Förbättra mina språkfärdighet	5,9	13,4	26,0	54,7	3,29
Det var billigare att studera utomlands	92,3	5,4	1,1	1,1	1,11
Utbildningen fanns ej i Sverige	68,0	11,9	8,2	11,9	1,64
Kom inte in på den utbildning jag helst ville gå i Sverige	98,4	1,1	0	,6	1,03
Utbildningen jag valde hade bättre kvalitet än motsvarande i Sverige	52,8	17,3	18,5	11,4	1,88
Bekanta mig med andra undervisningsmetoder än på min heminstitution	15,7	20,7	38,7	24,8	2,72
Öka chansen att få ett arbete jag vill ha	7,8	15,6	39,3	37,4	3,06
Jag ville förbättra mina möjligheter att få anställning utomlands	8,0	20,0	38,4	33,5	2,97
Vidga min kulturella erfarenhet	2,7	8,1	29,2	60,0	3,46
Göra sällskap med mina vänner	81,7	10,3	4,2	3,8	1,30
Jag var intresserad av landet i fråga	3,2	16,2	38,4	42,2	3,20
Utvecklas på ett personligt plan	1,7	5,2	27,4	65,7	3,57

* en fyrgradigskala där 1 = inte alls till 4 = i mycket hög grad

Högskoleverkets rapportserie

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Bilagor:

- Bilaga 1: Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
- Bilaga 2: Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Högskoleverkets rapportserie 1995:1 R

Grundskollärautbildningen 1995

Högskoleverkets rapportserie 1996:1 R

Examensrättsprövning – Utbildning i biodynamisk odling

Högskoleverkets rapportserie 1996:2 R

Tillsynsrapport – Avgiftsfri utbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:3 R

Examensrättsprövning – Konstnärlig kandidat- och magisterexamen

Högskoleverkets rapportserie 1996:4 R

Examensrättsprövning – Kyrkomusikalisk utbildning vid Sköndalsinstitutet

Högskoleverkets rapportserie 1996:5 R

Kvalitetsarbete vid universitet och högskola

Högskoleverkets rapportserie 1996:6 R

Vårdutbildningar i högskolan – En utvärdering

Högskoleverkets rapportserie 1996:7 R

Årsrapport för universitet och högskolor 1994/95

Högskoleverkets rapportserie 1996:8 R

Forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området – En utvärdering

Högskoleverkets rapportserie 1996:9 R

The National Quality Audit of Higher Education in Sweden

Högskoleverkets rapportserie 1996:10 R

Avgiftsbelagd utbildning i privat regi – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1996:11 R

Kriterier för benämningen universitet – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1996:12 R

Kvinnor och män i högskolan. Från gymnasium till forskarutbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:13 R

Swedish Universities & University Colleges 1994/95

– Short Version of Annual Report

Högskoleverkets rapportserie 1996:14 R

Examensrättsprövning – Teologisk utbildning vid frikyrkliga seminarier och vid Umeå universitet

Högskoleverkets rapportserie 1996:15 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås

Högskoleverkets rapportserie 1996:16 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet

Högskoleverkets rapportserie 1996:17 R

Examensrättsprövning – Uppföljning av teologisk utbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:18 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping

Högskoleverkets rapportserie 1996:19 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlstad

Högskoleverkets rapportserie 1996:20 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lärarhögskolan i Stockholm

Högskoleverkets rapportserie 1996:21 R

Högskoleprovet – Genom elva forskares ögon

Högskoleverkets rapportserie 1996:22 R

Högskola på Gotland

Högskoleverkets rapportserie 1996:23 R

Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning

av Högskolan i Kalmar, Karlstad, Växjö, Örebro samt

Mitthögskolan och Mälardalens högskola

Högskoleverkets rapportserie 1996:24 R

Årsrapport för universitet & högskolor 1994/95

– Kortversion

Högskoleverkets rapportserie 1996:25 R

Förslag till meritvärdering vid urval på betyg –

Högskoleverkets förslag till meritvärdering av nya och

gamla gymnasiebetyg m.m.

Högskoleverkets rapportserie 1996:26 R

Redovisning vid universitet och högskolor – Rapport till

regeringen

Högskoleverkets rapportserie 1996:27 R

Quality Audit of Uppsala University

Högskoleverkets rapportserie 1996:28 R

Tillsynsrapport – Färfarande med inaktiva doktorander

Högskoleverkets rapportserie 1996:29 R

Examensrättsprövning – Prövning av medieutbildningen

vid Mediehögskolan i Uppsala

Högskoleverkets rapportserie 1996:30 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid fem

lärosäten

Högskoleverkets rapportserie 1997:1 R

Högskoleutbildningar inom vård och omsorg – En

utredning

Högskoleverkets rapportserie 1997:2 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Högskolan i Kristianstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:3 R

Examensrättsprövning – Lärarytelse vid högskolorna

i Borås och Halmstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:4 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Högskolan i Örebro

Högskoleverkets rapportserie 1997:5 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Högskolan Dalarna

Högskoleverkets rapportserie 1997:6 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Operahögskolan i Stockholm

Högskoleverkets rapportserie 1997:7 R

Kvalitet och förändring

Högskoleverkets rapportserie 1997:8 R

Rekryteringsmål för kvinnliga professorer – ett

regeringsuppdrag

Högskoleverkets rapportserie 1997:9 R

Examensrättsprövning – Utbildningar vid Södertärns

högskola

Högskoleverkets rapportserie 1997:10 R

Examensrättsprövning – Grundskollärarytelse vid

Högskolan i Falun/Borlänge, Högskolan i Jönköping och

Högskolan i Kristianstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:11 R

Examensrättsprövning – Utbildningar vid Företagsekono-

miska Institutet, Stockholms Musikpedagogiska Institut

och Högskolan i Gävle/Sandviken

Högskoleverkets rapportserie 1997:12 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Högskolan i Karlskrona/Ronneby

Högskoleverkets rapportserie 1997:13 R

Examensrättsprövning – Utbildning i pedagogiskt drama

vid tre folkhögskolor

Högskoleverkets rapportserie 1997:14 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Högskolan i Gävle/Sandviken

Högskoleverkets rapportserie 1997:15 R

Poänggivande uppdragsutbildning i högskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:16 R

Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96

Högskoleverkets rapportserie 1997:17 R

Swedish Universities & University Colleges 1995/96

– Short Version of Annual Report

Högskoleverkets rapportserie 1997:18 R

Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96 –

Kortversion

Högskoleverkets rapportserie 1997:19 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Mälardalens högskola

Högskoleverkets rapportserie 1997:20 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Danshögskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:21 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Kungliga Musikhögskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:22 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds

universitet

Högskoleverkets rapportserie 1997:23 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Högskolan i Halmstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:24 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Högskolan i Kalmar

Högskoleverkets rapportserie 1997:25 R

Kandidat- och magisterexamen vid Kungliga Musik-

högskolan – Examensrättsprövning

Högskoleverkets rapportserie 1997:26 R

Uppföljning av resurstillemningssystemet för

grundläggande högskoleutbildning – ett regeringsupp-

drag

Högskoleverkets rapportserie 1997:27 R

Bilateralt forskningssamarbete med Östeuropa

– ett regeringsuppdrag

Högskoleverkets rapportserie 1997:28 R

Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den?

Bilagor:

- Självvärderingar och extern bedömning
- Vad säger studenterna om läkarutbildningen?
- Vad säger AT-läkare, handledare och examinatorer om läkarutbildningen?

Högskoleverkets rapportserie 1997:29 R

Apotekarutbildningen vid ytterligare en högskola? – Ett

regeringsuppdrag

Högskoleverkets rapportserie 1997:30 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Mitthögskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:31 R

Gymnasielärarytelse vid Högskolan Dalarna, Luleå

tekniska universitet och Mitthögskolan – Examensrätts-

prövning

Högskoleverkets rapportserie 1997:32 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid

universitet och högskolor

Bilagor:

- Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
- Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Högskoleverkets rapportserie 1997:33 R

Konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid fem

hantverksskolor – Examensrättsprövning

Högskoleverkets rapportserie 1997:34 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl.

Konsthögskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:35 R

Examensmål för lärarytelse

Högskoleverkets rapportserie 1997:36 R

Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning

av Högskolan i Halmstad, Högskolan i Karlskrona/

Ronneby, Högskolan i Örebro, Idrottshögskolan samt

Mitthögskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:37 R

- Magisterexamensprövning vid elva högskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:38 R
- Examinationen i högskolan – Slutrapport från Högskoleverkets examinationsprojekt
Högskoleverkets rapportserie 1997:39 R
- Tillväxt och växtvärk – Uppföljning av magisterexamensrätt på medelstora högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:40 R
- Kvalitetsarbete – ett sätt att förbättra verksamhetens kvalitet vid universitet och högskolor. Halvtidsrapport för granskningen av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:41 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Tekniska högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:42 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Stockholms universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:43 R
- Kvinnor och män i högskolan – från gymnasium till forskarutbildning 1986/87–1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:44 R
- Magisterexamen söker identitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:45 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Skövde
Högskoleverkets rapportserie 1997:46 R
- Hur står det till med kvaliteten i högskolan?
Högskoleverkets rapportserie 1998:1 R
- De första 20 åren – utvecklingen vid de mindre och medelstora högskolorna sedan 1977
Högskoleverkets rapportserie 1998:2 R
- Quality Audit of Mid-Sweden University College
Högskoleverkets rapportserie 1998:3 R
- Särskilda utbildningsåtgärder – vad blev det av dem? En uppföljningsstudie av vissa särskilda utbildningsåtgärder inom högskolan som finansierats med arbetsmarknadspolitiska medel, enligt regeringens uppdrag.
Högskoleverkets rapportserie 1998:4 R
- "En utmärkt möjlighet att byta karriär"
NT-SVUX-satsningen – vad blev det av den?
Högskoleverkets rapportserie 1998:5 R
- "Bara jag får chansen att få visa vad jag kan"
Satsningen på aspirantutbildningen – vad blev det av den?
Högskoleverkets rapportserie 1998:6 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Karolinska Institutet
Högskoleverkets rapportserie 1998:7 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Högskoleverkets rapportserie 1998:8 R
- Magister- och kandidatexamen i huvudämnen inom vård och omsorg
Högskoleverkets rapportserie 1998:9 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Konstfack
Högskoleverkets rapportserie 1998:10 R
- Högskola i dynamisk utveckling – fyra högskolors förutsättningar att bli universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:11 R
- Kan kiropraktor- och naprapatutbildningar inordnas i den statliga högskolan? En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1998:12 R
- Women and men in higher education – from upper secondary to postgraduate training 1986/87–1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1998:13 R
- Diakonivetenskap vid Ersta Skändal högskola – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1998:14 R
- Värdering & erkännande av utländsk högskoleutbildning, principer och metodik
Högskoleverkets rapportserie 1998:15 R
- Utbildning och forskning för strategisk internationalisering. Redovisning av ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:16 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid SLU
Högskoleverkets rapportserie 1998:17 R
- Sjöbefälsutbildningar i högskolan – En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1998:18 R
- Sjöbefälsutbildning vid Comet AB – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1998:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Chalmers tekniska högskola
Högskoleverkets rapportserie 1998:20 R
- Forsatt granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor – Utgångspunkter samt angrepps- och tillvägagångssätt för Högskoleverkets bedömningsarbete
Högskoleverkets rapportserie 1998:21 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Teaterhögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 1998:22 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1997
Högskoleverkets rapportserie 1998:23 R
- Swedish Universities & University Colleges 1997 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1998:24 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1997 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1998:25 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Göteborgs universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:26 R
- Vetenskapsområden. Bedömning av tre högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1998:27 R
- Ny yrkesexamina inom hälso- och sjukvård – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:28 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Dramatiska institutet
Högskoleverkets rapportserie 1998:29 R
- Lärarutbildning vid högskolorna i Karlskrona/Ronneby, Mälardalen, Kristianstad och Södertörn
Högskoleverkets rapportserie 1998:30 R
- Högskolans lokaler – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:31 R
- Tillgodoräkande av kurs – Tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1998:32 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Idrötthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1998:33 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Luleå tekniska universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:34 R
- Ett system för forskningsinformation på Internet (SAFARI) – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:35 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Växjö
Högskoleverkets rapportserie 1998:36 R
- En försvarshögskola på väg mot akademien – En bedömning av hur Försvarshögskolans stabsprogram, chefsprogram och totalförsvarsprogram förhåller sig till likartad utbildning inom högskolan vad avser nivå och kvalitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:37 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Umeå universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:38 R
- Rättssäker examination – en tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1998:39 R
- Doktorander från länder utanför Norden och Europeiska unionen
Högskoleverkets rapportserie 1998:40 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Handelshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1999:1 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Linköpings universitet
Högskoleverkets rapportserie 1999:2 R
- Magisterexamen söker identitet. Del II
Högskoleverkets rapportserie 1999:3 R
- Dimensionering av lärarutbildning – analys inför samråd 1998
Högskoleverkets rapportserie 1999:4 R
- Högskolornas regler och delegeringssystem - Tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1999:5 R
- Högskolans ansvar för studenthälsövården - Tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1999:6 R
- Vad hände sedan? Anmäarna av gymnasieskolan och av högskolans grundutbildning
Högskoleverkets rapportserie 1999:7 R
- Arkitektutbildningen – Högskoleverkets utredning och utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1999:8 R
- Psykoterapeutexamen – Examensrättsprövning för tio enskilda utbildningsanordnare
Högskoleverkets rapportserie 1999:9 R

Rapporter i Högskoleverkets rapportserie
speglar Högskoleverkets officiella inställning.

Högskoleverkets rapportserie 1999:10 R
ISSN 1400-948X
ISRN HSV-R--99/10--SE

Högskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar, tillsyn, internationella frågor och studieinformation. Dessutom ansvarar verket för samordningen av det svenska universitetsdatornätet SUNET.

HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education